

Crna Gora

Ministarstvo rada i socijalnog staranja

IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI KONVENCIJE O ZAŠTITI DJECE OD SEKSUALNOG ISKORIŠĆAVANJA I SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA

REZIME

Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja je pripremljena od strane svih zemalja članica Savjeta Evrope, kao i Kanade, Vatikana, Japana, Meksika i Sjedinjenih Američkih Država. Usvojena je i otvorena za potpis u oktobru 2007. godine u Lanzarotu, u Španiji, i iz tog razloga je poznata pod imenom „Lanzarot konvencija“. Lanzarot konvencija je stupila na snagu 01. jula 2010. godine i do danas je potpisana od strane 46 članica Savjeta Evrope. Konvenciju je ratifikovalo 29 država i to: Albanija, Austrija, Belgija, Bugarska, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Island, Italija, Litvanija, Luksemburg, Malta, Moldavija, Crna Gora, Holandija, Portugal, Rumunija, Ruska federacija, San Marino, Srbija, Slovenija, Španija, Švedska, Makedonija, Turska i Ukrajina.

Crna Gora je potpisala Konvenciju 18.06.2009. godine, ratifikovala 25.11.2010. godine, a datum stupanja na snagu je 01.03.2011. godine.

Lanzarot Konvencija je najambiciozniji i najobuhvatniji pravni instrument o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja. Kao početnu tačku uzima standarde UN i Savjeta Evrope, proširujući ih, kako bi se pokrile sve moguće vrste seksualnih krivičnih djela protiv maloljetnika (uključujući seksualno zlostavljanje djece, dječju prostituciju, pornografiju, izlaganje djece seksualnim sadržajima i aktivnostima) i kriminalizaciju (kažnjavanje) istih. Pod ovim se podrazumijeva i seksualno zlostavljanje u krugu porodice žrtve ili bliskog socijalnog okruženja kao i djela počinjena u komercijalne ili profitne svrhe. Propisano je da države u Evropi i šire utvrde posebno zakonodavstvo i preduzmu mjere sa naglaskom na čuvanje najboljeg interesa djeteta kako bi se spriječilo seksualno nasilje, ali takođe i zbog zaštite djece žrtava i krivičnog gonjenja počinilaca. Ona takođe promoviše međunarodnu saradnju kako bi se postigao isti cilj.

Između ostalog, Lanzarot konvencijom je utvrđeno da osobe koje rade sa djecom moraju biti provjerene i obučene, da djeca treba da budu svjesna rizika od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja i načina na koje bi mogli da se zaštite.

Mjere intervencije i za prestupnike i za potencijalne prestupnike treba da budu usmjerene na prevenciju seksualnih zločina nad djecom, pa ih treba redovno pratiti (nadgledati, kontrolisati).

Konvencijom je takođe utvrđeno: uspostavljanje programa za podršku žrtvama i njihovim porodicama; terapijska podrška i hitna psihološka pomoć; podsticanje prijavljivanja sumnji koje se tiču seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja; uspostavljanje telefonskih i internet

linija za pružanje savjeta; uspostavljanje za „dijete-prijateljskih“ sudskih postupaka u cilju zaštite bezbjednosti žrtve, privatnosti, identiteta; mjere prilagođene potrebama djece žrtava; poštovanje prava djece i njihovih porodica; broj intervjua sa djecom žrtvama, koji treba da bude ograničen i da se odvija u ohrabrujućem okruženju, sa profesionalcima obučanim za tu svrhu.

Lanzarot konvencija definiše određene tipove ponašanja kao krivična djela. Ovo uključuje: seksualno zlostavljanje u svim slučajevima u kojima se osoba bavi seksualnim aktivnostima sa djetetom koje još uvijek nema onoliko godina koliko je zakonom određeno da bi moglo da da saglasnost, kao i u svim slučajevima gdje se osoba upušta u seksualne aktivnosti sa djetetom upotrebom sile ili prijetnje; dječju prostituciju; dječju pornografiju; potkupljivanje djece i zavođenje djece u seksualne svrhe.

Konvencija uspostavlja zajednički kriterijum kako bi se osigurao efikasan, proporcionalan i preventivan kazneni sistem u svim zemljama. Predviđa mogućnost krivičnog gonjenja građana i za krivično djelo počinjeno u inostranstvu („princip ekstrateritorijalnosti“). Zahtijeva od zemalja da produže period zastarijevanja kada su u pitanju seksualni delikti nad djecom, tako da postupak može biti pokrenut i nakon dostizanja punoljetstva.

Nacionalna i međunarodna saradnja je od suštinskog značaja kako bi se efikasno implementirala Lanzarot konvencija. Saradnja pomaže zemljama u identifikaciji i analizi problema, traženju i primjeni zajedničkih rješenja, razmjenjivanju podataka, stručnosti i poboljšanju mjera prevencije i zaštite. Upravo iz tog razloga jako je važno da i evropske i vanevropske zemlje postanu potpisnice Lanzarot konvencije.

Lanzarot komitet je tijelo osnovano kako bi nadgledalo da li članice efikasno sprovede Lanzarot konvenciju, a takođe ima mandat da olakša prikupljanje, analizu i razmjenu informacija, iskustava i dobre prakse između država kako bi se poboljšale mogućnosti za prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece.

Komitet je odlučio da nakon ratifikacije svaka članica Konvencije bude u obavezi da odgovori na upitnike čiji je cilj pružanje Lanzarot komitetu opšteg pregleda zakonodavstva, institucionalnog i političkog okvira za sprovođenje Konvencije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

U maju 2013, Lanzarote komitet je usvojio opšti i tematski upitnik . Svrha opšteg upitnika je da se prikupe informacije koje će Lanzar ot komitetu obezbijediti pregled situacije , i predstavljace opšti okvir u kojem će se ocjenjivati odgovori članica . Cilj tematskog upitnika je da se prikupe određene informacije o tome kako države sprovede Lanzarot Konvenciju u vezi sa situacijom seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja . Odgovori na upitnik će se procjenjivati prema odgovarajućim osnovnim informacijama koje su pružile članice kada su odgovarale na opšti pregled upitnika o sprovođenju Konvencije i putem ostalih relevantnih informacija.

Sekretarijat Lanzarot Komiteta je uputio državama članicama upitnike preko člana Lanzarot komiteta koji zastupa državu potpisnicu, čiji se rad nadgleda, i koji ima ulogu „kontakt osobe“. Članice su u obavezi da dostave odgovore na jednom od zvaničnih jezika Savjeta Evrope Sekretarijatu. Sekretarijat traži da odgovori budu detaljni i da je potrebno odgovoriti na sva pitanja i unijeti sadržaj svih relevantnih referentnih tekstova . Odgovori će biti objavljeni javno , osim ako neke države ne zahtijevaju drugačije.

Odredbe Lanzarot konvencije u opštem upitniku su grupisane u različite sekcije i ne prate strukturu Konvencije. Ovaj metodološki izbor ne daje prioritet različitim odredbama Konvencije: jednaka važnost se pridaje svim pravima i principima u njoj.

Procedura monitoringa je podijeljena po rundama, a svaka se tiče određene teme.

Podaci koji su na raspolaganju pokazuju da je većina seksualnog zlostavljanja nad djecom u državama Savjeta Evrope izvršena u okviru porodice, od osoba bliskih djetetu ili onih u društvenom okruženju djeteta, pa je Lanzarot komitet odlučio da se prva runda monitoringa fokusira na „seksualno zlostavljanje djece u krugu povjerenja“.

Lanzarot komitet je pripremio „Tematski upitnik“ kako bi se prikupili podaci o tome kako države potpisnice sprovode Lanzarot konvenciju, osvrćući se na seksualno zlostavljanje djece u krugu povjerenja. Kao dodatak ovome, takođe je pripremljen i „Opšti upitnik“ kako bi se prikupile informacije i imao opšti okvir unutar kojeg će se procijeniti odgovori članica na tematski upitnik. Sve potpisnice Lanzarot konvencije moraju dati odgovore na oba upitnika. Monitoring svih članica će se obaviti u isto vrijeme. Ishod procesa monitoringa će biti izvještaj o implementaciji koji se tiče svih članica.

Prvom rundom monitoringa je obuhvaćeno 26 država potpisnica Konvencije.

U tematskom upitniku, kao i u opštem upitniku, odredbe Lanzarot konvencije su grupisane u različite odjeljke upitnika bez automatskog praćenja strukture Konvencije. Tematski upitnik, za razliku od opšteg, ne nastoji da prikuplja informacije o opštem zakonodavstvu i institucionalnom okviru utvrđenom od strane članica u cilju sprovođenja Konvencije. On se fokusira samo na određene zakonodavne ili druge mjere koje su preduzete ili predviđene za sprječavanje i zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja i na koji način počinioce ovih krivičnih djela treba sankcionisati.

Pojam „krug povjerenja“ uključuje članove šire porodice, lica koja imaju funkcije zbrinjavanja djeteta ili vršenja kontrole nad djetetom, osobe sa kojima je dijete u porodičnim odnosima, uključujući i njegove/njene vršnjake.

Odgovori na tematski upitnik treba da budu međusobno povezani i u kombinaciji sa odgovorima datim u kontekstu opšteg upitnika.

Sekretarijat može da zatraži dodatne informacije ako odgovori nisu potpuni ili su nejasni, ukoliko smatra da je to opravdano. Uz saglasnost države na koju se odnosi i u okviru budžetskih aproprijacija, Biro Lanzarot komiteta može odlučiti da izvrši posjetu državi u cilju razjašnjenja situacije.

U izradi Izvještaja Crne Gore o primjeni Lanzarot konvencije učestvovalo je više ministarstava i to: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Skupština Crne Gore (skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode), Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao i nevladina organizacija „Centar za prava djeteta“ koja se bavi zaštitom prava djece. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je koordiniralo aktivnostima na Izradi izvještaja Crne Gore o primjeni Lanzarot konvencije.

Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201)

OPŠTI PREGLED UPITNIKA

o sprovođenju Konvencije Lanzarote

Usvojen od strane Komiteta Lanzarote 16. maja 2013.

Odgovore treba uputiti na Sekretarijat Komiteta Lanzarote

lanzarote.committee@coe.int

Ovaj upitnik, kao i tematski upitnik i referentni dokument T - ES (2013) 07 dostupni su na adresi : <http://www.coe.int/lanzarote>

UVOD

1. *Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja* (u daljem tekstu “Konvencija Lanzarote” ili “Konvencija”), koja je stupila na snagu u julu 2010, zahtijeva inkriminisanje svih vrsta seksualnih krivičnih djela nad djecom . Ona navodi da će države u Evropi i šire usvojiti posebno zakonodavstvo i preduzeti mjere da se spriječi seksualno nasilje, zaštite djeca žrtve nasilja i krivično gone počinioci.

2. Komitet članica Konvencije (takođe poznat kao “Lanzarote Komitet”), osnovan da nadgleda da li članice efikasno sprovode Konvenciju (Član 1, stav 2), odlučio je da:

“1. Nakon ratifikacije, svaka članica Konvencije bude u obavezi da odgovori na upitnik čiji je cilj pružanje Lanzarote Komitetu opšti pregled zakonodavstva, institucionalnog i političkog okvira za sprovođenje Konvencije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

2. Države koje su potpisale Konvenciju budu pozvane da odgovore na upitnik iz stava 1 ovog pravila.”

(Pravilo 23 Pravilnika Lanzarote Komiteta).

3. U skladu sa pravilom 26 Pravilnika o radu Komiteta:

“(...) 2. Sekretarijat će uputiti članicama upitnike preko člana Lanzarote komiteta koji zastupa članicu čiji se rad nadgleda, i djelovaće kao "kontakt osoba".

3. Članice će dostaviti odgovore na jednom od zvaničnih jezika Savjeta Evrope Sekretarijatu u okviru roka koji je Lanzarote komitet utvrdio . Odgovori će biti detaljni , treba dati odgovore na sva pitanja i treba da sadrže sve relevantne referentne tekstove . Odgovori će biti objavljeni javno , osim ako članice kojih se to tiče ne zahtijevaju drugačije.

4. Sekretarijat će takođe uputiti isti upitnik predstavnicima civilnog društva, nevladinim organizacijama i drugim organima koji su uključeni u sprječavanje i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece. Ovi posljednji će biti pozvani da odgovore na upitnik, na jednom od zvaničnih jezika Savjeta Evrope - u istom roku kao i članice . Odgovori će biti objavljeni javno , ukoliko NVO ili drugi organ koji im je to podnio, to zatraži.

5. Sekretarijat može da zatraži dodatne informacije ako se čini da odgovori nisu konačni ili su nejasni. Gdje je to opravdano, uz saglasnost članica kojih se tiče, i u okviru budžetskih aproprijacija, Biro Lanzarote komiteta može odlučiti da izvrši posjetu članica kojih se tiče u cilju razjašnjenja situacije."

4. Svrha ovog opšteg upitnika je da se na taj način prikupe informacije koje će Lanzarote komitetu obezbijediti pregled situacije, koje će predstavljati opšti okvir u kojem će se ocjenjivati odgovori članica u tematskom upitniku za praćenje prvog kruga (vidi Pravilo 24 Pravilnika Lanzarote Komiteta).

UVODNE NAPOMENE

5. Odredbe Konvencije Lanzarote u ovom upitniku su grupisane po različitim sekcijama, nužno ne prateći strukturu Konvencije. Ovaj metodološki izbor ni na koji način ne namjerava da da prioritet različitim odredbama Konvencije: jednaka važnost se pridaje svim pravima i principima u njoj.

6. Članice će biti pozvane da ažuriraju svoje odgovore u ovom opštem upitniku kada će dobiti sljedeći tematski upitnik. Odgovori na tematski upitnik stoga treba da budu međusobno povezani i u kombinaciji sa odgovorima datim u kontekstu ovog upitnika.

7. Članice se ljubazno mole da:

- odrede koji državni organ/agencija je odgovoran/a za prikupljanje odgovora iz ovog upitnika, a koji državni organi/agencije (i, gde je to relevantno, NVO) su doprinijeli/e u pružanju odgovora na ovaj upitnik;

- odgovore na pitanja koja se tiču centralnih , regionalnih i lokalnih nivoa koliko je to moguće .Savezne države mogu, u pogledu svojih suverenih entiteta, odgovoriti na pitanja na sažet način;

- odgovore na pitanja iz perspektive ravnopravnosti polova, odnosno navodeći, gdje je to relevantno, da li i na koji način mjere za žrtve i/ili počinioc uzimaju u obzir pol - specifični zahtjevi;

- se pozovu na dokument T-ES (2013) 07, dostupan na [www.coe.int / lanzarote](http://www.coe.int/lanzarote), za neiscrpan pregled relevantnih prava djece u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i Evropskog komiteta za socijalna prava;

- imaju na umu da, kada odgovaraju na pitanja koja se odnose na “unutrašnje pravo”, napomena treba takođe da bude u skladu sa relevantnom sudskom praksom;

- omoguće, kad god se pitanja/odgovori odnose na to, relevantni tekst (ili rezime) zakona ili drugih propisa na engleskom ili francuskom jeziku;

- ako se neka od pitanja koja slijede podudaraju sa pitanjima postavljenim članicama od strane drugih organa Savjeta Evrope ili drugih organizacija (bilo da su državni organi ili ne), članice mogu da se pozovu na svoje prvobitne odgovore (obezbjeđujući vezu sa relevantnim odgovorima ili prepisujući svoje odgovore) i ažurirajući informacije gdje je to potrebno.

UVOD

U izradi Izvještaja Crne Gore o primjeni Lanzarote konvencije učestvovalo je više ministarstava, i to: Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Skupština Crne Gore (Skupštinski odbor za ljudska prava), Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, kao i nevladina organizacija „Centar za prava djeteta“ koja se bavi zaštitom prava djece. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je koordiniralo aktivnostima na izradi Izvještaja Crne Gore o primjeni Lanzarot konvencije.

OPŠTI OKVIR

Pitanje 1: Definicija „djeteta“

1a. Da li pojam „dijete“ prema vašem unutrašnjem zakonodavstvu, odgovara onom opisanom u članu 3, slovo (a), odnosno „svako lice mlađe od 18 godina“?

Odgovor:

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti definiše pojam dijete kao lice do navršenih 18 godina života (čl. 19, tač. 6).

Porodičnim zakonom (čl. 13, stav1) propisano je da se punoljetstvo stiče sa navršenom 18 godinom života, tako da se djetetom smatra lice koje nije navršilo 18 godina.

Članom 142, stav 7 Krivičnog zakonika propisano je da se djetetom smatra lice koje nije navršilo četrnaest godina; istim članom st. 8 i 9 propisano je da se maloljetnikom smatra lice koje je navršilo četrnaest godina, a maloljetnim licem se smatra lice koje nije navršilo osamnaest godina.

Sa aspekta krivično pravne odgovornosti djece, odnosno maloljetnika, prema Zakonu o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku: maloljetnik je lice koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 14, a nije navršilo 18 godina života (čl. 3, st. 1); mlađi maloljetnik je lice koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 14, a nije navršilo 16 godina života (čl. 3, st. 1); stariji maloljetnik je lice koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 16, a nije navršilo 18 godina života (čl.3, st. 3) i mlađe punoljetno lice je lice koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršilo 18, a nije navršilo 21 godinu života (čl. 3, st. 4).

Ovakva terminološka podjela u krivičnom pravu je izvršena na osnovu krivične odgovornosti i sankcija koje se mogu izreći maloljetnim osobama. Međutim, donošenjem Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku zaživio je sistem maloljetničkog pravosuđa-restorativne pravde, koji na poseban način tretira osobe koje nisu navršile 18 godina, odnosno djecu.

1b. Koje se zakonodavne ili druge mjere preduzimaju u cilju obezbjeđenja da, kada je starost žrtve teško utvrditi i kada postoje razlozi da se vjeruje da je žrtva dijete, zaštita i pomoć djeci bude dodijeljena njemu ili njoj u skladu sa članom 11, stav 2?

Odgovor:

Na osnovu ličnih dokumenata se utvrđuje starosna dob djeteta. Ukoliko se u postupku ne može utvrditi ili ne postoje takva dokumenta, izjava djeteta se uzima kao dokaz o starosnoj dobi.

1c. Navedite da li je starosna granica za legalne seksualne aktivnosti ispod 18 godina i ako je tako, navesti uzrast utvrđen u unutrašnjem pravu.

Odgovor:

Starosna granica za legalne seksualne odnose je 14 godina. U smislu krivičnog zakonodavstva, odnosno svako ko vrši obljubu sa djetetom mlađim od 14 godina, podliježe krivičnoj odgovornosti, osim u slučajevima kada između učinioca krivičnog djela i djeteta ne postoji značajna razlika u njihovoj duševnoj i tjelesnoj zrelosti (član 206 Krivičnog zakonika). Odnosi između odraslog i djeteta u kojima odrasli ima poseban položaj odgovornosti, povjerenja i moći u odnosu na dijete (roditelji, staratelji, hranitelji, nastavnici, vaspitači, zdravstveno i drugo javno osoblje) ne dopuštaju seksualnu aktivnost ni sa maloljetnom osobom starijom od 14 godina, bez obzira na to što postoji razumijevanje i saglasnost za aktivnost od strane djeteta (član 207 Krivičnog zakonika).

Porodičnim zakonom, članom 24 propisano je da ne može sklopiti brak lice koje nije navršilo 18 godina života. Izuzetno, sud može dozvoliti sklapanje braka maloljetnom licu starijem od 16 godina.

Pitanje 2: Nediskriminacija

Da li je diskriminacija, po osnovama kao što su one navedene na indikativnoj listi u članu 2, zabranjena u sprovođenju Konvencije, naročito u pogledu uživanja prava garantovanih njome? Ako jeste, molimo vas navedite. Ako ne, molimo vas obrazložite.

Odgovor:

Ustav Crne Gore propisuje da je zabranjena svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu. Istom odredbom Ustava propisano je i načelo afirmativne akcije usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju. Osim toga, Ustav u čl. 17 garantuje jednakost pred zakonom, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo, a licima koja pripadaju nacionalnim/etničkim manjinama, Ustav garantuje pravo na obrazovanje na njihovom jeziku i pravo da njihova istorija i kultura budu uključeni u nastavni program.

Diskriminacija je zabranjena u sprovođenju Konvencije, naročito u pogledu uživanja prava garantovanih njome. Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Ova Ustavna načela su razrađena kroz nacionalne propise. Zakoni koji posebno regulišu ovu problematiku su:

-Zakon o zabrani diskriminacije¹, koji zabranjuje svaku neposrednu ili posrednu diskriminaciju po bilo kom osnovu, pa i po osnovu rase, boje, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porijekla, rođenja ili sličnog statusa, vjeroispovijesti, političkog ili drugog ubjeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.

-Zakon o rodnoj ravnopravnosti² propisuje ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.

-Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom³ posebno reguliše oblast koja se odnosi na kategoriju lica sa invaliditetom i ustanovljava izričitu zabranu diskriminacije ovih lica (lica koja imaju dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja, koja u sadejstvu sa različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ovog lica u društvu na osnovu jednakosti sa drugima).

Takođe, svi zakoni sadrže odredbu koja se odnosi na diskriminaciju u oblasti za koju su donešeni, na primjer:

-Krivičnim zakonikom zabranjeno je kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu. Kažnjivo je takođe i proganjanje organizacija i pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi, kao i širenje ideja o superiornosti jedne rase nad drugom ili propagiranje rasne mržnje ili podsticanje na rasnu diskriminaciju.

-Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju („Sl. list RCG“, br. 64/2 i „Sl. list CG“, br. 49/07, 45/10, 40/11, 45/11 i 36/13) propisuje da „u ustanovi nije dozvoljeno fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zloupotreba djece i učenika ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu zakona” (pri čemu se misli na Zakon o zabrani diskriminacije).

-Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, članom 7, stav 1, tačka 2 propisano je da je zabranjena diskriminacija korisnika po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, vjeroispovijesti, političkog, sindikalnog ili drugog opredjeljenja, imovnog stanja, kulture, jezika, invaliditeta, prirode socijalne isključenosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili drugog ličnog svojstva.

Pitanje 3: Pregled implementacije

Navedite (bez ulaska u detalje):

3a. Glavne zakonodavne ili druge mjere u cilju obezbjeđenja da djeca budu zaštićena od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja u skladu sa Konvencijom.

¹Zakon o zabrani diskriminacije, “Službeni list Crne Gore”, br. 46/10.

²Zakon o rodnoj ravnopravnosti, “Službeni list CG” br. 46/07.

³Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, “Službeni list CG” br. 39/11.

Odgovor:

Ustav Crne Gore u članu 9 predviđa da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. U skladu sa Ustavom Crne Gore, ljudski život je neprikosnoven. Garantuje se dostojanstvo i sigurnost čovjeka i zabranjuju svi vidovi trgovine ljudima, odnosno djecom.

Shodno članu 74, stav 2 Ustava Crne Gore djeci se garantuje posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja i zloupotrebe.

Krivična djela koja regulišu zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja propisana su u glavi XVIII Krivičnog zakonika Crne Gore, koja obuhvata grupu krivičnih djela protiv polne slobode, i glava XXXV, koja obuhvata krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Zakon o izmjenama i dopunama KZ iz 2011. godine donosi bitne novine kod krivičnog djela prikazivanja pornografskih materijala djeci i proizvodnje i posjedovanja dječje pornografije. U članu 211 propisuje se novo krivično djelo navođenja maloljetnog lica da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode.

Krivičnim zakonom su predviđena i krivična djela protiv trgovine ljudima, a kao teži oblik krivičnog djela trgovina djecom.

Odredbe Krivičnog zakonika su usaglašene sa Fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta, dječjoj prostituciji i pornografiji i Konvencijom Savjeta Evrope o seksualnom iskorišćavanju i seksualnom zlostavljanju djece.

Prioriteti u suzbijanju pojave trgovine ljudima obezbijeđeni su idonošenjem seta zakona: Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku („Sl. list CG”, br. 64/2011), Zakonika o krivičnom postupku („Sl. list CG“, br. 57/09 i 49/10), Zakona o zaštiti svjedoka („Sl. list RCG“, br. 65/2004), Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći („Sl. list CG“, br. 20/11), Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela („Sl. list RCG“, br. 2/2007, 13/2007 i 30/2012), Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Sl. list CG“, br. 4/2008 i 36/13), Zakona o strancima („Sl. list CG“, 80/2008, 72/2009, 32/2011, 53/2011), Zakona o zaštiti ličnih podataka („Sl. list CG“, br. 79/2008 i 70/2009).

Osim navedenih propisa, Porodični zakon, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti regulišu pitanja preventive, asistencije i zaštite djece žrtava seksualnog iskorištavanja. Shodno navedenim propisima, profesionalci su dužni da svaku sumnju na postojanje nasilja nad djecom, što podrazumijeva i seksualno zlostavljanje, prijave nadležnom organu.

3b. Da li je vaša zemlja usvojila nacionalnu strategiju i/ili akcioni plan za borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece? Ako jeste, molimo navedite glavne oblasti djelovanja i organ/e zadužen/e za njeno/njihovo sprovođenje.

Odgovor:

Nacionalni plan akcije za djecu 2013–2017. godine (NPAD) usvojen je u junu mjesecu 2013.godine i strateški je dokument Vlade Crne Gore u kome se definiše opšta politika države prema djeci za period od 2013. do 2017. godine. U ovom dokumentu identifikuju se osnovni problemi u ostvarivanju, zaštiti i unapređivanju prava djeteta u našoj zemlji, kao i osnovni pravci njihovog rješavanja.

Dokument je usklađen sa svim međunarodnim dokumentima relevantnim za prava i društveni položaj djece, kao i sa nacionalnim strateškim dokumentima i programima koji su usmjereni na djecu ili podržavaju kvalitet života djece i nacionalnim zakonodavnim okvirom od značaja za djecu.

Struktura NPAD 2013–2017. godine usaglašena je sa strukturom Preporuka Crnoj Gori od strane Komiteta UN za prava djeteta (2010), tako da dokument ima sedam ključnih tematskih oblasti. U okviru svake od njih, definisan je po jedan strateški i po nekoliko specifičnih ciljeva. Izvještaj o primjeni NPAD će se pripremati na godišnjem nivou i biće dostupan javnosti na sajtu Ministarstva rada i socijalnog staranja.

Jedan od specifičnih ciljeva Nacionalnog plana akcije za djecu je poboljšanje zaštite djece od seksualne eksploatacije, seksualnog zlostavljanja i dječje pornografije i sprovođenje krivičnih sankcija prema počinocima.

NPAD-om je predviđeno realizovanje kampanja za podizanje svijesti javnosti o suzbijanju seksualne eksploatacije i zlostavljanja djece i potrebi prijavljivanja takvih pojava sa naglašenom rodnom komponentom, za različite ciljne grupe: djecu, njihove porodice, javnost u cjelini, sprovođenje odgovarajuće politike i ciljanih programa za prevenciju, oporavak i društvenu reintegraciju djeteta žrtve, u skladu sa Deklaracijom i Agendom za akciju i globalnu posvećenost, usvojenu na Svjetskom kongresu protiv seksualne eksploatacije djece. Takođe je predviđeno razvijanje mehanizama prevencije seksualnog nasilja nad djecom i zaštite djece žrtava seksualnog nasilja, razvijanje sistema praćenja i prevencije dječje Internet pornografije, kao i razvijanje svijesti djece, roditelja, profesionalaca koji rade sa djecom o seksualnom uznemiravanju mobilnim telefonom i drugim sredstvima savremene komunikacije kao obliku povrede prava djeteta.

Specifični cilj je i obezbijedjivanje informisanja i podrške djeci u vezi sa svim pitanjima obuhvaćenim Konvencijom o pravima djeteta i fakultativnim protokolima.

Predviđeno je da se u saradnji sa civilnim sektorom do kraja 2014. godine uspostavi besplatni 24-časovni telefon za djecu, za prijavu nasilja (šestocifreni evropski usklađeni broj) sa mogućnošću primanja poziva od svih operatera i informisanje djece o njegovom postojanju. Takođe je predviđeno uspostavljanje telefonske linije za podršku i pomoć djeci. Korišćenje savjetodavnih i telefonskih linija pomoći djeci je u funkciji osnaživanja mehanizama prevencije, rane prevencije i rane intervencije u različitim slučajevima kršenja prava djeteta.

Planirano je razvijanje sistema praćenja i prevencije dječje Internet pornografije, kao i razvijanje sistematske saradnje sa specijalizovanim službama u drugim zemljama na praćenju i prevenciji dječje Internet pornografije (bilateralni i multilateralni protokoli, razmjena informacija itd.) i razvijanje svijesti djece, roditelja, profesionalaca koji rade sa djecom o seksualnom uznemiravanju mobilnim telefonom i drugim sredstvima savremene komunikacije kao obliku povrede prava djeteta. Do 2017. godine će se

realizovati najmanje dvije kampanje kroz obrazovni sistem o seksualnom uznemiravanju mobilnim telefonom i drugim sredstvima savremene komunikacije.

Implementaciju Nacionalnog plana akcije za djecu od 2013. do 2017. godine prati **Savjet za prava djeteta**, čiji su članovi predstavnici državnih organa, institucija i NVO sektora. Ravnopravni član Savjeta je i dijete, koje je predstavnik djece.

Vlada Crne Gore je 2012. godine usvojila novu Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima za period 2012-2018. godine. Novim strateškim dokumentom definisani su ciljevi, načela i pravci u borbi protiv trgovine ljudima i određene mjere za unaprijeđenje efikasnosti uspostavljenog sistema za borbu protiv trgovine ljudima u javnom, privatnom i civilnom sektoru. Njime se težište stavlja na šest osnovnih oblasti: 1. Prevencija i edukacija; 2. Identifikacija žrtava trgovine ljudima; 3. Pomoć, zaštita i reintegracija žrtava; 4. Efikasno krivično gonjenje; 5. Međunarodna saradnja; 6. Koordinacija i partnerstvo.

U oblasti prevencije i edukacije, Strategijom su definisani ciljevi usmjereni na jačanje preventivnih i edukativnih aktivnosti usmjerenih na mlade ljude, posebno grupe u riziku kao što su: djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno lica s invaliditetom, djeca sa poremećajem u ponašanju; djeca i odrasli zbog zloupotrebe alkohola, droga ili drugih opojnih sredstava, kao i djeca i odrasli ako postoji opasnost da će postati žrtve ili ako jesu žrtve zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije, radnici angažovani na povremenom i privremenom radu u cilju otklanjanja mogućnosti da postanu žrtve nekog od oblika trgovine ljudima/djecom. Konstatuje se i neophodnost kontinuiranog rada na jačanju stručnih kapaciteta svih ciljnih grupa na polju borbe protiv svih oblika trgovine ljudima/djecom.

Identifikacija žrtava trgovine ljudima/djecom predstavlja izuzetno složen i zahtjevan zadatak, stoga se u ovoj Strategiji izdvaja kao posebno poglavlje. Budući da se proaktivna identifikacija žrtava i potencijalnih žrtava ne može pripisati isključivo aktivnostima policije, Strategijom se definišu ciljevi usmjereni na razvijanje i unapređenje stručnih vještina od strane predstavnika institucija koje u skladu sa opisom posla koji obavljaju mogu doći u kontakt sa potencijalnim i žrtvama trgovine ljudima/djecom. Takođe, definišu se mjere vezane za formiranje mobilnih timova i izradu specifičnih indikatora koji će unaprijediti rad na terenu.

Pomoć, zaštita i reintegracija žrtava kao poglavlje Strategije definiše mjere koje je na institucionalnom i vaninstitucionalnom nivou potrebno preduzeti u cilju poboljšanja kvaliteta zaštite potencijalnih i žrtava trgovine ljudima/djecom, jačanja postojećih i uvođenja novih, kvalitetnijih programa za integraciju, reintegraciju, resocijalizaciju i repatrijaciju žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima.

U oblasti efikasnog krivičnog gonjenja, Strategijom se težište stavlja na snažniju implementaciju postojećeg zakonodavstva, kao i usklađivanje normativnog okvira sa međunarodnim standardima i preuzetim međunarodnim obavezama. Takođe, definiše se unapređenje postojećeg sistema prikupljanja, praćenja, analize i izvještavanja o trgovini ljudima i procesuiranju slučajeva.

Međunarodna saradnja kao oblast Strategije oslanja se na stratešku orijentaciju Crne Gore u pogledu djelovanja na bilateralnom i multilateralnom planu u borbi protiv trgovine ljudima i aktivnog učestvovanja u radu svih međunarodnih organizacija i inicijativa koje su usmjerene na suzbijanje ovog oblika kriminala.

Strategija posebno izdvaja ciljeve i mjere u dijelu unaprijeđenja koordinacije i partnerstva, kroz definisanje načina saradnje institucija na državnom i lokalnom nivou, kao i intenzivne saradnje državnih institucija sa organizacijama civilnog društva, uključujući nevladine organizacije koje su aktivne na području borbe protiv trgovine ljudima u inicijativama za kreiranje/unapređenje politika i metodologija borbe protiv trgovine ljudima/djecom na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Za praćenje sprovođenja strategije zadužena je Radna grupe za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pojedinačnih akcionih planova. Radnom grupom predsjedava rukovodilac Kancelarije/nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima i u njen sastav ulaze predstavnici resornih ministarstava na nivou generalnih direktora, predstavnici Uprave policije, Vrhovnog državnog tužilaštva, Vrhovnog suda i Ombudsmana, Generalnog sekretarijata Vlade, kao i međunarodnih organizacija IOM, OEBS, UNICEF i Ambasade SAD-a u Crnoj Gori, u svojstvu posmatrača. U toku je procedura uključivanja predstavnika civilnog društva u rad Radne grupe za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima.

Zadatak Radne grupe je da prati i unapređuje aktivnosti nadležnih institucija u sprovođenju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima; priprema polugodišnje Izvještaje o realizaciji mjera iz Akcionog plana za borbu protiv trgovine ljudima, utvrđuje prioritete, dinamiku i rokove realizacije i ocjenjuje postignute rezultate u implementaciji Strategije za borbu protiv trgovine ljudima; po potrebi priprema pojedinačne akcione planove za borbu protiv trgovine ljudima i obezbjeđuje njihovo sprovođenje. O svom radu Radna grupa izvještava Vladu Crne Gore.

Crna Gora je usvojila i akcioni plan za borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece kroz realizaciju plana aktivnosti kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro” za Crnu Goru.

<http://www.gov.me/en/News/111538/Montenegro-joins-Council-of-Europe-campaign-to-stop-sexual-violence-against-children.html>

<http://www.gov.me/en/News/112301/Montenegro-initiates-preparations-for-participation-in-CoE-campaign-One-in-five.html>

Nacionalni plan aktivnosti kampanje „Jedno od petoro” za Crnu Goru usvojen je 11. aprila 2012. godine.

<http://www.gov.me/en/News/113207/Montenegro-national-team-for-CoE-One-in-Five-campaign-adoptsactivities-for-April-November-2012.html>

Djelovanja kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro“ za Crnu Goru odnosile su se na sledeće oblasti: zdravstvo, školstvo, vaspitne i socijalne ustanove, državnu i lokalnu upravu, tužilaštvo, sudstvo, policiju, Vladine agencije, privatni i javni sektor, kao i na informaciono društvo i telekomunikacije.

Kampanja „Jedno od petoro“ za Crnu Goru sprovedena je pod okriljem Vlade Crne Gore, dok je Nacionalni tim za sprovođenje kampanje obuhvatao široku strukturu društvenih činilaca, shodno predlogu Savjeta Evrope: počev od Skupštine Crne Gore, preko relevantnih resora Vlade, tužilaštva i sudstva, Upravu policije, Zajednicu opština, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, predstavnike domaćih i inostranih partnera, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, predstavnika Interpola u Crnoj Gori, Prijestonice Cetinje; UNICEF-a, NVO „Djeca prije svega“ i NVO „Centar za prava djeteta Crne Gore“, Medijsko samoregulatorno tijelo, kao i prijatelje: Ministarstvo kulture i hotel „Maestral“.

<http://www.gov.me/en/News/112301/Montenegro-initiates-preparations-forparticipation-in-CoE-campaign-One-in-five.html>

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore na četvrtoj sjednici, održanoj 6. februara 2013. godine razmotrio je Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, sačinjen u okviru regionalnog Projekta “Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije” koji je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sprovodila u saradnji sa ombudsmanima za djecu iz regiona Mreže CRONSEE, uz podršku Save the Children. U okviru projekta sprovedeno je istraživanje u cilju prikupljanja podataka o fenomenu seksualnog iskorišćavanja djece, sagledavanja trenutne situacije, ključnih društvenih pojava i procesa koji su na ovaj fenomen i njegov obim uticali, u periodu od 1. januara 2008. godine do 30. juna 2011. godine, a rezultati su predstavljeni u Izvještaju.

Odbor je jednoglasno prihvatio Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, zaključkom podržao Preporuke koje je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore dao u Izvještaju o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori i dostavio zaključak Ministarstvu pravde, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu turizma i održivog razvoja, kao i šefu Delegacije Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope i UNICEF-u.

Na 19. sjednici 11. novembra 2013. godine, Odbor za ljudska prava i slobode u susret Međunarodnom danu prava djeteta, razmatranjem Izvještaja o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije, je zaokružio brojne aktivnosti na temu zaštite prava djeteta kojima se bavio od 2011-2013. godine u okviru Regionalnog projekta “Prevencija eksploatacije djece u Jugoistočnoj Evropi”, koji je Save the Children realizovao u saradnji sa članicama CRONSEE mreže, ombudsmanima regiona, a u kojem je Odbor participirao razmatranjem:

- Izvještaja o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori,
- Izvještaja o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori,
- Izvještaja o zloupotrebi djece putem interneta.

Odbor je prihvatio Izvještaj o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije i donio zaključak da, u skladu sa Planom aktivnosti za 2013. godinu, u saradnji sa Zaštitnikom

ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Delegacijom Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope, a uz podršku UNICEF-a, organizuje Drugi regionalni sastanak parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona na temu: "Prava djeteta - unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije".

Drugi regionalni sastanak parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona održan je 21. i 22. januara 2014. godine u Regionalnoj školi za javnu upravu u Danilovgradu.

Cilj sastanka bio je razmjena mišljenja i dobrih praksi u zaštiti prava djeteta, kako bi se utvrdili ciljevi i pravci dalje međuparlamentarne saradnje i nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava i prava djeteta. Sastanak je organizovan kao nastavak okupljanja parlamentarnih tijela zemalja u regionu, započetog 29. i 30. oktobra 2013. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, imajući u vidu da je u Zajedničkoj izjavi usvojenoj nakon ovog sastanka apostrofirano da jedna od prioritarnih oblasti u narednom periodu treba da bude zaštita prava djeteta, a naročito zaštita od dječje pornografije i sajber kriminala.

Na Drugom regionalnom sastanku učestvovali su: predstavnici parlamentarnih radnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta: Hrvatske, Srbije i Crne Gore i predstavnici institucija Ombudsmana za djecu: Hrvatske, Srbije, Slovenije, Republike Srpske i Crne Gore, kao i predstavnici Save the Childrena i međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori koje se bave ovom problematikom (UNICEF, OEBS i Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori).

Drugi regionalni sastanak parlamentarnih radnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona završen je usvajanjem Zajedničke izjave.

<http://www.skupstina.me/index.php/me/odbor-za-ljudska-prava-i-slobode/aktuelnosti/item/1842-u-danilovgradu-odrzan-drugi-regionalni-sastanak-parlamentarnih-radnih-tijela-nadleznih-za-ljudska-prava-i-prava-djeteta-sa-ombudsmanima-za-djecu-zemalja-regiona>

3c. Da li vaša zemlja ima bilo kakve smjernice u cilju obezbjeđenja da sprovođenje zakona, mjera i strategija koje se odnose na slova (a) i (b) dolje, budu blagonaklona prema djeci? Ako jeste, navedite. U odnosu na sudski postupak, navedite da li su Smjernice Savjeta Evrope o pravosuđu koje je blagonaklono prema djeci uzete kao inspiracija za vaše smjernice.

Odgovor:

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku usaglašen je sa preporukama Savjeta Evrope (Preporuka CM/Rec (2003)20 Komiteta ministara SE o novim načinima rješavanja problema maloljetničke delinkvencije i Preporuka CM/Rec (2008)11 Komiteta ministara SE o Evropskim pravilima za maloljetne učinioce kojima su izrečene sankcije ili mjere). Osnovna načela Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku su da je zabranjeno suđenje u odsustvu, da pri preduzimanju radnji kojima prisustvuje maloljetnik, a naročito prilikom njegovog saslušanja, učesnici u postupku dužni su da postupaju obazrivo, vodeći računa o zrelosti, drugim ličnim svojstvima i zaštiti privatnosti maloljetnika, kako vođenje krivičnog postupka i radnje koje se u postupku preduzimaju ne bi štetno uticali na razvoj maloljetnika. Takođe, radnje u postupku preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava

djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Projekat "Pravda za djecu" implementira Ministarstvo pravde Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Crne Gore i Kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori, uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Između ostalog, jedan od ciljeva projekta je da se unaprijedi položaj djece žrtava krivičnih djela, pa i seksualnog iskorišćavanja.

Pitanje 4: Učešće djeteta

4a. Molimo vas da navedete koji koraci su preduzeti da se podstakne učešće djece , u skladu sa njihovim ličnim kapacitetima, u razvoju i sprovođenju državne politike, programa i drugih inicijativa koje se odnose na borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece(član 9, stav 1).

Odgovor:

Projekat "Pravda za djecu" implementira Ministarstvo pravde Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Crne Gore i Kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori, uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Sveobuhvatni cilj projekta je da se primjenom međunarodnih normi i standarda doprinese položaju i poštovanju prava djece u sukobu sa zakonom, djece žrtava i svjedoka krivičnih djela kada dođu u dodir sa pravosudnim ili drugim organima gdje je potrebno donošenje sudske, upravne ili vansudske odluke. Prvi pojedinačni cilj je da se unaprijedi postupanje sa djecom u sukobu sa zakonom i omogući da postupak za saslušanje djece u ulozi oštećenog i svjedoka bude prilagođen djeci. Drugi pojedinačni cilj jeste da se unaprijedi primjena programa prevencije, alternativnih postupaka i mjera zasnovanih na pravima djeteta i restorativnom pravosuđu, kao i programa rehabilitacije i reintegracije.

Princip participacije i mogućnost da se mišljenje djeteta čuje, zastupljen je u zakonima koji regulišu oblast porodičnih odnosa, socijalne i dječje zaštite, odnosno krivično-pravne zaštite. Na nivou ustavnih načela, ovo pravo je priznato svim licima pod jurisdikcijom Crne Gore bez razlike po osnovu starosne dobi. Međutim, iako je npr. princip poštovanja mišljenja djeteta uključen u **Porodični zakon** (pored ostalog, zakonom je predviđeno da je organ starateljstva dužan da, prije određivanja porodičnog smještaja, omogući djetetu da slobodno izrazi svoje mišljenje u vezi sa porodičnim smještajem i da to mišljenje cijeni u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta; dijete ima pravo da blagovremeno dobije sva obavještenja koja su mu potrebna za formiranje mišljenja; dijete koje je navršilo 10 godina života može slobodno i neposredno izraziti svoje mišljenje u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, odnosno može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju ovog svog prava), a shodno propisima iz oblasti obrzovanja postoje i učenički parlamenti u svim školama i lokalni dječji parlamenti. Na taj način je obezbijeđena participacija djece u pripremi i realizaciji javnih politika koje se tiču njihovog društvenog položaja, odnosno obezbjeđivanje njihove vidljivosti u Savjetu za prava djeteta, kao i stvaranje

društvenog ambijenta pogodnog za svu djecu da izraze svoje mišljenje, koje je tretirano ravnopravno sa mišljenjem odraslih.

Institucija Ombudsmana takođe u svoj rad uključuje djecu, tako da je već duže vremena aktivna grupa „Djeco, pišite Ombudsmanu“, gdje djeca direktno kontaktiraju sa predstavnicima Ombudsmana, iznose svoja mišljenja, sugestije i predloge. Stavovi i mišljenja djece su uključena u akte Ombudsmana, preporuke, zakonodavne inicijative i mišljenja. Ova grupa trenutno broji oko 1000 članova - djece.

U Crnoj Gori su donijete brojne strategije i operativni planovi u funkciji ostvarivanja i zaštite prava djeteta (Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2013–2017. godine, Strategija razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012–2016. godine, Strategija za integraciju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori 2008–2016. godine, Strategija zaštite od nasilja u porodici, Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2010–2015. godine, Strategija razvoja osnovnog obrazovanja i vaspitanja s akcionim planom 2011–2017. godine, Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana 2012–2016. godine, Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017. godine, itd.).

NVO Centar za prava djeteta smatra da je da je primjena nekih od navedenih strateških dokumenata tek otpočela, a izvještaji o njihovoj realizaciji su u fazi pripreme, tako da u ovom trenutku nije moguće jasno definisati aktuelno stanje, odnosno nivo i vrstu promjena ostvarenih njihovom dosadašnjom primjenom. Međutim, važno je ukazati da duži niz godina, u postupku izrade i donošenja različitih strateških dokumenata učestvuju i predstavnici civilnog sektora, što je bitan kvalitet u radu i ponašanju državnih organa, a preko njih je u većoj mjeri olakšano i da se dječje mišljenje čuje i prilikom izrade navedenih dokumenata.

S aspekta implementacije principa participacije, od ogromnog značaja će biti praćenje Nacionalnog akcionog plana za djecu 2013-2017. godine, te obezbjeđivanje kontinuirane konsultacije djece i članova Savjeta za prava djeteta, na čemu posebno insistiraju predstavnici civilnog sektora.

Na 56. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održanoj 9. decembra 2011. godine, djeci iz JU Dječiji dom „Mladost“- Bijela i JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ omogućeno je da učestvuju na sjednici Odbora i da se pravo člana 12 Konvencije o pravima djeteta primijeni. Tako su djeca, među kojima je bilo i djece sa teškoćama u razvoju, postavljala pitanja predstavnicima nadležnih ministarstava i članovima Odbora o problemima koji su dio njihove svakodnevice.

Skupština Crne Gore, povodom obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta, već u kontinuitetu, organizuje sjednice Dječjeg parlamenta na kojima predstavnici Vlade Crne Gore odgovaraju na pitanja djece iz svih crnogorskih opština. Cilj je da se doprinese sazrijevanju svijesti i unapređenju modela učešća djece u društvenim procesima, odnosno da se omogući djeci da učestvuju i odlučuju u pitanjima koja se na njih odnose.

Takođe, Skupština Crne Gore od oktobra 2012. godine realizuje program Demokratskih radionica u kojem je do sada učestvovalo oko sedam hiljada djece iz brojnih škola iz svih krajeva Crne Gore. Tokom radionica izrađeno je ukupno 231 dječijih novina i 49 radio priloga, a poslanici Skupštine Crne Gore su često u prilici da razgovaraju sa djecom kako bi im predstavili rad Skupštine u upoznali se sa problemima sa kojima se djeca suočavaju.

4b. Konkretno, navedite da li je, i ako jeste, na koji način su stavovi, potrebe i interesi djeteta žrtve uzeti u obzir prilikom određivanja zakonodavnih ili drugih mjera za pomoć žrtvama (član 14, st. 1)?

Odgovor:

Istraživanje seksualnog iskorišćavanja djece u Crnoj Gori, tokom 2011. godine, Institucija Zaštitnika je sprovodila, prije svega, u cilju utvrđivanja stepena razumijevanja pojma seksualnog iskorišćavanja djece od strane nadležnih službi i organa, kao i razumijevanja trendova u ovoj oblasti. U cilju dobijanja sveobuhvatnih rezultata i građenja jasne slike o pravom stanju stvari u ovoj oblasti, Zaštitnik je informacije potraživao i od same djece i na taj način obezbijedio njihovo učešće. Metodologija je predviđela obavljanje razgovora, kako sa djecom žrtvama, tako i sa drugom djecom u cilju dobijanja informacija o stepenu njihove informisanosti, kao i stepenu njihove svijesti o samom problemu.

Informacije o problemu seksualnog iskorišćavanja djece nisu potraživane putem upitnika od obrazovnih ustanova niti od ustanova zdravstvene zaštite. Zaštitnik se opredijelio da informacije od ovih ustanova prikupi putem sprovođenja fokus grupa i neposrednih razgovora, vodeći se poštovanjem prava na privatnost žrtava ovog oblika iskorištavanja i činjenice da škole kao osnovni indikatori problema u porodici ipak ne raspolažu potrebnim informacijama kada je u pitanju ova pojava.

Individualne razgovore sa djecom (šestoro djece) koja su žrtve seksualne eksploatacije i zlostavljanja obavila su stručna i senzibilisana lica koja dobro poznaju ovu problematiku i koja su već angažovana u direktnom radu sa djecom žrtvama. Angažovani profesionalci su razgovore sa djecom obavili prema unaprijed pripremljenom upitniku i po utvrđenim smjernicama, vodeći računa, prije svega, o najboljem interesu djeteta u svakom pojedinačnom slučaju. Intervjui su urađeni uz prethodno dobijenu saglasnost djeteta i njegovog/njenog staratelja. Cilj ovih razgovora je bio sagledavanje problema iz ugla djeteta – žrtve, kao i utvrđivanja vrste asistencije, pomoći i zaštite koju su nadležni organi pružali u konkretnim slučajevima.

Razgovori sa djecom osnovno školskog i srednjoškolskog uzrasta su obavljani u vidu radionica i fokus grupa na temu zlostavljanja i zloupotrebe uopšte, s tim što je akcenat stavljen na oblast seksualne zloupotrebe djece. Na taj način je dobijena informacija o stepenu informisanosti djece različitog uzrasta, o samom pojmu, oblicima, kao i rizicima seksualnog zlostavljanja i zloupotrebe. Osim toga, provjereno je njihovo znanje o mehanizmima zaštite od potencijalnog zlostavljanja, uznemiravanja ili zloupotrebe.

Stavovi djece su uzeti u obzir prilikom davanja preporuka i mišljenja, koje je Zaštitnik uputio nadležnim organima u cilju unapređenja rada državnih organa, institucija i službi koje se bave pitanjima prevencije, zaštite i pomoći djeci žrtvama seksualne zloupotrebe.

Pitanje 5: Specijalizovani organi / mehanizmi

5a. Navedite nezavisnu instituciju/e (nacionalnu/e ili lokalnu/e) koja/e je/su zadužena/e za promociju i

zaštitu prava djeteta. Navedite njene/njihove odgovornosti i prikažite kako su obezbijedena sredstva za nju/njih. (član 10, stav 2, slovo (a))

Odgovor:

Ustavom Crne Gore je ustanovljena Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kao samostalna i nezavisna; sa mandatom da štiti ljudska prava i slobode, kada su povrijeđene aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa; da promoviše ljudska prava i preduzima mjere na unapređenju ljudskih prava. U okviru Institucije postoji poseban sektor za zaštitu i promociju prava djeteta. Godišnji izvještaj Zaštitnika, koji razmatra i usvaja Skupština Crne Gore, sadrži posebni dio koji se odnosi na ostvarivanje prava djeteta. Putem ovog izvještaja, osim Skupštine, građani i šira javnost, pa i NVO sektor se upoznaju sa stanjem u oblasti dječjih prava, ali i mjerama koje Zaštitnik predlaže u cilju unapređenja položaja djece u Crnoj Gori. Institucija zaštitnika i prema međunarodnim tijelima podnosi izvještaje o ostvarivanju ljudskih prava. U skladu sa obavezama izvještavanja, Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda je dostavila Komitetu za prava djeteta posebne izvještaje o primjeni Konvencije o pravima djeteta i fakultativnih protokola uz Konvenciju, kao i UPR izvještaj.

Mandat zamjenika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za prava djeteta eksplicitno je definisan aktom o sistematizaciji radnih mjesta, nakon što je zamjenik izabran u Skupštini Crne Gore. Od imenovanja, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je, pored redovnog rada po pritužbama, aktivan na različitim poljima, kao što su: sprovođenje promotivnih aktivnosti, radionica o pravima djeteta, različitih projekata, kampanja, objavljivanje publikacija. Djeca i njihovi roditelji informišu se o mogućnostima podnošenja pritužbi Zaštitniku ljudskih prava i sloboda putem radionica koje se održavaju u školama, putem prezentacije dječjeg bloga na zvaničnoj Internet stranici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i na *Facebook* stranici.

Trenutno u Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, pored zamjenika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za prava djeteta, postoje dva savjetnika, koji se isključivo bave dječjim pravima i jedan pripravnik. U toku je postupak za proširenje kapaciteta u sektoru dječjih prava. Institucija, u skladu sa zakonom, prema potrebi angažujeusko specijalizovane stručnjake za određene oblasti.

Kontinuirano jačanje uloge zamjenika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u praćenju i izveštavanju o poštovanju prava djeteta u Grnoj Gori od izuzetnog je značaja za jačanje sistema nezavisnog monitoringa.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda se finansira iz budžeta države. Takođe, i civilno drustvo, u granicama svojih mogućnosti, vrši monitoring nad ostvarivanjem prava djeteta.

5b. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se uspostave ili odrede mehanizmi za prikupljanje podataka ili kontakt osoba, na nacionalnim ili lokalnim nivoima i u saradnji sa civilnim društvom , u cilju posmatranja i procjenjivanja pojave seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece , uz dužno poštovanje za potrebe zaštite ličnih podataka? (Član 10, stav 2, slovo (b))

Odgovor:

Svi nadležni organi imaju svoje interne evidencije.

U oblasti socijalne i dječje zaštite, u okviru projekta „Socijalni karton“, planirano je da se između ostalih prikupljaju i podaci koji se odnose na seksualno iskorišćavanje i seksualne zloupotrebe djece, kao i mjere i radnje koje su preduzete u konkretnom slučaju od strane nadležnih organa. Na taj način će biti formirana jedinstvena baza podataka o djeci, žrtvama seksualnog nasilja i obezbijeden protok informacija između organa.

Crna Gora je u mreži parlamentaraca za borbu protiv nasilja nad djecom odredila kontakt osobu, koja je istovremeno i kontakt osoba za sprovođenje kampanje “Jedno od petoro”, a to je dr Zoran Vukčević, šef delegacije Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope.

Na inicijativu Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, formirana je tripartitna Komisija, sastavljena od predstavnika Vrhovnog državnog tužilaštva, Vrhovnog suda i Uprave policije. Svaka od pomenutih institucija ima određenu kontakt osobu koja je u obavezi da prati statistike o trgovini ljudima/djecom u okviru svoje institucije i podatke na mjesečnom nivou dostavlja Kancelariji za borbu protiv trgovine ljudima, koja kao koordinaciono tijelo objedinjuje podatke i kreira jedinstvenu statistiku o trgovini ljudima/djecom u Crnoj Gori. Statistike obuhvataju podatke, kako o počiniocima, tako i o žrtvama ovog krivičnog djela, kao i cjelokupni opis krivičnog procesa. Pomenute detaljne statistike su javne i 24h dostupne na sajtu Kancelarije (www.antitrafficking.gov.me). Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima dobija podatke i od predstavnika nevladinog sektora o svim štićenicama/cima koje borave u njihovim skloništima, a za koje se sumnja da su potencijalne žrtve trgovine ljudima/djecom. Na osnovu svih dobijenih podataka, vrši se posmatranje i procjenjivanje svih oblika trgovine ljudima/djecom u našoj zemlji.

5c. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se organizuje prikupljanje i skladištenje podataka koji se odnose na identitet i genetski profil (DNK) lica osuđenih za krivična djela utvrđena u skladu sa ovom konvencijom? Koji je nacionalni organ zadužen za prikupljanje i skladištenje tih podataka? (Član 37, st. 1)

Odgovor:

Prikupljanje i skladištenje podataka koji se odnose na identitet i genetski profil (DNK) lica osuđenih za krivična djela utvrđena u skladu sa ovom konvencijom, organizuje se u skladu sa Zakonom o DNK registru.

Nacionalni organ koji je zadužen za prikupljanje i skladištenje tih podataka je Forenzički centar. Međutim, posebna baza podataka o počiniocima seksualnih delikata još uvijek nije uspostavljena.

Pitanje 6:**Nacionalna ili lokalna koordinacija, saradnja i partnerstvo**

6a. Molimo vas da opišete na koji način je obezbijedena koordinacija na nacionalnom i lokalnom nivou između različitih agencija zaduženih za zaštitu, sprječavanje i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece. Konkretno, molimo vas da pružite informacije o postojećim i planiranim koordinacijama između sektora obrazovanja, zdravstva, socijalnih službi i sprovođenja zakona i pravosudnih organa. (član 10, stav 1)

Odgovor:

U cilju unapređenja prakse i pružanja što kvalitetnijih usluga djeci koja su žrtve nasilja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja u partnerstvu s UNICEF-om i UNHCR-om je 2002. godine započelo realizaciju Programa zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Formirani su multidisciplinarni timovi u centrima za socijalni rad.

Operativne multidisciplinarne timove čine: pravnik, psiholog, pedagog i socijalni radnik (iz socijalne zaštite), psihijatar i pedijatar (zdravstvena zaštita), inspektor (policija), tužilac, sudija, pedagog (iz obrazovanja), predstavnik NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja. Koordinator svih aktivnosti tima je centar za socijalni rad i u njemu se nalazi sjedište tima.

Ovaj model se pokazao kao veoma uspješan, o čemu govori i evaluacija projekta napravljena od strane UNICEF-a. Usklađen je s praksom zaštite djece u okviru socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori.

U okviru projekta, organizovan je veliki broj seminara za edukaciju profesionalaca svih resora koji rade u okviru modela multisektorske zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja. Edukovano je oko 350 profesionalaca.

Uključivanjem profesionalaca iz drugih sistema povećava se nivo znanja i profesionalnih kompetencija, kako u centrima za socijalni rad, tako i u drugim institucijama ostalih sistema. UNICEF i UNHCR su finansijski podržavali ovaj projekat do kraja 2008. godine.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici pravno je zaokružio proceduru zaštite žrtava nasilja i obezbijedio njihovu kvalitetniju zaštitu. **Zakon o zaštiti od nasilja u porodici**, prvi specijalizovani zakon koji reguliše oblast porodičnog nasilja, stupio je na snagu u avgustu 2010. godine. Ovaj zakon definiše nasilje u porodici kao „činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno”.

Zakon uređuje zaštitu žrtava nasilja u prekršajnom postupku i propisuje pet zaštitnih mjera kao vrste prekršajnih sankcija: udaljenje iz stana, zabrana prilaženja žrtvi, zabrana uzenemarivanja i uhođenja, obavezno liječenje od zavisnosti i obavezan psihosocijalni tretman.

Predviđeno je i načelo hitnosti u postupcima koji se odnose na zaštitu od nasilja. U članu 4, propisano da žrtva nasilja ima pravo na psihosocijalnu i pravnu pomoć, kao i socijalnu i medicinsku zaštitu. Takođe, članom 5 je propisana obaveza policije, organa za prekršaje, državnog tužilaštva, centra za socijalni rad ili druge ustanove socijalne i dječje zaštite, zdravstvene ustanove, kao i drugih organa i ustanova koje se bave zaštitom, da pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvi nasilja u porodici. Nadalje, u postupcima koji se odnose na zaštitu, organi i ustanove dužni su da postupaju hitno, vodeći računa da su interes i dobrobit žrtve, a naročito ako je žrtva djeteta, starije lica, lica sa invaliditetom i lica koje nije sposobno da se o sebi stara, prioritet u tim postupcima.

Članom 11 je predviđeno da centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoci žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom.

Shodno ovom zakonu, u okviru 10 centara za socijalni rad, formirani su multidisciplinarni timovi, čija je nadležnost proširena na sve žrtve porodičnog nasilja, a ne samo na djecu. Timovi pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvama porodičnog nasilja. Kada se radi o socijalnoj zaštiti, ovaj zakon propisuje da socijalna zaštita žrtve obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, kao i besplatnu pravnu pomoć, koju ostvaruju u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, donesena je **Strategija zaštite od nasilja u porodici** koja sadrži ocjenu stanja i identifikovanje ključnih problema u socijalnoj i drugoj zaštiti, kao i ciljeve i mjere za unaprjeđenje socijalne i druge zaštite. Strategija je usvojena na sjednici Vlade u julu 2011. godine.

U novembru 2011. godine potpisan je i **Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici**. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje. Cilj Protokola je da se uspostavi i podstakne uspostavljanje multidisciplinarne saradnje s jasno razrađenim postupanjima svakog sistema.

Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizišle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom zaštite od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja. Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i konvencija, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za osiguranje organizovanosti, opremljenosti i edukovanosti dovoljnog broja specijalizovanih stručnjaka koji se bave problematikom nasilja u porodici.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici je predviđena i izrada **Pravilnika koji je uredio načinsprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinioca nasilja**. Ubrzo će biti, uz podršku UNDP, organizovane edukacije stručnjaka koji će sprovoditi psihosocijalni tretman.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je krovna institucija kada se radi o borbi protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. Primarna uloga Kancelarije se ogleda u koordinaciji aktivnosti vladinih, nevladinih i međunarodnih institucija i organizacija koje se bave borbom protiv trgovine ljudima/djecom, objedinjavaći sve pozitivne snage uključene u rješavanje ovog fenomena. Pored toga, kroz rad Radne grupe za praćenje sprovođenja Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine se vrši praćenje i unapređivanje aktivnosti nadležnih institucija u sprovođenju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima. U narednom periodu, planirano je formiranje Koordinacionog tijela koje će biti zaduženo za monitoring i ocjenu sprovođenja Sporazuma o saradnji u cilju bolje saradnje u borbi protiv trgovine ljudima u praksi kroz prevenciju, edukaciju, krivično gonjenje izvršilaca i zaštitu potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima, naročito žena i djece.

Samim tim što su predstavnici Nacionalnog tima kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru obuhvatili sve segmenate društva grupisane u multidisciplinarnom timu, kako je i navedeno u odgovoru na pitanje 3b, time je koordinacija obezbjeđena na neposredan način i proizilazila je iz same strukture i načina rada Nacionalnog tima. Svaka od navedenih institucija imala je svog predstavnika u Nacionalnom timu. Član tima je predstavljao, organizovao i realizovao aktivnosti kampanje u ime institucije koju predstavlja. Aktivnosti su bile koncipirane na način da što veći broj članova tima učestvuje u realizaciji date aktivnosti, kao organizator i suorganizator. Time se podsticao timski rad, saradnja i koordinacija više društvenih činilaca radi što efikasnije borbe protiv seksualnog nasilja nad djecom. Članovi tima su bili pozvani i da prisustvuju svim aktivnostima kampanje. U nastavku su pobrojane realizovane aktivnosti Nacionalnog tima kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru. Služe kao dokaz efikasne koordinacije i saradnje među društvenim činiocima na nacionalnom i lokalnom nivou između različitih agencija zaduženih za zaštitu, sprječavanje i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece.

U cilju zaštite djece od seksualne zloupotrebe, Vlada Crne Gore se pridružila kampanji Savjeta Evrope „Jedno od petoro“ i formirala nacionalni tim za sprovođenje kampanje. Nacionalni tim za učešće Crne Gore u kampanji obuhvata široku strukturu društvenih činilaca, shodno predlogu Savjeta Evrope: od Skupštine, preko relevantnih resora Vlade, tužilaštva i sudstva, nevladinih organizacija, inostranih i domaćih partnera. Shodno kampanji, sprovedeno je više istaživanja Institucije Ombudsmana, Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije i NVO sektora. Kampanja „Jedno od petoro“ ima za cilj da sprovede istraživanja o ovoj problematici. (www.ombudsmandjeca.co.me)

Aktivnosti obuhvataju, između ostalog, okrugle stolove, panele, radionice sa odraslima i sa djecom i predavanja kao vidove edukacije na temu borbe protiv zlostavljanja djece, koordinisane aktivnosti relevantnih resora na terenu, istraživanje ovog problema u Crnoj Gori, distribuciju informativnog materijala i medijsku kampanju o ovom problemu. Tim će napraviti i informativni web-sajt crnogorskog učešća i sprovesti promociju putem elektronskih i štampanih medija.

6b. Da li je saradnja u pogledu bolje prevencije i borbe protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece podstaknuta između nadležnih državnih organa, civilnog društva i privatnog sektora (član 10, st. 3)? Ako jeste, molimo vas da navedete na koji način.

Odgovor:

Novi Zakon o nevladinim organizacijama, usvojen 2011. godine, značajno je unaprijedio normativno-pravni okvir za razvoj i djelovanje nevladinog sektora u smislu daljeg usaglašavanja sa odredbama međunarodnih dokumenata i prakse Evropskog suda u pogledu ostvarivanja prava na slobodu udruživanja. Zakon reguliše uslove za osnivanje NVO i način vođenja registra organizacija u elektronskoj formi, uspostavljen je jedinstveni način finansiranja iz javnih fondova i načelni kriterijumi za raspodjelu sredstava nevladinim organizacijama, te finansiranje projekata i programa. Donijete su i Uredba o načinu i postupku ostvarivanja saradnje organa državne uprave i nevladinih organizacija i Uredba o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u procesu pripreme zakona. Ova materija se po prvi put u Crnoj Gori normativno uređuje, čime se saradnja Vlade i nevladinih organizacija u konsultativnom procesu pripreme akata, reguliše na jasan, otvoren i demokratski način.

Takođe, procedura za izbor i imenovanje predstavnika iz NVO sektora na nivou ministarstava identična je onoj koja se sprovodi na nacionalnom nivou. Procedure za članstvo na nivou ministarstava podrazumijevaju objavljivanje javnih poziva i liste kandidata za izbor predstavnika. Na ovaj način osiguran je veći stepen transparentnosti cijelog postupka.

U prethodnom periodu, značajno je povećano učešće organizacija civilnog društva u sistemskom dijalogu sa Vladom, kroz redovne prezentacije i razmjene važnih dokumenata i informacija, a povećan je i broj inicijativa u različitim oblastima sa ciljem unapređenja sektorskih politika.

Predstavnici NVO-a bili su članovi značajnog broja radnih grupa za izradu zakonskih i podzakonskih akata, konsultativnih i savjetodavnih tijela, kao što su: Savjet za saradnju Vlade Crne Gore i nevladinih organizacija, Savjet za zaštitu od diskriminacije, Savjet za prava djeteta, Komisija za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću, Komisija za praćenje rezultata u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i dr.

U prethodnom periodu, Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji sa Misijom OEBS-a i Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima, održalo je nekoliko okruglih stolova i treninga. Takođe je potpisan Kodeks ponašanja za zaštitu djece od seksualnog nasilja u putovanjima i turizmu. Kodeks ponašanja je potpisalo 200 predstavnika hotela, turističkih agencija i transportnih preduzeća.

Projekat „Saradnja javnog i privatnog sektora u prevenciji trgovine i seksualne eksploatacije djece u putovanjima i turizmu” predstavljen je na okruglom stolu 2005. godine, a odnosio se na upoznavanje sa kodeksom ponašanja za zaštitu djece od nasilja.

Okrugli stolovi imali su za cilj davanje instrukcija osoblju relevantnim turističkim kompanijama i kompanijama uslužnih djelatnosti kako da prepoznaju žrtvu nasilja i kako da adekvatno reaguju. Svaki hotel, turistička agencija, imenovali su po jednu ili dvije osobe koje su u svojim kompanijama nastavile da informišu osoblje na zadatu temu, odnosno da se brinu o poštovanju i sprovođenju principa kodeksa.

Projekat je u smislu prevencije težio da podigne nivo svijesti javnosti, posebno turista i putnika kroz Crnu Goru, radi spriječavanja seksualne eksploatacije djece u turizmu kroz obavezivanje turističkih operatera u smislu poštovanja Kodeksa.

Spremnost institucija Crne Gore da sarađuju u cilju efikasne borbe protiv trgovine ljudima je dokazana potpisivanjem Sporazuma o saradnji između državnih institucija (Vrhovnog državnog tužilaštva, Vrhovnog suda, Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva unutrašnjih poslova-Uprave policije, Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima, JU Centra za podršku djeci i porodici Bijelo Polje, Crvenog krsta i šest nevladinih organizacija: „Crnogorski ženski lobi, „Sigurna ženska kuća“, „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja - Nikšić“, „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica“, „Dom nade“, „Institut socijalne inkluzije“). Svrha ovog Sporazuma je saradnja na: prevenciji, identifikaciji, edukaciji, prijavljivanju i krivičnom gonjenju izvršilaca i zaštiti potencijalnih žrtava trgovine ljudima, uz puno poštovanje njihovih ljudskih prava, s ciljem obezbjeđivanja fizičke, psihološke, zdravstvene, socijalne i dječije zaštite i olakšavanja njihove integracije u novo društvo, odnosno reintegracije u slučaju dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla. Sporazumom su zakonom definisane obaveze institucija konkretizovane kroz jasno određene operativne procedure koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima. Istovremeno, poseban akcenat je stavljen na postupanje u odnosu na žene i djecu žrtve trgovine ljudima.

U cilju jačanja saradnje sa privatnim sektorom i uopšte unaprijeđenja izgrađenih standarda u oblasti zaštite i pomoći djeci žrtvama seksualne eksploatacije, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, zajedno sa Ministarstvom turizma, a uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori sprovodi projekat “Kodeks ponašanja za zaštitu maloljetnika od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu”. Projekat je u smislu prevencije usmjeren na podizanje nivoa svijesti javnosti, posebno turista i putnika kroz Crnu Goru, sa ciljem sprječavanja seksualne eksploatacije djece u turizmu. Potpisnici ovog Sporazuma su se obavezali na poštovanje Kodeksa, što podrazumijeva:

- usvajanje zajednickih etičkih principa u borbi protiv komercijalizovanja seksualne eksploatacije djece;
- obuke osoblja u zemljama porijekla i turističkih destinacija;
- unošenje klauzula u ugovore sa snabdjevačima, koje sadrže uobičajena odricanja od seksualne eksploatacije djece;
- pružanje informacija putnicima kroz kataloge, brošure, filmove, putničke karte, web stranice, kao i pružanje informacija lokalnim “ključnim osobama” u mjestu destinacije.

Skloništa za žrtve nasilja i žrtve trgovine ljudima su formirana u više opština od strane NVO sektora, ali se jedan dio njihovih aktivnosti finansira iz budžeta.

6c. Da li su partnerstva ili druge vrste saradnje između nadležnih organa promovisane sa posebnim akcentom na primaoce interventnih programa i mjera za lica koja su u krivičnom postupku ili osuđena za bilo koja od krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom Lanzarote (član 15, st . 2 i član 16)?

Odgovor:

Još uvijek nisu uspostavljena partnerstva, niti adekvatna saradnja između nadležnih organa u cilju primjene interventnih programa i mjera za lica koja su u krivičnom postupku ili osuđena za bilo koja od krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Lanzarote Konvencijom.

Pitanje 7:**Međunarodna saradnja**

Da li je vaša zemlja integrisala prevenciju i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece u programe pomoći za razvoj predviđene u korist trećih država (član 38, stav 4)? Molim vas dajte primjere.

Odgovor:

Crna Gora za sada ima izrađen Nacrt Protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima sa ciljem poboljšanja identifikacije, obavješćavanja i upućivanja, saradnje u krivičnim postupcima, te dobrovoljnog povratka potencijalnih i žrtava trgovine ljudima između Vlade Crne Gore i Vlade Kosova. Istim je, između ostalog, tretirana prevencija i borba protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece. Njegovo potpisivanje se očekuje tokom 2014. godine, odmah nakon potpisivanja Sporazuma o policijskoj saradnji između naše Vlade i Vlade Kosova. U narednom periodu planiramo potpisivanje Protokola o saradnji u oblasti borbe protiv trgovine ljudima sa Srbijom i Albanijom.

Samim učešćem Parlamentarne delegacije Crne Gore pri Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope u kampanji „Jedno od petoro“ za Crnu Goru, data je time i njena međunarodna dimenzija. Na aprilskom zasijedanju Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope u 2012. godini nazvaničnom sajtu Kampanje SE „Jedno od petoro“ u Biltenu n°5 objavljena je informacija o aktivnostima kampanje u Crnoj Gori i time promovisana njena međunarodna dimenzija:

http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/Source/Assembly/Newsletter_en.pdf

NVO „Child Helpline International“ iz Holandije je uspostavila mrežu savjetodavnih linija u svijetu i trenutno podržava rad 162 takvih linija u svijetu. NVO „Djeca prije svega“ je, ispunivši zahtijevane standarde za rad savjetodavne linije, postala punopravna članica „Child Helpline International“.

Delegacija Skupštine Crne Gore u PSSE i Predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori, kao doprinos Kampanji Savjeta Evrope „Jedno od petoro“, realizovali su Istraživanje „Nasilje nad djecom u Crnoj Gori – istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju, 2013. godine“, čiji rezultati su predstavljani na Press konferenciji u Skupštini 26. septembra 2013. godine.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, 150 miliona djevojčica i 73 miliona dječaka bilo je izloženo seksualnom nasilju, a 1,3 miliona djece danas su žrtve globalne trgovine. Jedino funkcionalan obrazovni, socijalni i zdravstveni sistem može zaštititi djecu od nasilja, a neophodno je konstantno raditi na jačanju svijesti građana o potrebi borbe protiv ovog problema. Zaključeno je da ovo istraživanje treba da bude polazna osnova za preduzimanje aktivnosti od strane nadležnih državnih organa Crne Gore i svih drugih subjekata kako bi se smanjio nivo nasilja nad djecom i realizovale mjere u cilju zaštite djece.

Odbor za ljudska prava i slobode realizovao je brojne aktivnosti posvećene pravima djeteta:

1. Javna tribina Odbora za ljudska prava i slobode na temu: "Prava djeteta-Implementacija Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici", održana 28. februara 2011. godine u Javnoj predškolskoj ustanovi „Zagorka Ivanović“ na Cetinju, u okviru Projekta „Jačanje kapaciteta Skupštine Crne Gore“ u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori.

Na Javnoj tribini na Cetinju Odbor za ljudska prava i slobode se priključio drugoj fazi kampanje „Govorimo o mogućnostima“. U cilju promocije kampanje „Govorimo o mogućnostima“, inkluzije djece sa smetnjama u razvoju i radi doprinosa ostvarivanju i zaštiti prava djeteta na svim sjednicama Odbor je prikazivao promotivne panoje kampanje „Govorimo o mogućnostima“.

2. Sastanak članova Odbora za ljudska prava i slobode sa predstavnicima Saveza udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", održan 21. aprila 2011. godine.

Ovo je bio treći sastanak Odbora sa Savezom udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju "Naša inicijativa", kome je prisustvovao Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i predstavnica Ministarstva rada i socijalnog staranja, na kome su razmijenjena mišljenja u vezi sa problemima djece sa teškoćama u razvoju i sagledavanju mogućnosti za poboljšanje njihovog položaja u crnogorskom društvu.

3. Nastavak 36. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, od 21. aprila 2011. godine.

Na nastavku 36. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održanom 21. aprila 2011. godine, Odbor je razmotrio Poseban izvještaj o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, koji je Skupštini Crne Gore podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i podnio Izvještaj Skupštini o razmatranju Posebnog izvještaja o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama sa Predlogom zaključaka. Skupština Crne Gore 24. saziva, na devetoj sjednici prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2011. godini, povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, dana 5. jula 2011. godine, donijela je Zaključak objavljen u Službenom listu Crne Gore, br. 36/11 od 27. jula 2011, nakon čega su održana i dva kontrolna saslušanja ministra rada i socijalnog staranja o implementaciji Zaključka Skupštine Crne Gore.

4. Skup na kojem je predstavljena Konvencija o pravima lica s invaliditetom na Brajevom pismu, audio zapisu i gestovnom jeziku, održan 8. juna 2011. godine u Vladinom domu, na Cetinju.

Član Odbora za ljudska prava i slobode Šefkija Murić, na poziv UNICEF-a, prisustvovao je navedenom skupu na kojem je u sklopu kampanje „Govorimo o mogućnostima“, upriličeno predstavljanje Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom na Brajevom pismu, audio zapisu i gestovnom jeziku. Tom prilikom, djeci sa smetnjama u razvoju uručeni su prvi primjerci navedene Konvencije, čime je Crna Gora postala prva balkanska država koja je učinila taj značajan korak.

5. Okrugli sto na kojem je promovisana Publikacija „Vodič za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama“, održan 29. septembra 2011. godine u Podgorici, u organizaciji Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sprovodi projekat *Asistent u nastavi*, uz finansijsku i stručnu podršku Save the children iz Norveške. Tim povodom organizovala je okrugli sto na kojem je promovisala publikaciju *“Vodič za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama”* i preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za dalje pravce djelovanja u cilju unapređenja prava djece sa posebnim obrazovnim potrebama.

Na Okruglom stolu, na kojem je razmatran položaj djece sa posebnim obrazovnim potrebama, uloga asistenta u nastavi, kao i mjere koje se moraju preduzeti u cilju unapređenja obrazovne inkluzije u Crnoj Gori, na poziv Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, prisustvovali su predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, i sekretar Odbora, Slava Burić.

6. Javna tribina Odbora za ljudska prava i slobode na temu: „Prava djeteta - Implementacija Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama“, održana 30. septembra 2011. godine u Zavodu za školovanje i rehabilitaciju lica sa poremećajima sluha i govora u Kotoru.

Učesnici Javne tribine su se složili da svi subjekti, u domenu svojih nadležnosti i mogućnosti treba zajedničkim snagama i aktivnostima da doprinesu unapređenju inkluzije djece sa posebnim obrazovnim potrebama ne samo u proces obrazovanja, nego u sve društvene tokove.

7. Posjeta Odbora za ljudska prava i slobode i Ombudsmana Zavodu za školovanje i profesionalnu rehabilitaciju invalidne djece i omladine u Podgorici, 10. oktobar 2011. godine.

Posjeta je organizovana u sklopu realizacije Projekta „Obrati se Zaštitniku” i obilježavanja nedjelje posvećene pravima djeteta, kao i u cilju kontinuiranog monitoringa Odbora nad stanjem ljudskih prava lica smještenih u ustanovama i uspostavljanja direktne komunikacije članova Odbora sa građanima i ciljnim grupama. Posjeta Zavodu predstavlja realizaciju 7. tačke Zaključka koji je Skupština Crne Gore donijela povodom razmatranja Posebnog izvještaja o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama (”Službeni list CG”, broj 36/11, od 27. jula 2011. godine) kojim je utvrđeno da će delegacija Odbora za ljudska prava i slobode najmanje jednom godišnje, a po potrebi i češće, posjetiti ustanove ovog tipa.

8. Javna tribina Odbora za ljudska prava i slobode na temu: ”Implementacija Zakona o zabrani diskriminacije” u Beranama 28. oktobra 2011. godine.

Prvi dio Javne tribine održan je u Osnovnoj školi ”Vuk Karadžić” u kojoj se već 35 godina zajedno sa ostalom djecom školuju djeca sa posebnim obrazovnim potrebama. U dosadašnjem periodu preko 90 učenika je završilo ovu Osnovnu školu po vaspitno-obrazovnom programu koji je prilagođen djeci sa posebnim potrebama.

9. Održana 54. sjednica Odbora za ljudska prava i slobode 23. novembra 2011. godine.

Odbor za ljudska prava i slobode razmotrio je Poseban izvještaj o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori, koji je Odboru dostavila Kancelarija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i koji je razmotren do nivoa Odbora.

Odbor je jednoglasno prihvatio Poseban izvještaj o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori sa Zaključcima Zaštitnika i odlučio da sa Preporukama upozna nadležne organe izvršne vlasti kojima su upućene: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja,

Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo pravde, a da aktivnosti u ovoj oblasti prati u narednom periodu.

10. Učešće predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode na skupu povodom prezentacije Kampanje “Naučimo ih nešto drugo!” i Posebnog izvještaja o dječjem prosjačenju u Crnoj Gori, koju je Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore organizovala 24. novembra 2011. godine u hotelu “Podgorica”.

11. Odbor za ljudska prava i slobode uključio se u drugi dio Kampanje „Naučimo ih nešto drugo“.

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore na 53. sjednici održanoj 14. novembra 2011. godine prihvatio je poziv Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i uključio se u drugi dio Kampanje “Naučimo ih nešto drugo!” koja je otpočela 15. novembra 2011. godine.

Skupština Crne Gore je preko Odbora za ljudska prava i slobode, uz razumijevanje Generalnog sekretara Skupštine, finansijski podržala postavljanje jednog bildborda u cilju jačanja svijesti stručne i šire javnosti, a posebno djece o štetnosti prosjačenja, kako bi se zaštitili od rizika da postanu žrtve trgovine ljudima i ekonomske i socijalne eksploatacije.

12. Održana 56. sjednica Odbora za ljudska prava i slobode 9. decembra 2011. godine, na kojoj su, povodom obilježavanja 10. decembra - Međunarodnog dana ljudskih prava, brojni učesnici sjednice Odbora i mediji bili u prilici da zabilježe, po prvi put, učešće djece u radu jednog skupštinskog radnog tijela na osnovu prava garantovanog međunarodnim dokumentima. Na pomenutoj sjednici Odbora, po prvi put, djeci iz JU Dječiji dom „Mladost“ Bijela i JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ omogućeno je da učestvuju na sjednici Odbora i da se pravo člana 12 Konvencije o pravima djeteta primijeni. Članom 12 Konvencije UN o pravima djeteta je propisano da će “države-potpisnice osigurati djetetu da oblikuje svoje vlastite stavove i pravo da slobodno izražava takve stavove po svim pitanjima koja se tiču djeteta, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.” Tako su djeca, među kojima je bilo i djece sa teškoćama u razvoju, postavljala pitanja predstavnicima nadležnih ministarstava i članovima Odbora o problemima koji su dio njihove svakodnevice.

13. Povodom uspješne realizacije aktivnosti utvrđenih Planom Odbora za ljudska prava i slobode u protekloj godini, sačinjenog na osnovu Analitičkog izvještaja i Mišljenja Evropske komisije i Akcionih planova Skupštine i Vlade i usvajanja Izvještaja o radu za 2011. godinu, Odbor za ljudska prava i slobode na 21. sjednici Odbora, 21. decembra 2011. godine, organizovao je izložbu likovnih radova učenika JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje “1 jun”, pod sloganom “Postojim i ja”.

U toku 2012. godine, Odbor za ljudska prava i slobode, u okviru sjednica Odbora, ali i učešća na okruglim stolovima, konferencijama značajnu pažnju je posvećivao djeci, a posebno djeci sa smetnjama u razvoju.

Usvajanjem Plana aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2013. godinu, Odbor je polazeći od nalaza u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2012. godinu, zaključio da će naročita pažnja, kroz brojne planirane aktivnosti, biti posvećena pravima djeteta.

Ovo stoga što je u oktobru 2010.godine Crna Gora dobila obavezujuće Preporuke Komiteta UN za prava djeteta, koje su se odnosile na različite oblasti djelovanja u cilju poboljšanja položaja djece i podizanja stepena poštovanja prava djeteta u Crnoj Gori. Tada je zaključeno da će pomenute aktivnosti biti realizovane u saradnji sa Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i našim međunarodnim prijateljima: Savjetom Evrope (u Nacrtu strategije o djeci utvrđena ključna polja djelovanja od 2012. do 2015. godine), UNICEF-om, Save the children i nevladinim organizacijama, prepoznatljivim u ovoj oblasti i to kroz sledeća polja djelovanja, koja je Savjet Evrope, do 2015. godine, utvrdio:

Porodica;

Razvijanje servisa socijalnih usluga i socijalne brige o djeci;

Obrazovanje i participacija djece i

Zaštita od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djece, dječje pornografije i dječje prostitucije, što prozilazi iz obaveza postavljenih pred Crnom Gorom, datih u Izveštaju o napretku Crne Gore za 2012. godinu.

Tokom 2013. godine, Odbor za ljudska prava i slobode je, na četvrtoj sjednici održanoj 6. februara 2013. godine, razmotrio i Izveštaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori koji je sačinjen u okviru druge faze regionalnog Projekta “Unaprjeđenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije”. Odbor je prihvatio Izveštaj, donio Zaključak kojim podržava Preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i dostavio ga Ministarstvu pravde, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete, Ministarstvu turizma i održivog razvoja, kao i šefu Delegacije Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope koja sprovodi kampanju “Jedno od petoro”, a u kojoj participira i Crna Gora.

Odbor za ljudska prava i slobode je na 12. sjednici održanoj 6. juna 2013. godine, u skladu sa Planom aktivnosti za 2013. godinu, razmotrio Izveštaj o zloupotrebi djece putem interneta u Crnoj Gori.

Na 19. sjednici, zakazanoj za 8. novembar 2013. godine, Odbor za ljudska prava i slobode u susret Međunarodnom danu prava djeteta - 20. novembru, razmatranjem Izveštaja o rezultatima sprovedenih istraživanja o zaštiti djece od eksploatacije zaokružio brojne aktivnosti na temu zaštite prava djeteta kojim se bavio od 2011-2013. godine u okviru Regionalnog projekta “Prevencija eksploatacije djece u Jugoistočnoj Evropi”, koji je Save the Children realizovao u saradnji sa članicama CRONSEE mreže, ombudsmanima regiona, a u kojem je Odbor participirao razmatranjem:

- Izveštaja o dječijem prosjačenju u Crnoj Gori,
- Izveštaja o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori
- Izveštaja o zloupotrebi djece putem internet

i donio Zaključke koje je, zajedno sa Preporukama, dostavio resornim ministarstvima na dalje postupanje.

Odbor za ljudska prava i slobode na 19. sjednici zaključio je da u saradnji sa Delegacijom Skupštine Crne Gore u PSSE i Institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda CG, uz podršku Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, organizuje Drugi regionalni sastanak parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona na temu: “Prava djeteta - unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije”.

Drugi regionalni sastanak parlamentarnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona održan je 21. i 22. januara 2014. godine u Regionalnoj školi za javnu upravu u Danilovgradu.

Cilj sastanka bio je razmjena mišljenja i dobrih praksi u zaštiti prava djeteta, kako bi se utvrdili ciljevi i pravci dalje međuparlamentarne saradnje i nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava i prava djeteta. Sastanak je organizovan kao nastavak okupljanja parlamentarnih tijela zemalja u regionu, započetog 29. i 30. oktobra 2013. godine u Narodnoj skupštini Republike Srbije, imajući u vidu da je u Zajedničkoj izjavi usvojenoj nakon ovog sastanka apostrofirano da jedna od prioritarnih oblasti u narednom periodu treba da bude zaštita prava djeteta, a naročito zaštita od dječje pornografije i sajber kriminala.

Na Drugom regionalnom sastanku učestvovali su: predstavnici parlamentarnih radnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta: Hrvatske, Srbije i Crne Gore i predstavnici institucija Ombudsmana za djecu: Hrvatske, Srbije, Slovenije, Republike Srpske i Crne Gore, kao i predstavnici Save the Children i međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori, koje se bave ovom problematikom (UNICEF, OEBS i Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori).

Drugi regionalni sastanak parlamentarnih radnih tijela nadležnih za ljudska prava i prava djeteta sa ombudsmanima za djecu zemalja regiona završen je usvajanjem Zajedničke izjave.

<http://www.skupstina.me/index.php/me/odbor-za-ljudska-prava-i-slobode/aktuelnosti/item/1842-u-danilovgradu-odrzan-drugi-regionalni-sastanak-parlamentarnih-radnih-tijela-nadleznih-za-ljudska-prava-i-prava-djeteta-sa-ombudsmanima-za-djecu-zemalja-regiona>

Učešće Šefa predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori i predstavnika UNICEF-a na sjednicama Odbora za ljudska prava i slobode u 25. sazivu Skupštine Crne Gore

Učešće šefa predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori, Benjamina Perksa na:

- Četvrtoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 6. februara 2013. godine, na kojoj su razmotreni:

1. Izvještaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori, koji je podnio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (do nivoa Odbora)

sa osvrtnom na:

- Izvještaj-Studiju o siromaštvu djece u Crnoj Gori, koju je UNICEF uradio u partnerstvu sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Vlade Crne Gore;

- Izvještaj sa preporukama sa konferencije „Zajedno do kvalitetnije socijalne i dječije zaštite lica sa invaliditetom“, održane u Podgorici 3. decembra 2012. godine, povodom obilježavanja međunarodnog Dana osoba sa invaliditetom i

- rezultate Kampanje „Jedan od petoro“, koju je pokrenuo Savjet Evrope, a koju sprovodi Vlada Crne Gore od februara 2012. godine;

- Šestoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 6. marta 2013. godine na kojoj je razmotren Plan aktivnosti (predlog) Odbora za ljudska prava i slobode za 2013. godinu;

- Sedmoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 25. marta 2013. godine na kojoj su razmotrene preporuke sadržane u Rezoluciji 1890 (2012) PSSE “Poštovanje dužnosti i obaveza od strane Crne Gore”, usvojenoj 27. juna 2012. godine u PSSE;

- Osmoj sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 29. marta 2013. godine na kojoj su razmotreni:

- a) Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru drugog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija (period 2008-2012), predstavljenog na sjednici Savjeta za ljudska prava u Ženevi, 28. januara 2013. godine;
- b) Izvještaj o stanju ljudskih prava Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za potrebe Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija;
- c) Izvještaj o zaštiti prava djeteta koji su sačinile deset nevladinih organizacija za potrebe izrade Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru drugog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija (period 2008-2012).

- Nastavku devete sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, 17. maja 2013. godine na kojem je održano kontrolno saslušanje nacionalnog koordinатора ECRI-ja za Crnu Goru, pomoćnice ministra za ljudska i manjinska prava, Blanke Radošević-Marović na temu: „Poštovanje obaveza Crne Gore u dijelu preporuka datih u izvještaju ECRI-ja o Crnoj Gori, od februara 2012. godine“

- Na 11. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 24. maja 2013. godine učestvovala je Ana Zec, a razmotreni su:

- 1. Izvještaj o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore za 2012. godinu;
- 2. Izvještaj o stanju zaštite ličnih podataka u Crnoj Gori za 2012. godinu.

- Na 12. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 6. juna 2013. godine učestvovala su Ana Zec i Nela Krnić, a razmotreni su:

Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) o stanju u Istražnom zatvoru Podgorica (do nivoa Odbora),

Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o zloupotrebi djece putem interneta (do nivoa Odbora);

- Na 14. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 17. jula 2013. godine, razmotreni su:

Informacija o implementaciji Strategije za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2012-2016, implementacija Preporuka Ombudsmana s aspekta obrazovanja (obezbjedjivanje udžbenika, romskih asistenata);

- sa osvrtom na Studiju o preprekama u obrazovanju u Crnoj Gori-romska i egipćanska djeca, koju je sačinio UNICEF -kancelarija u Crnoj Gori, u saradnji sa Delegacijom Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope (istraživanje realizovala agencija IPSOS);

- Na 15. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 25. septembra 2013. godine na kojoj je održano kontrolno saslušanje koordinatora Koordinacionog odbora za praćenje realizacije Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica, sa posebnim osvrtom na kamp Konik I i II, ministra rada i socijalnog staranja, mrPredraga Boškovića na temu kontrolnog saslušanja: „Realizacija Strategije za trajno rješavanje pitanja raseljenih i interno raseljenih lica, sa posebnim osvrtom na kamp Konik I i II“, učestvovao je Slobodan Živković, koordinador za ekonomsku i socijalnu politiku iz Predstavništva UNICEF-a u Crnoj Gori.

- Na 16. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 25. septembra 2013. godine na kojoj su razmotreni:

Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2012. godini;

Informacija o realizaciji mjera iz Akcionog plana za unapređenje zatvorskog sistema sa osvrtom na Informaciju o postupanju Uprave policije po preporukama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore datim u posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, koju je Uprava policije dostavila Odboru za ljudska prava i slobode, shodno Zaključku koji je Odbor usvojio na Četvrtoj sjednici, održanoj 6. februara 2013. godine;

Informacija o sprovođenju Zakona o zabrani diskriminacije;

Donošenje odluke o kontrolnom saslušanju ministra rada i socijalnog staranja, mr Predraga Boškovića, na temu: "Implementacija Zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, br.36/11), donešenog povodom razmatranja Posebnog izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, učestvovala je Nela Krnić, koordinator Programa dječje zaštite UNICEF-a u Crnoj Gori;

- Na 18. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 22. oktobra 2013. godine na kojoj je održano kontrolno saslušanje ministra rada i socijalnog staranja, mr Predraga Boškovića na temu: Implementacija zaključka Skupštine Crne Gore („Službeni list CG“, broj 36/11) donešenog povodom razmatranja posebnog Izvještaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, a u kontekstu izvještaja CPT-a (savjetodavno tijelo Savjeta Evrope) nakon posjete misije CPT-a Crnoj Gori, u februaru 2013. godine, učestvovala je Ida Ferdinandi, iz Misije UNICEF-a u Crnoj Gori.

- 14. oktobra 2013. godine održana je tematska sjednica Odbora za ljudska prava i slobode, Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport sa UNICEF-om posvećena kampanji „Svako dijete treba porodicu“, koju je pokrenula Vlada Crne Gore uz pomoć UNICEF-a, u cilju promocije prava djeteta na život u bezbrižnom porodičnom okruženju.

JAVNE TRIBINE

Prethodno, u toku 24. saziva Skupštine Crne Gore, Odbor za ljudska prava i slobode imao je intenzivnu i veoma kvalitetnu saradnju sa Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori. Predstavnici UNICEF-a su po pozivu, u skladu sa članom 67 stav 2 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali na sjednicama Odbora. Takođe, predstavnici UNICEF-a su učestvovali na javnim tribinama koje je Odbor za ljudska prava i slobode organizovao u cilju stvaranja direktnog kontakta sa građanima, radi upoznavanja sa zakonima koji se odnose na ljudska prava i slobode i njihovom implementacijom.

Odbor je organizovao brojne JAVNE TRIBINE u različitim gradovima na različite teme:

1. Javna tribina na temu: "Predlog Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda i primjena Zakona o zabrani diskriminacije", održana u Baru 27. septembra 2010. godine;

2. Javna tribina na temu: „Rad Odbora za ljudska prava i slobode, sa naglaskom na predstojeće donošenje Zakona o zaštiti od diskriminacije i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici“, održana u martu 2010. godine;

3. Javna tribina na temu: "Prava djeteta - Implementacija Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici", održana 28. februara 2011. godine na Cetinju;

4. Javna tribina na temu: „Prava djeteta - Implementacija Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama“, održana 30. septembra 2011. godine u Kotoru;

5. Javna tribina na temu: “Implementacija Zakona o zabrani diskriminacije”, održana 28. oktobra 2011. u Beranama;

6. Javna tribina na temu: “Implementacija Zakona o zabrani diskriminacije”, održana 30. marta 2012. godine u Podgorici i

7. Javna tribina na temu: Implementacija Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom”, održana 1. juna 2012. godine u Nikšiću.

KAMPANJE

U toku 2011. godine Odbor se, saglasnošću svih članova Odbora, na Javnoj tribini na Cetinju u februaru 2011. godine uključio u drugu fazu Kampanje „Govorimo o mogućnostima“, koju realizuju UNICEF i Vlada Crne Gore, a na 53. sjednici održanoj 14. novembra 2011. godine, Odbor je prihvatio poziv Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i uključio se u drugi dio Kampanje “Naučimo ih nešto drugo!” koju sprovodi Institucija Ombudsmana u saradnji sa ombudsmanima iz regiona, a uz podršku Save the children iz Norveške, radi zaštite djece od svih oblika ekonomske eksploatacije, a posebno od prosjačenja na ulici.

Prevenција seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja

Pitanje 8: Obrazovanje, podizanje svijesti i obuka

8a. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se:

- **obezbijedi** da djeca, tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja dobiju informacije o rizicima seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja , kao i o načinu da zaštite sebe , u skladu sa njihovim ličnim mogućnostima? (Član 6, obrazloženje, stavovi 59-62) Molimo vas navedite da li ova informacija uključuje rizik od upotrebe novih informacionih i komunikacionih tehnologija (član 6, obrazloženje, stav 63)

Odgovor:

U okviru reformisane devetogodišnje osnovne škole nastavnim planom i programom predviđeni su izborni predmeti, a jedan od njih su “Zdravi stilovi života” za učenike VIII ili IX razreda. Za ovaj predmet je Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Crne Gore pripremio “Zdravi stilovi života, udžbenik za VIII ili IX razred”. Prethodno je pripremljen Priručnik za nastavnike i stručne saradnike (pedagozi i psiholozi) za koje je predviđeno da realizuju ovaj nastavni program. U srednjim školama uveden izborni predmet „Zdravi stilovi života“. Uređen je udžbenik za ovaj predmet. Predmet obrađuje i teme koje se odnose na seksualno ponašanje i nasilje. Ministarstvo prosvjete je u saradnji sa NVO „Djeca prije svega“ organizovalo seminar „Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja“, za članove stručnih službi predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i osnovnih škola u Podgorici. Seminar na istu temu je upriličen i za predstavnike sistema socijalne i dječje zaštite, zdravstvene zaštite, obrazovanja i vaspitanja (Ministarstvo prosvjete, Zavod za školstvo, direktori/ce predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i

osnovnih škola), policije i pravosuđa. Sprovedeni su u okviru kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro“ i Skupštine Crne Gore, usmjerene na prevenciju i suzbijanje svih oblika seksualnog nasilja nad djecom.

Ministarstvo prosvjete u saradnji sa UNICEF-om od 2005/2006. implementira projekat „Škola bez nasilja-sigurno školsko okruženje“ u cilju prevencije svih vidova nasilja. Poklanja se pažnja pojavi seksualnog nasilja kao dijela nasilja, uopšte, kroz pristup koji cijeni razvojne karakteristike djece. Teme se ne obrađuju eksplicitno, već na način razumljiv djeci (dodirivanje tijela koje ne prija, izaziva nelagodu, uznemirenost i sl). Projekat „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje“ uključuje obuke sa ciljem podizanja svijesti i nivoa znanja roditelja, nastavnika i drugih zaposlenih u školama o problemima vršnjačkog nasilja. Pripremljen je Priručnik za škole, brošura za roditelje i Upitnik za škole.

Ministarstvo prosvjete, u saradnji sa NVO „Djeca prije svega“, sprovelo je istraživanje o iskustvima djece u korišćenju Interneta, mobilnog telefona i drugih savremenih tehnologija (april 2011. godine). Istraživanje je obavljeno na uzorku od 1.003 učenika osnovnih i srednjih škola. Neki od podataka pokazuju sljedeće: sadržaje sa eksplicitnim prikazima tijela muškaraca i žena je primijetilo 69,3%, polni odnos 64%, seksualne aktivnosti s nasilnim ponašanjem 60,4%, a 83,4% je bilo izloženo putem internet neugodnim komentarima i vrijeđanju. Zatim, dvije petine ispitanika (38,3%) navelo je da su naišli na web stranicu koja je sadržala fotografije koje prikazuju polni odnos, a da to nijesu željeli. Svaki deseti ispitanik (11,4%) primio je putem interneta poruku koja je nudila pornografske web stranice sa pokazivanjem seksualnih sadržaja ili je sadržao linkove za takve stranice. Skoro svaki treći ispitanik (31,1%) je znao da je ponuđena web stranica pornografska, prije nego što je na nju ušao. Ovo je podatak koji ukazuje da djeca već znaju koju će stranicu posjetiti i što ih tamo očekuje. Zanimljiv podatak je to što su djeca koristila kompjuter kod kuće (njih 82,4%) kada su primila e-mail ili otvorili web stranicu sa uznemirujućim/seksualnim sadržajima. Na kraju Projekta pripremljena je naljepnica sa sadržajem koji ukazuje djeci na opasnost prilikom korišćenja interneta i pruža informaciju o broju telefona na koji mogu prijaviti slučaj eventualnog nasilja. Ministarstvo prosvjete je preporučilo svim školama u kojima postoje računarske učionice da naljepnice zalijepe na prigodno mjesto pored svakog računara, i tako djeci učine dostupnim instrukcije za ponašanje u slučaju tzv. sajber nasilja.

Ministarstvo prosvjete je potpisnik Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici: Procedure i institucionalna saradnja u vezi sa porodičnim nasiljem i nasiljem nad ženama. U odnosu na ustanove predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog obrazovanja i vaspitanja, resursne centre, predviđeno je postupanje i preduzimanje profesionalnih mjera, saglasno etici i struci.

Zavod za školstvo je u partnerstvu sa UNDP-om pokrenuo izučavanje izbornog predmeta Zdravi stilovi života, u VIII ili IX razredu osnovne škole i u I ili II razredu gimnazije sa 2 časa nedjeljno. Zdravi stilovi života se izučavaju i u srednjim stručnim školama kao međupredmetna oblast, odnosno određene teme iz ove oblasti se izučavaju u okviru postojećeg kurikulumu, i to u sljedećim predmetima: psihologija, sociologija, fizičko vaspitanje, biologija i hemija. U okviru teme koja se odnosi na *Reproduktivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti* realizuju se ciljevi koji se odnose na razumijevanje oblika seksualnog nasilja i načina na koje se oni mogu spriječiti i suzbiti. Izborni predmet u osnovnoj školi spada u red predmeta koje učenici najviše biraju. Oko 60% populacije učenika VIII ili IX razreda ga izučava. Slična situacija je u gimnazijama i u mješovitim školama. U srednjim stručnim školama, tematika iz ove oblasti se izučava u okviru redovnih predmeta.

Zavod za školstvo je u okviru implementacije izbornog predmeta Zdravi stilovi života edukovao 187 nastavnika iz 95 osnovnih škola u Crnoj Gori za realizaciju ciljeva i iz tematske oblasti *Reproduktivno*

zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti. Nastavnici su kroz edukaciju upoznati sa oblicima i manifestacijama seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja. Na taj način su nastavnici pripremljeni za izvođenje nastave iz ove oblasti. Istovremeno, podignuta je svijest o tome šta je seksualno nasilje i zlostavljanje, koje su njegove vrste i kako se prepoznaje u ponašanju i izgledu djece.

Zavod za školstvo je, u saradnji sa NVO „Forum pedagoga Crne Gore“, realizovao četiri seminara sa pedagogima iz osnovnih i srednjih škola na temu *zanemarivanja i zlostavljanja djece*. Tokom realizacije seminara, stavljen je poseban akcenat na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje djece, seksualno nasilje kroz korišćenje moderne tehnologije, te rizike nastale usljed nekontrolisanog korišćenja Interneta i društvenih mreža. Seminari su obuhvatili preko 80% pedagoga osnovnih škola i značajan dio pedagoga srednjih škola. Cilj seminara je bio da se podigne nivo svijesti o pojavi nasilja nad djecom, kao i načinima postupanja u cilju zaštite od nasilja unutar škole i institucijama socijalne zaštite kao njenim partnerima u tom procesu. Podizanje nivoa znanja i obaviještenosti u osnovnim i srednjim školama o tome šta je nasilje, koje su njegove vrste i kako ga prepoznati u ponašanju i izgledu djece, kao i prijedlog organizacijsko-proceduralnih aktivnosti imao je za cilj da pomogne školi u suočavanju sa nasiljem nad djecom, pouzdanijem i dosljednijem sprovođenju aktivnosti u cilju pomoći djeci - žrtvama zanemarivanja i zlostavljanja. Planirana edukacija omogućava, kako školi kao sistemu, tako i pojedincima unutar tog sistema da ostvare bezbjednije uslove za siguran dječji razvoj. Kroz multisektorski pristup u zaštiti prava djece od zlostavljanja i zanemarivanja, škola ostvaruje uspješnije partnerstvo sa institucijama koje se bave ovom problematikom. Na seminaru se posebna pažnja poklonila zlostavljanju i zanemarivanju, faktorima rizika i indikatorima prepoznavanja nasilja u školama, kao i ulozi škole u identifikaciji nasilja. Vrlo interesantna oblast koja je bila predmet edukacije je bilo nasilje kao rezultat korišćenja moderne tehnologije. Ukazano je i na značaj i ulogu pedagoga u prevenciji nasilja u školi.

U cilju zaštite djece od svih vidova nasilja i zanemarivanja i zlostavljanja, pa shodno tome i od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, škole mogu da preduzmu određene mjere zaštite i uspostave saradnju sa relevantnim institucijama. Jedna od najvažnijih mjera je Protokol o postupanju sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja. U tom smislu postoje škole koje mogu da primjenjuju Protokol postupanja sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim pri centrima za socijalni rad. Ovaj protokol posvećen je zbrinjavanju djeteta žrtve unutar škole i na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim kada se radi o bilo kom stepenu i vrsti zlostavljanja ili zanemarivanja. Poseban dio u protokolu se odnosi na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje.

U školama postoji kutija povjerenja, postavljena i označena na posebnom mjestu u koju učenici mogu da stave svoju prijavu protiv bilo koje vrste nasilja i da se na osnovu te prijave aktivira Protokol o postupanju sa djecom žrtvama svih oblika nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja. Kutiju otvaraju stručni saradnici u školi, i oni su prva karika u rješavanju svih vidova nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Istraživanje o bezbjednosti djece na internetu realizovano je u skladu sa Akcionim planim za 2012. godinu za implementaciju Strategije razvoja informacionog društva 2012-2016. godine, kojim je planirano da Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije sprovede istraživanje o sigurnosti djece na internetu. Sprovedeno je istraživanje među roditeljima djece ovog uzrasta o njihovoj percepciji korištenja interneta od strane djece. Projekat “Istraživanje o bezbjednosti djece na Internetu” obuhvatio je dvije ciljne grupe – osnovce i njihove roditelje, te stoga predstavlja prvo te vrste u Crnoj Gori koje istovremeno obuhvata dvije ciljne grupe ispitanika u kontekstu istraživanja bezbjednosti na Internetu. Za potrebe istraživanja kreirana su dva upitnika na koje je odgovore dalo ukupno 1.073 učenika i 965 roditelja, a metodologija korišćena tom prilikom sadrži neke od osnovnih indikatora praćenja

bezbjednosti djece na Internetu koji se koriste u 27 zemalja EU, obuhvaćenih projektom EU Kids Online. Anketom su bili obuhvaćeni učenici od trećeg do devetog razreda osnovnih škola, gdje se vodilo računa o jednakoj zastupljenosti broja razreda po školama i opštinama, kao i o polnoj jednakosti učenika i učenica. Istraživanje je realizovano u periodu april-maj 2012. godine u tri regiona, devet crnogorskih opština i u trideset osnovnih škola. Istraživanje u južnom regionu obuhvatilo je opštine Kotor, Bar i Tivat što čini 23,3% cjelokupnog uzorka. Na drugoj strani, centralni region obuhvatio je opštine Podgorica i Nikšić, što predstavlja 39,9% uzorka, dok je sjeverni region obuhvatio opštine Bijelo Polje, Berane, Pljevlja i Rožaje što čini 36,8% uzorka. Anketa među učenicima realizovana je od strane tima E3 Consulting i uz superviziju tima Ministarstva prosvjete i razrednih starješina odjeljenja obuhvaćenih istraživanjem.

Sa kompanijom "Microsoft" pokrenut je proces instalacija programa Microsoft Live Family Safety na računarima u školskim učionicama. Instalacijom ovog programa obezbijediće se da se na školskim računarima ne može prikazati neprikladni sadržaj za djecu sa interneta. Ovaj program služi i za kontrolu i ograničenje pristupa sajtovima koji odvlače pažnju djeci u toku nastave. Program Microsoft Family Safety omogućava profesorima i roditeljima da prate kretanje učenika i djece na internetu.

Telenor D.O.O. u saradnji sa Ministarstvom prosvjete realizuje Projekat "Spajamo generacije" na temu sigurnog interneta u cilju edukacije učenika o bezbjednom korišćenju interneta. Projekat je nastavljen pod nazivom "Osvoji internet, surfuj pametno".

Pilot faza projekta "Spajamo generacije" je trajala od februara do septembra 2012. godine, i njome se željelo testirati aktivnosti i reakcije prije svega djece, a onda i roditelja i nastavnika na sam koncept vršnjačke edukacije u oblasti sigurnosti djece na Internetu. Ova faza je ujedno omogućila da se direktno od ciljane grupe prepoznaju problemi i potrebe, što je kasnije još jednom potvrđeno istraživanjem koje je realizovalo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije.

Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije nastavili su rad sa Telenorom i u ovoj fazi, a novi partner na projektu "Osvoji Internet, surfuj pametno!" je NVO Roditelji i Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Saradnja sa 25 osnovnih škola u 12 crnogorskih gradova sa kojima realizujemo aktivnosti omogućila nam je da na pravi način započnemo izgrađivanje pravog sistema vrijednosti ponašanja u digitalnom svijetu. 60 ambasadora sigurnog Interneta je uradilo oko 200 radionica vršnjačke edukacije. Kroz radionice o sigurnom Internetu je prošlo oko 4000 učenika šestog i sedmog razreda, kao i neka odjeljenja osmih i devetih razreda osnovne škole.

U okviru Projekta je štampana i brošura koja sadrži savjete za roditelje i djecu i uputstvo na koji način mogu prijaviti različite negativne i uznemiravajuće sadržaje na internetu. Brošura je štampana u 5000 primjeraka i kroz aktivnosti Institucije razdijeljena je djeci osnovnoškolskog uzrasta. Na sajtu Ombudsmana je formirano "Hrabro sanduče" gdje djeca mogu prijaviti zloupotrebe na internetu.

NVO Prima iz Podgorice realizuje projekat koji se odnosi na prevenciju nasilja na internetu među mladima putem radionica sa učenicima osnovnih i srednjih škola Crne Gore i filma „Tagged“, koji se za njih prikazuje.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je radila istraživanja o seksualnom iskorišćavanju djece i zloupotrebama djece putem interneta. Cilj ovih istraživanja je bio da se sagleda rasprostranjenost ovog problema, kao i uzroci koji utiču na rasprostranjenost ove pojave, ali i da se sagledaju nedostaci i propusti državnih organa u sistemu prevencije i zaštite djece žrtava. Na osnovu ovih istraživanja su urađeni posebni izvještaji sa preporukama, koje je razmotrila i usvojila Skupština Crne Gore, tako da su preporuke date u ovim izvještajima postale obavezujuće za državne organe. Skupštinski odbor za ljudska

prava i slobode je više puta održavao sjednice i kontrolna saslušanja nadležnih ministara, kako bi se dobile informacije o stepenu implementacije preporuka Ombudsmana.

Osim toga, Institucija Zaštitnika u okviru svojih aktivnosti kontinuirano vrši edukacije djece osnovnoškolskog uzrasta i djece smještene u institucijama sistema o pravima djeteta - kako da prepoznaju kršenje prava, o institucijama kojima se mogu obratiti za pomoć, kao i o rizicima koji mogu dovesti do seksualne zloupotrebe.

Ombudsman je u institucijama socijalne zaštite postavio sandučad, u koja djeca mogu ubaciti svoje pritužbe i žalbe i prijaviti svako kršenje svojih prava. Sandučad se otvaraju svakog mjeseca, i dječja obraćanja su predmet daljeg razmatranja zaposlenih u ovoj instituciji.

Takođe je, na sajtu Ombudsmana, postavljeno "hrabro sanduče" gdje djeca putem interneta mogu podnositi pritužbe Ombudsmanu, koje se tiču povrede njihovih prava.

Osim toga, od strane Institucije štampane su brošure i lifleti, koji su dijeljeni djeci u osnovnim školama, a sadržali su savjete i uputstva o načinu postupanja u slučaju sumnje ili postojanja seksualnih zloupotreba djece.

- **podstakne** svijest o zaštiti i pravima djece među osobama koje imaju redovne kontakte sa djecom u oblasti obrazovanja, zdravstva, socijalne zaštite, sprovođenja zakona i sektora u oblastima koje se odnose na sport, kulturu i aktivnostima koje se sprovode u slobodno vrijeme? (Član 5, stav 1)

Odgovor:

Odbor za ljudska prava i slobode je na 12. sjednici održanoj 6. juna 2013. godine, u skladu sa Planom aktivnosti za 2013. godinu, razmotrio Izvještaj o zloupotrebi djece putem interneta u Crnoj Gori.

Odbor je prihvatio Izvještaj o zloupotrebi djece putem interneta sa Zaključkom kojim je podržao Preporuke Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i uputio Zaključak nadležnim državnim organima (Ministarstvu pravde, Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije i Ministarstvu prosvjete), radi preduzimanja aktivnosti u cilju stvaranja sigurnijeg virtuelnog okruženja u najboljem interesu djeteta, o čemu je informisao i Kolegijum Predsjednika Skupštine i Delegaciju Skupštine u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope.

Na 19. sjednici Odbora, 11. novembra 2013. godine, predstavnici nadležnih ministarstava zaduženih za implementaciju Preporuka Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Zaključaka Odbora za ljudska prava i slobode informisali su o postupanju po preporukama i zaključcima Odbora, tako da su članovi Odbora ocijenili da nadležna ministarstva ulažu napore i u značajnoj mjeri svojim aktivnostima doprinose realizaciji preporuka.

U cilju zaštite djece od seksualne zloupotre, Vlada Crne Gore se pridružila kampanji Savjeta Evrope "Jedno od petoro" i formirala nacionalni tim za sprovođenje kampanje. Nacionalni tim za učešće Crne Gore u kampanji obuhvata široku strukturu društvenih činilaca, shodno predlogu Savjeta Evrope: od Skupštine, preko relevantnih resora Vlade, tužilaštva i sudstva, nevladinih organizacija, inostranih i domaćih partnera. Shodno kampanji sprovedeno je više istaživanja od se Institucije Ombudsmana, Ministarstva za informaciono društvo i savremene tehnologije i NVO sektora. Kampanja „Jedno od petoro“ imala je za cilj da sprovede istraživanja o ovoj problematici. (www.ombudsmandjeca.co.me)

Aktivnosti obuhvataju, između ostalog, okrugle stolove, panele, radionice sa odraslima i sa djecom i predavanja kao vidove edukacije na temu borbe protiv zlostavljanja djece, koordinisane aktivnosti relevantnih resora na terenu, istraživanje ovog problema u Crnoj Gori, distribuciju informativnog materijala i medijsku kampanju o ovom problemu. Tim će napraviti i informativni web-sajt crnogorskog učešća i sprovesti promociju putem elektronskih i štampanih medija.

- **obezbijedi** da osobe, na koje se to odnosi, dok odgovaraju nastavke iznad, imaju odgovarajuće znanje u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem i seksualnim zlostavljanjem djece, o načinima da se oni identifikuju i mogućnosti iskazivanja sumnje da je dijete žrtva takvih djela? (Član 5, stav 2)

Odgovor:

Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, kao član Nacionalnog tima za sprovođenje kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru, učestvovalo je u svim fazama kampanje u cilju promovisanja iste, prikazivanja promotivnog materijala edukativnog karaktera, kao i informisanja javnosti, posebno djece, roditelja i edukativnog kadra o rizicima upotrebe novih informacionih i komunikacionih tehnologija, to jest o sigurnosti na Internetu. Aktivnosti Ministarstva o vezi ovih tema su integrisane u Plan aktivnosti kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru. S tim u vezi, u junu 2012. godine, u okviru projekta „Osvoji Internet, surfuj pametno“ aktiviranje i blog SurfujPametno koji donosi korisne informacije, savjete i zanimljivosti na temu Interneta, a namijenjen je roditeljima i djeci. Edukacija na temu sigurnog Interneta nakon uspješnih radionica vršnjačke edukacije nastavlja se i on-line edukacijom, i to pokretanjem prvog crnogorskog web bloga na ovu temu u okviru Portala Roditelji.me koji se nalazi na adresi: <http://surfujpametno.roditelji.me/>.

Pravila ponašanja na Internetu, zaštita ličnih podataka i korišćenje chat-a i društvenih mreža teme su koje bile u fokusu radionica vršnjačke edukacije, a u tom pravcu se razvija i ovaj blog. Izuzetno značajnu podršku projektu daje 25 osnovnih škola iz 10 crnogorskih gradova koje učestvuju u projektu. Projekat „Osvoji Internet, surfuj pametno“ predstavljen je i kao primjer dobre prakse u izvještaju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Izvještaj „Zloupotreba djece putem Interneta“ je publikovan i javno predstavljen na press konferenciji, kao i publikacija koja objedinjuje rezultate istraživanja na ovu temu i analizu normativnog okvira iz ove oblasti.

<http://www.gov.me/pretraga/127673/SurfujPametno-edukacija-na-WEB-u.html>

Drugi nacionalni Forum na temu sigurnog Interneta i međuškolsko takmičenje „I Genius“, održan je 15. juna 2012. godine u sklopu projekta „Osvoji Internet, surfuj pametno“, koji Telenor realizuje od februara prošle godine. Projekat „Osvoji Internet, surfuj pametno“ koji Telenor realizuje uz podršku Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije i Ministarstva prosvjete, a u saradnji sa Udruženjem Roditelji, kreiran je tako da pruži edukaciju i vještine crnogorskoj djeci, njihovim roditeljima i nastavnicima kako bi internet za njih bio pozitivno iskustvo, istovremeno jačajući osjećaj sigurnosti u digitalnom okruženju.

<http://www.gov.me/pretraga/128960/Odrzani-Surfuj-Pametno-Forum-i-I-Genius-takmicenje.html>

Aktivnosti kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru bile su posvećene podsticanju svijesti o zaštiti i pravima djece među osobama koje imaju redovne kontakte sa djecom u oblastima obrazovanja, zdravlja, socijalne zaštite, sprovođenja zakona i sektora u oblastima koje se odnose na sport, kulturu i aktivnostima koje se sprovode u slobodno vrijeme.

Iz oblasti zdrastva: održan okrugli sto posvećen zdravlju djeteta, na temu „Prepoznavanje djeteta žrtve seksualnog nasilja i njegov medicinsko-psihološki tretman“. Ciljna grupa bili su zdravstveni radnici (pedijatri, dječiji neuropsihijatri, psiholozi, medicinske sestre, itd.) radi dodatnog senzibilisanja za problematiku seksualnog nasilja nad djecom i mogućnosti njegovog preveniranja i razvoja vještina i kompetencija stručnjaka u radu sa seksualno zlostavljansom djecom i njihovim porodicama.

<http://www.gov.me/en/search/113568/Round-table-on-childrenhealth-entitled-Recognising-children-victims-of-sexual-violence-and-its-medical-psychologicaltreatment.html>

Iz oblasti obrazovanja: održano je predavanje na temu „Seksualna zloupotreba djece uturističkim centrima“. Predavanje je imala i regionalni stručnjak **Gordana Flander**, psiholog i psihoterapeut, profesor na Zagrebačkom sveučilištu i direktorica Poliklinike za zaštitu djecegrada Zagreba. „Seksualno zlostavljanje djece – šta smo naučili“ imalo je za cilj prenošenje iskustava i podizanje nivoa svijesti o problemu među predstavnicima policije, turističkih radnika te zaposlenih u školama za prepoznavanje i reagovanje na slučajeve seksualnog zlostavljanja djece.

<http://www.gov.me/en/News/113993/CoE-One-in-Five-campaign-in-Montenegro-Lecture-on-child-abuse-in-tourist-centres.html>

Iz oblasti socijalne zaštite, policije i turizma: U Rožajama, održana je panel diskusija na temu: „Seksualno nasilje nad djecom u kontekstu prevencije trgovine ljudima u pograničnim oblastima i turističkim centrima“. Ciljna grupa bili su: turistički radnici, pripadnici policije, čelnici lokalnih samouprava, predstavnici centara za socijalni rad, kako bi se smanjio rizikponavljanja krivičnih djela kroz razmjenu informacija sa Kancelarijom Interpolu u Crnoj Gori o dolasku ranije evidentiranih počinilaca djela seksualnog nasilja nad djecom, a u saradnji sa turističkim objektima u kojima borave, u cilju operativnog prikupljanja podataka o njihovom kretanju i boravku u Crnoj Gori.

<http://www.gov.me/en/News/114109/Panel-discussion-titled-Sexualabuse-of-children-in-the-context-of-preventing-trafficking-in-border-areas-and-tourist-centres.html>

Iz oblasti školstva i socijalne zaštite: U Ministarstvu prosvjete održan je jednodnevni seminar na temu „Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja“. Pedagozi, psiholozi, defektolozi/logopedi su učestvovali na seminaru i imali priliku da razmijene iskustva, upoznaju se sa znacima prepoznavanja seksualnog nasilja, kao i sa procedurama u slučaju otkrivanja ove pojave. Predavač na seminaru je prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, psiholog i psihoterapeut, direktorica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba. Obučeni su članovi stručnih službi predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i osnovnih škola.

<http://www.mps.gov.me/vijesti/114829/Saopštenje-Odrzan-seminar-na-temu-Zastita-dece-od-seksualnog-zlostavljanja-i-iskoriscavanja.html>

Iz oblasti obrazovanja: U sali Ministarstva prosvjete održan je seminar za predstavnike sistema socijalne i dječje zaštite, zdravstvene zaštite, obrazovanja i vaspitanja (Ministarstvo prosvjete, Zavod za školstvo, direktori/ce predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i osnovnih škola), policije, pravosuđa, privatnih specijalističkih ambulanti. Cilj seminara je bio da se razmijene iskustva, kao i da se definiše položaj, mjesto i uloga pojedinih sektora u cilju ispunjenja dječjih prava i zaštiti njihovih interesa, kao i uspostavljanje kontinuiranog profesionalnog usavršavanja prosvjetnih radnika, radi preveniranja seksualnog nasilja nad djecom.

<http://www.mps.gov.me/vijesti/114862/Nastavak-aktivnosti-u-okviru-Kampanje-Savjeta-Evroe-1-od-5.html>

Iz oblasti socijalne zaštine, medija i obrazovanja: U Dječjem domu „Mladost“ u Bijeloj, održan je okrugli sto na temu „Primjena etičkog kodeksa novinara u informisanju o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom“. Ciljna grupa bili su predstavnici medija (urednici), predstavnici ustanova za zbrinjavanje djece.

Shodno gore navedenom, osobe na koje se to odnosi imaju odgovarajuće znanje u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem i seksualnim zlostavljanjem djece. Zdravstveni i socijalni radnici, edukativni i policijski kadar prošao je određeni broj obuka, a njih je sprovela, između ostalih, prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, psiholog i psihoterapeut, direktorica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je, prepoznavši značaj systemske edukacije učeničke populacije o fenomenu trgovine ljudima, akreditovala program za obuku nastavnika i dobila licencu od strane Zavoda za školstvo za sprovođenje istog u svim osnovnim i srednjim školama. Obučena je grupa nastavnika koji su dobili sertifikate trenera i koji su u daljim fazama realizacije projekta prenosili znanja stečena o ovom fenomenu svojim kolegama. Izrađen je i Priručnik za nastavnike o najboljim metodama prenošenja znanja o trgovini ljudima djeci u osnovnim i srednjim školama. U narednom periodu se očekuje da tema „Trgovina ljudima/djecom“ bude uvedena kao zasebna nastavna jedinica u okviru predmeta Građansko obrazovanje, čime će edukacija djece o ovom fenomenu biti obavezna i na taj način systemski riješena.

U prethodnom periodu, u Crnoj Gori realizovan je značajan broj obuka koje su imale za cilj jačanje stručnih kapaciteta zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih radnika, predstavnika policije, tužilaštva, sudstva, inspeksijskih službi, i drugih koji su uključeni u borbu protiv trgovine ljudima/djecom, u okviru kojih je akcenat stavljen na identifikaciju i pružanje adekvatne pomoći i zaštite. U cilju pospješivanja sistema identifikacije, jula mjeseca 2013. godine izrađena je lista indikatora za rano prepoznavanje žrtava/potencijalnih žrtava trgovine ljudima/djecom, koja je odštampana u formi kartice i distribuirana svima koji shodno opisu posla koji obavljaju, mogu doći u direktan kontakt sa žrtvom/potencijalnom žrtvom trgovine ljudima/djecom. Posebna lista indikatora izrađena je i za pružaoce medicinske pomoći.

8b. Koje politike ili strategije se primjenjuju u cilju promocije ili sprovođenja kampanje o podizanju svijesti namijenjene javnosti, gdje je fokus usmjeren posebno ka rizicima i realnosti seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece? Molimo vas da opišete materijal koji se koristi za kampanje/program i njegovo širenje. Ako je moguće, navedite procjenu uticaja kampanje/programa. Ako trenutno postoje planovi za pokretanje (nove) kampanje ili programa, navedite detalje (član 8, stav 1)

Odgovor:

Materijal koji se koristio u kampanji „Jedno od petoro“ za Crnu Goru bio je isključivo zvanični materijal Savjeta Evrope za sprovođenje kampanje kao što je spot „Kiko“, propagandni materijal, slikovnice za djecu, Priručnik za parlamentarce, Lanzarot konvencija u džepnom izdanju:

http://www.coe.int/t/dg3/children/1in5/OurCampaign/material_fr.asp

Takođe je bio izrađen namjenski i materijal za okrugle stolove, panel diskusije (agende, blokovi, fascikle, itd) na kojima se nalazio, između ostalog, i zvanični logo kampanje „Jedno od petoro“. Za korišćenje materijala kampanje i zvaničnog logoa, Nacionalni tim je dobio odobrenje od Savjeta Evrope. Pomenuti materijali su imali za cilj da promovišu kampanju, adijeljeni su tokom aktivnosti previđenih akcionim

planom. Treba naglasiti i to da je nakon okruglog stola „Postojeća zakonska rješenja i iskustva iz prakse koja se odnose na zaštitu djece i maloljetnika žrtava seksualnog zlostavljanja”, održanog na Cetinju, 26. aprila 2012. godine, objavljen bilten svih izlaganja. Na skupu su govorili: predsjednica Vrhovnog suda Crne Gore Vesna Medenica, Vrhovni državni tužilac Ranka Čarapić, gradonačelnik Prijestonice Cetinje Aleksandar Bogdanović, poslanica u Skupštini i Nacionalni koordinator kampanje Valentina Radulović-Šćepanović, prof. dr. sa Pravnog fakulteta Velimir Rakočević govorio je na temu: „Seksualna eksploatacija djece i maloljetnika-etnološki, fenomenološki i viktimološki aspekt”, zamjenik Višeg državnog tužioca Podgorice Veljko Rutović govorio je na temu: „Krivično pravni aspekti i iskustva u praksi u vezi sa zaštitom djece i maloljetnika žrtava seksualnog zlostavljanja”, sudija Višeg suda u Podgorici Dragica Vuković govorila je na temu „Krivično procesni aspekt i iskustva u praksi u vezi sa zaštitom djece i maloljetnika žrtava seksualnog zlostavljanja” i advokat Daliborka Knežević izlagala je o „Problemima u praksi iz ugla žrtava seksualnog zlostavljanja”.

<http://www.gov.me/en/News/113573/Montenegro-continues-activities.html>

U cilju promocije ili podizanja svijesti javnosti, Zavod za školstvo je u prethodnom periodu (2009-2013.) realizovao sljedeće:

U cilju promovisanja Zdravih stilova života, sa željom da se što veći broj učenika i škola odluči za izučavanje ovog izbornog predmeta, Zavod je prihvatio ponudu Montimpresa da snimi TV spot u trajanju od 30 sekundi. U finaliziranju TV spota učestvovali su predstavnici Zavoda za školstvo i UNDP-a.

U saradnji i uz podršku Agencije za radio-difuziju, koja je posredovala kod TV emitera, prikazivan je TV spot, u periodu april-maj, reklamirajući izborni predmet *Zdravi stilovi života*. Lokalne TV stanice su besplatno emitovale TV spot, kao i PINK M, MBC, Elmag, Montena, dok su TV IN i RTCG prikazale spot pod povoljnim uslovima tokom aprila mjeseca 2009. i 2010. godine. TV IN je u najgledanijim terminima emitovala TV spot i davala i do 30% gratis termina od ukupnog broja emitovanja.

Zbog ograničenih budžetskih sredstava, Zavod nije bio u mogućnosti da TV stanicama plaća ekonomsku cijenu za emitovanje TV spota. Zbog društvenog značaja ove teme ARD (Agencija za radio difuziju) uložila je maksimalne napore da izbori povoljnije uslove za emitovanje pomenutog spota na TV stanicama. Naročito je veliku ulogu odigrala kod animiranja lokalnih TV stanica, gdje se TV spot emitovao u više termina i kontinuirano tokom cijele kalendarske godine sa fokusom na period april i eventualno maj mjesec kada se biraju izborni predmeti po školama i u čemu se u potpunosti uspjelo.

Desetominutne emisije iz ovog serijala su se prikazivale u udarnom porodičnom terminu, svake subote oko 17.30h (repriza nedjeljom oko 8.30h). Cilj serijala je bio da motiviše roditelje i učenike da kao izborni predmet u osmom i devetom razredu odaberu upravo Zdrave stilove života.

TV Pink M je, prema relevantnim istraživanjima u to vrijeme (2009. i 2010. godina) bio među najgledanijim televizijama u Crnoj Gori, a najveći dio gledalaca su činile žene od 30 do 55 godina starosti. Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori sa ovom televizijom sarađivala je već nekoliko godina. Do tada se saradnja odnosila na serijal emisija „Imaj hrabrosti da pitaš“, čiji cilj je bio motivisanje i ohrabrivanje građana i građanki Crne Gore da prevaziđu predrasude u pogledu HIV/AIDS-a, da se odgovorno ponašaju, kao i da se testiraju na HIV. Ostvarila se ideja da svaka emisija iz serijala „Zdravi stilovi života“ bude posvećena određenom poglavlju iz istoimenog udžbenika, onim redom kako su ona izložena u knjizi. Emisija je počinjala mini-anketom sprovedenom među građanima ili školskom djecom na zadatu temu, a onda bi uslijedila riječ stručnjaka, uz obavezan zaključak u vidu kratke poruke s određenom poentom. Nakon svega, uslijedio bi TV spot u svrhe

popularisanja zdravih stilova života kao izbornog predmeta. Jedna od tema se odnosila i na problematiku seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece.

U više navrata je promovisan izborni predmet Zdravi stilovi života u jutarnjem programu TVCG, u "Boje jutra" na TV VIJESTI, u emisiji "90 minuta" na TV IN, u prilogima koje su emitovali televizijski dnevnik na RTVCG, TV IN, TV VIJESTI itd. U štampanim medijima je predstavljen projekat u Vijestima, Danu i Pobjedi. Nedjeljnik Monitor je takođe predstavio projekat Zdravi stilovi života. Nezaobilazni saradnik u svim vidovima medijske promocije je bio Prosvjetni rad. U časopisu "Vaspitanje i obrazovanje" su predstavljeni rezultati „Pilotiranje primjene priručnika za nastavnike u osnovnim školama“. Naime, 12 edukovanih nastavnika realizovalo je pilotiranje u 6 osnovnih škola.

Zavod za školstvo je, u saradnji sa Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva, organizovao promociju projekta. Na promociji su bili prisutni, pored predstavnika Zavoda za školstvo i Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva, i predstavnici UNDP-a, Ministarstva prosvjete i Ministarstva zdravlja (pomoćnici ministara), UNICEF-a, Ispitnog centra, Centra za stručno obrazovanje, ARD-a (direktori pomenutih institucija) i direktori 20 osnovnih škola i 5 direktora gimnazija. Od medija su bili prisutni svi štampani mediji, a od elektronskih novinari iz RTVCG, TV IN, TV PINK M i TV MONTENA.

Zavod za školstvo je u saradnji sa NVO Forum pedagoga Crne Gore organizovao promociju i izvještavanje sa seminara **Zanemarivanje i zlostavljanje djece**. Od medija su bili prisutni svi štampani mediji, a od elektronskih novinari iz RTVCG, TV IN, TV PINK M i TV MONTENA. Montimpres je za Zavod kreirao i odštampao poster u 300 primjeraka. Poster je distribuiran svim osnovnim školama u Crnoj Gori. Značaj postera je bio veliki, jer je pružao neophodne informacije o predmetu a dizajniran je u savremenom ruhu i kao takav je dosta atraktivan sa stanovišta interesovanja i percepcije djece od 13 i 14 godina.

Na osnovu analize i faktografskog prikazivanja medijske zastupljenosti projekta, može se sa ponosom zaključiti da su gore pomenuta tematika i Zavod za školstvo kao njen protagonista bili veoma prisutni na medijskoj sceni Crne Gore. Kvalitetnu saradnju sa medijima, način komunikacije i pravovremenost, objektivnost i vjerodostojnost informacija koje je Zavod davao na uvid javnosti naročito podupire i veliki broj učenika, koji su birali izborni predmet Zdravi stilovi života, što sve zajedno opravdava ovakvu društvenu i vaspitno-obrazovnu inicijativu i pregalaštvo.

Realizovanjem Strategije borbe protiv trgovine ljudima koji se odnosi na *Podizanje nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima/djecom u cilju boljeg razumijevanja problema, jačanja povjerenja u državne organe, informisanja javnosti o načinima prijavljivanja djela uz očuvanje identiteta građana*, Ministarstvo prosvjete je u saradnji sa Kancelarijom za borbu protiv trgovine ljudima u 2012. godini, u susret organizovanju ekskurzija učenika završnog razreda srednje škole, prije svega kao preventivnu aktivnost, srednjim školama u Podgorici dostavilo flajere namijenjene učenicima, u cilju kreiranja što jače poruke usmjerene prema mladim ljudima u odnosu na trgovinu ljudima kao društveni problem. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je pripremila flajere kao propagandni materijal koji sadrži korisne informacije namijenjene mladoj populaciji o rizicima i opasnostima trgovine ljudima, načinima prevencije i službama koje su angažovane u borbi protiv ovog oblika kriminala.

Svake godine sprovode se aktivnosti u cilju obilježavanja Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima 18. oktobra. U osnovnim i srednjim školama na pojedinim časovima građanskog obrazovanja i građanskog vaspitanja organizuju se debate i radionice na temu prevencije trgovine ljudima. Nastavnici građanskog obrazovanja i građanskog vaspitanja prošli su obuku za realizovanje ciljeva koji se odnose na prevenciju trgovine ljudima na časovima.

Posljednjih godina, u obrazovnom sistemu Crne Gore značajno je povećana upotreba informacionih tehnologija, naročito kod djece koja uče u osnovnim i srednjim školama. Sve srednje i većina osnovnih škola ima dobru računarsku opremu i pristup širokopojasnom Internetu.

Učenici osnovnih škola i srednjih škola izučavaju nastavni predmet Informatiku kao obavezni ili kao izborni predmet i imaju prilike da steknu znanja iz ove oblasti.

Istovremeno, digitalna tehnologija, interaktivnost i povećane mogućnosti komunikacije, sve više predstavljaju rizik za sve korisnike, naročito za djecu i mlade. Nastavnici, roditelji i staratelji u ovom slučaju veoma često ne mogu biti izvor kvalitetnih informacija. Ministarstvo prosvjete, svjesno postojanja pomenutih problema i izazova sa kojima se djeca i mladi suočavaju, pa je sa nevladinim sektorom, kao što je NVO “Djeca prije svega” podržalo projektne aktivnosti o upotrebi sigurnog Interneta, zatim Projekat Telenora i Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije “Spajamo generacije” i druge koji za cilj imaju korišćenje informacionih tehnologija na bezbjedan način.

Telenor, kao društveno odgovorna kompanija, od 2012. godine sprovodi projekat koji ima za cilj da pruži edukaciju i vještine crnogorskoj djeci, njihovim roditeljima i nastavnicima kako bi Internet za njih bio pozitivno iskustvo, istovremeno jačajući osjećaj sigurnosti u digitalnom okruženju.

U I fazi edukovano je 10 “ambasadora sigurnog interneta” – učenika iz 5 crnogorskih škola i sprovedena je vršnjačka edukacija učenika VI i VII razreda. U drugoj fazi projekta, nakon dva uspješna pripremna treninga, 60 ambasadora sigurnog interneta je uradilo oko 200 radionica vršnjačke edukacije u 25 osnovnih škola u 12 crnogorskih gradova. Kroz radionice o sigurnom Internetu je prošlo oko 4000 učenika šestog i sedmog razreda, kao i neka odjeljenja osmih i devetih razreda osnovne škole.

Kako se ponašati na internetu, zaštita ličnih podataka i korišćenje chat-a i društvenih mreža su teme koje su bile u fokusu predavanja. Komunikacija sa obje strane i velika angažovanost učesnika koji su dijelili ideje i iskustva kako biti sigurniji na internetu, doveli su do toga da se ovladaju vještine sigurnog rada na računaru. Obje faze projekta Telenor uspješno realizuje u saradnji sa vladinim institucijama i nevladinim organizacijama.

Ministarstvo prosvjete, odnosno Odjeljenje za ICT tehnologije sa kompanijom Microsoft Montenegro realizuje aktivnosti na zaštiti računara u školama, kako bi se obezbijedilo da djeca na računarima u školama ne mogu posjećivati sajtove sa neprikladnim sadržajima. Microsoft Montenegro je donirao softver, obezbijedena su uputstva i edukovani koordinatori u školama za korišćenje ovog programa.

Edukacija djece, roditelja, staratelja i profesora kako zaštititi djecu i omogućiti im sigurno i bezbjedno korišćenje novih tehnologija 21. vijeka treba da bude naša zajednička briga, a da im pri tome ne uskratimo izvore važnih informacija koje donosi ista ta tehnologija. Radionice na ovu temu sprovode se u školama i na nivou sistema, a jedna takva organizovana je u organizaciji Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije za direktore škola i nastavnike, na kojoj su stručnjaci iz ove oblasti govorili na temu sigurnog korišćenja savremenih digitalnih tehnologija.

Cilj je da se na pravi način odgovori na ovaj problem savremenog trenutka, jer najnovija istraživanja govore da su djeca i mladi, pored dobiti koje savremena tehnologija pruža, izložena i mnogim negativnim uticajima, a posljedice mogu biti kobne. Učenicima se pruža potrebno znanje iz informatike i to kroz redovne nastavne oblasti, tako i kroz izborne predmete, kao i kroz sve vidove vannastavnih aktivnosti, gdje su uključene mnoge nevladine organizacije i velike kompanije, kao što je primjer društveno odgovorne kompanije Telenor.

U saradnji sa Institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, u osnovnim školama je realizovan projekat "Djeco, pišite Zaštitniku", koji Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda sprovodi uz podršku Akcije za ljudska prava u Crnoj Gori. Poštovanje dječjih prava i unapređivanje položaja djece u Crnoj Gori jedan je od temeljnih principa obrazovno-vaspitnog sistema u Crnoj Gori. Ministarstvo prosvjete u saradnji sa školama predstavlja značajan činilac u realizaciji aktivnosti predviđenih projektom. Ovakav vid saradnje je važan uslov za ohrabrivanje djece za učešće u procesima koja ih se direktno tiču.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma je u maju 2011. godine kroz kampanju „Jedno od petoro“, u Rožajama sprovedo panel diskusiju na temu „Seksualno nasilje nad djecom“ u kontekstu prevencije trgovine ljudima u pograničnim oblastima i turističkim centrima. Suorganizatori ove aktivnosti su bili Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Zajednica opština, Kancelarija Interpolu u Crnoj Gori, Uprava policije i lokalne turističke organizacije.

Cilj ove aktivnosti je bio da se turistički radnici, pripadnici policije i čelnici lokalnih samouprava upute na smanjenje rizika ponavljanja krivičnih djela kroz razmjenu informacija sa Kancelarijom Interpolu o dolasku ranije evidentiranih počinitelja djela seksualnog nasilja nad djecom, a u saradnji sa turističkim objektima u kojima borave.

Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u kontinuitetu sprovodi osmišljene i ciljane kampanje, prvenstveno usmjerene na podizanje nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima/djecom, što ujedno predstavlja i jedan od ciljeva Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, kojom je definisana nacionalna politika na polju borbe protiv trgovine ljudima. S tim u vezi, u prethodnom periodu realizovan je značajan broj aktivnosti:

- kampanja "Zaustavimo trgovinu ljudima" se kontinuirano sprovodi na cijeloj teritoriji Crne Gore, a ista podrazumijeva emitovanja TV spota "Zaustavimo trgovinu ljudima", kojim se ujedno promovise i Vladina SOS antitrafiking linija (11 66 66). U toku ove kampanje postavljeni su poster i distribuirani flajeri (odštampani na crnogorskom, engleskom, ruskom i albanskom jeziku) na najfrekventnijim mjestima širom Crne Gore.
- Vladina SOS linija za žrtve trgovine ljudima je 24h dostupna i besplatna, kako za potencijalne žrtve trgovine ljudima/djecom, tako i za sve one koji žele da se informišu o ovom fenomenu ili prijave sumnju na postojanje ovog krivičnog djela u njihovom okruženju.
- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je u dužem vremenskom periodu organizovala predavanja o trgovini ljudima za učenike osnovnih i srednjih škola u svim regijama Crne Gore. U želji da se obezbijedi redovno i obavezno predavanje o trgovini ljudima u svim školama u Crnoj Gori, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je kod Zavoda za školstvo akreditovala program za obuku nastavnika na temu: „Jačanje svijesti o trgovini djecom kroz obrazovni sistem“. U narednom periodu očekuje se uvođenje teme Trgovine ljudima/djece kao posebne nastavne jedinice u okviru predmeta "Građansko vaspitanje".
- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je pripremila i, preko Ministarstva prosvjete, distribuirala flajere namijenjene mlađoj populaciji, koji sadrže korisne informacije o rizicima i opasnostima trgovine ljudima, načinima prevencije i službama koje su angažovane u borbi protiv ovog oblika kriminala.
- U cilju postizanja kontinuiteta u sprovođenju aktivnosti na podizanju nivoa svijesti javnosti o fenomenu trgovine ljudima, kao i obilježavanja 18. oktobra, evropskog Dana borbe protiv trgovine ljudima, prethodnim Akcionim planom za implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv trgovine ljudima mjesec oktobar je proglašen mjesecom borbe protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori. Navedeno podrazumijeva da se svake godine u oktobru mjesecu intenziviraju redovne aktivnosti na polju borbe

protiv trgovine ljudima i realizuju dodatne kampanje koje imaju za cilj da cjelokupnoj javnosti Crne Gore opišu sve pojedinosti fenomena trgovine ljudima.

- U saradnji sa NVO "Crnogorski ženski lobi", realizovan je projekat pod nazivom „Razumijem te, pomoći ću ti“. Isti se odnosi na ispitivanje uzročno-posljedične veze između trgovine ljudima i konzumiranja droge. U toku projekta sprovedene su aktivnosti o podizanju nivoa svijesti djece i roditelja u pet osnovnih škola na prostoru Crne Gore.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i NVO "Sigurna ženska kuća", realizovala štampanje brošure pod nazivom "Priručnik za bezbjedno putovanje" i kartice sa neophodnim informacijama za sprječavanje pojave trgovine ljudima. Priručnik sa kontaktima i korisnim savjetima za bezbjedno putovanje naših državljana u strane zemlje su distribuirane uz izdavanje pasoša u Ministarstvu unutrašnjih poslova, dok je kartica u vidu informatora o razlici između pojmova krijumčarenja i trgovine ljudima, kao i o pokazateljima trgovine ljudima distribuirana službenicima Granične policije.

- Imajući u vidu da je Crne Gore atraktivna turistička destinacija, u saradnji Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima sa Misijom OEBS-a u okviru zajedničkog projekta, predstavnici turističke privrede Crne Gore su potpisali „Kodeks ponašanja za zaštitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu“, koji ima za cilj da uveća i obezbijedi posvećenost kompanija koje djeluju u turističkoj djelatnosti Crne Gore da se pridruže naporima u borbi protiv trgovine djecom, odnosno zloupotrebi djece u svrhu trgovine ljudima. U okviru pomenutog projekta, zaposleni u turističkoj djelatnosti su obučeni da prepoznaju potencijalne žrtve ovog krivičnog djela i o istom obavijeste službenike policije. Projekat u smislu prevencije teži da podigne nivo svijesti javnosti, a posebno turista i putnika kroz Crnu Goru, radi sprečavanja seksualne eksploatacije djece u turizmu, kroz obavezivanje turističkih operatera u smislu poštovanja Kodeksa.

- U saradnji sa Željeznicom Crne Gore i Montenegro Airlines-om, uz kupljene željezničke/avionske karte distribuirana je informativna kartica Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima i Crvenog krsta o ovom problemu savremenog društva, sa istaknutim brojem SOS telefona za žrtve trgovine ljudima.

- Kako su konfliktna i post-konfliktna područja prepoznata kao pogodno tlo za razvoj organizovanog kriminala, posebno trgovine ljudima kao specifičnog oblika istog, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je sa Ministarstvom odbrane Crne Gore, početkom februara 2011. godine, dogovorila da se u sklopu redovnih obuka kroz koje prolaze pripadnici jedinica Vojske Crne Gore koji se upućuju u mirovne misije u inostranstvu, organizuju i predavanja koja bi tretirala i specifičnosti ove problematike, fokusirajući se na identifikaciju trgovine ljudima, postupanje prema žrtvama trgovine ljudima.

- Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa Kancelarijom Ombudsmana sprovela je istraživanje koje je obuhvatilo intervju sa predstavnicima relevantnih institucija, kao i intervju sa djecom u cilju procjene stepena otpornosti djece zatečene na ulici u prosjačenju i skitnji u odnosu na fenomen trgovine ljudima, te osmišljavanja adekvatnog načina djelovanja u odnosu na rezultate istog.

8c. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se spriječi ili zabrani širenje materijala koji reklamiraju krivična djela utvrđena u skladu sa ovom konvencijom? Ako jesu, navedite detalje.(član 8,stav 2, obrazloženje, stav 66)

Članom 49 Ustava jemči se sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještanja. Član 50 Ustava propisuje da u Crnoj Gori nema cenzure i da nadležni sud može spriječiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obavještanja samo ako je to neophodno radi: sprečavanja pozivanja na nasilno

rušenje Ustavom utvrđenog poretka; očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore; sprječavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela; sprječavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije.

Poseban odjeljak Krivičnog zakonika sadrži odredbe o odgovornosti za krivična djela učinjena putem medija, odnosno ovim odredbama je propisana odgovornost urednika, izdavača, stampara i proizvođača za krivična djela učinjena putem medija, nepovremene štampane publikacijekompakt diska, gramofonske ploče, magnetofonske trake i drugih auditivnih sredstava, filma za javno i privatno prikazivanje, dija pozitiva, videosredstava ili sličnih sredstava namijenjenih širem krugu lica (propisano je da će ova lica biti odgovorna samo ako se ta lica po opštim odredbama ovog zakonika ne mogu smatrati učiniocem krivičnog djela). Posebno, članom 210 Krivičnog zakonika propisana je kazna zatvora od dvije do deset godina za onoga ko navodi ili podstiče maloljetno lice na prostituciju ili učestvuje u predaji nekog maloljetnog lica drugome radi vršenja prostitucije ili ko putem sredstava javnog informisanja i drugih sličnih sredstava propagira ili reklamira prostituciju.

Pitanje 9: Zapošljavanje i skring

9a. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete kako bi se osiguralo da su uslovi za pristup profesijama čiji rad podrazumijeva redovan kontakt sa djecom , uvjeriti se da kandidati za ove profesije nisu bili osuđeni za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece? (Član 5, stav 3). Molimo Vas da navedete koje profesije primjenjuju takve mjere. Takođe navedite koliko se dugo čuva krivični dosije lica koje je osuđeno za te zločine u vašoj zemlji.

Odgovor:

Članom 225 Zakonika o krivičnom postupku propisano je da kaznenu evidenciju vodi ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. Na osnovu toga, Uredbom Vlade Crne Gore (Sl.list CG, br.51/11 od 28.10.2011.godine) je definisan način vođenja i način brisanja kaznene evidencije, kao i datum preuzimanja evidencije između Ministarstva pravde i Uprave policije. Zbog tehničkih i kadrovskih razloga preuzimanje nije izvršeno, već je Uredbom o dopuni uredbe o načinu vođenja kaznene evidencije produženo postupanje Uprave policije, u ovoj oblasti do 31.3.2014.godine. S tim u vezi, Uprava policije je prema članu 119 Krivičnog zakonika nadležna za zakonsku rehabilitaciju krivičnih djela za koja je zapriječena kazna zatvora duža od jedne godine, gdje spadaju i krivična djela na koja se odnosi pitanje 9 Opšteg upitnika o implementaciji Lanzarot konvencije.

Što se tiče službenika policije, pa i onih koji u svom radu imaju redovan kontakt sa djecom, pored opštih uslova za zasnivanje radnog odnosa, moraju ispunjavati i određene posebne uslove. Jedan od posebnih uslova je i dostojnost za obavljanje policijskih poslova, što podrazumijeva da lice nije pravosnažnom presudom osuđeno, pored drugih i za krivično djelo iz nečasnih pobuda, kao i za prekršaje sa elementima nasilja (čl.85 Zakona o unutrašnjim poslovima).

U skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, propisani su opšti uslovi za zasnivanje radnog odnosa u organima državne uprave, tako da radni odnos može zasnovati lice ukoliko je zdravstveno sposobno za obavljanje poslova radnog mjesta i nije osuđivano za krivično djelo koje ga čini nedostojnim za rad u državnom organu i protiv koga sene vodi krivični postupak za krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti.

Pored opštih uslova i drugih uslova propisanih ovim zakonom, posebnim zakonom, drugim propisom ili aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji mogu se propisati i drugi uslovi za zasnivanje radnog odnosa.

Zakonskom regulativom je propisano izdavanje ljekarskog uvjerenja o sposobnosti za rad u skladu sa zahtjevima konkursa za zapošljavanje, ali se ne traži eksplicitna potvrda da li je lice osuđivano za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece, ukoliko taj rad podrazumijeva redovan kontakt sa djecom.

Zdravstvena sposobnost za obavljanje poslova radnog mjesta dokazuje se uvjerenjem koje izdaje nadležna zdravstvena ustanova u skladu sa zakonom.

9b. Da li se skrining kandidata primjenjuje na volonterske aktivnosti? (obrazloženje, stav 57)

Kada se radi o uslovima koji se traže za prijem volontera, odgovor je isti kao na pitanje 9a.

Pitanje 10: Programi ili mjere za preventivno djelovanje

10a. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete kako bi se osiguralo da osobe koje strahuju da mogu počiniti neko od krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom, imaju pristup programima ili mjerama efikasne intervencije, čiji je cilj procijeniti i spriječiti rizik da krivično djelo bude počinjeno? Navedite pod kojim uslovima, ako je potrebno. (član 7, obrazloženje, stav 64)

Odgovor:

Još uvijek ne postoje zakonodavne mjere, kao ni programi ili mjere efikasne intervencije u cilju procjene i sprječavanja rizika od izvršenja krivičnog djela ove vrste. Međutim, u okviru mreže zdravstvenih ustanova postoje savjetovališta u kojima rade usko specijalizovani stručnjaci, koji pružaju adekvatne psihosocijalne tretmane i osobama koje strahuju da mogu počiniti neko od krivičnih djela utvrđenih u skladu sa konvencijom.

10b. Koje su zakonodavne ili druge mjere preduzete u cilju obezbjeđenja da lica koja su u krivičnom postupku ili su osuđena za bilo koje od krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom, mogu imati pristup programima ili mjerama efikasne intervencije? Navedite pod kojim uslovima, ako je potrebno (čl. 15 do 17). Molimo vas da naročito naznačite:

- ko ima pristup ovim programima i mjerama (osuđenici, osobe podvrgnute krivičnom postupku, povratnici, mladi prestupnici, lica koja još uvijek nisu počinila zločin?);
- kako se odgovarajući program ili mjera određuje za svakog ponaosob;
- da li postoje posebni programi za mlade prestupnike;
- da li osobe imaju pravo da odbiju predloženi program/mjere?

Odgovor:

Naš pravni sistem predviđa različite mjere obezbjeđenja, pa i mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja i upućivanja u specijalizovane psihijatrijske ustanove, koje sud izriče u krivičnom i prekršajnom postupku licima protiv kojih se vodi postupak ili su osuđena.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici predviđa sprovođenje psihosocijalnog tretmana počinioca nasilja u porodici i urađen je podzakonski akt koji detaljno uređuje primjenu tretmana. Primjena tretmana će početi u dogledno vrijeme, s obzirom dasu u planu edukacije stručnjaka koji će sprovoditi tretman.

Zdravstvene ustanove su prepoznate kao ustanove koje pružaju servise psihosocijalnih tretmana, u koje su uključeni psiholozi, pedijatri, psihijatri i socijalni radnici. Stvoreni su preduslovi da zdravstveni sistem može da implementira servise psihosocijalnih tretmana, obezbijedi dodatne edukacije, i naknadno prihvati realizaciju međunarodno priznatih i licenciranih programa psihosocijalnih tretmana.

U skladu sa odgovorom na pitanje 10, i zdravstvena ustanova čiji je osnivač nije država, može da bude uključena u pružanje servisa psihosocijalnih tretmana ukoliko ima potrebne licence i dozvole, kao i ugovor sa Fondom za zdravstveno osiguranje Crne Gore.

Pitanje 11: Učešće privatnog sektora, medija i civilnog društva

Koji su koraci preduzeti da se podstakne:

11a.Privatni sektor (posebno informacione i komunikacione tehnologije, sektor turizma i putovanja, bankarski i finansijski sektor) da učestvuje u izradi i sprovođenju politike, programa ili drugih inicijativa u cilju sprečavanja seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece ? Navedite koji privatni sektori iskazuju zabrinutost i objasnite na koji način učestvuju. Molimo vas da takođe omogućite informacije koje se tiču bilo kojeg relevantnog pravila ponašanja ili statuta preduzeća radi zaštite djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (član 9, stav 2, obrazloženje, stav 68-73)

Odgovor:

U cilju jačanja saradnje sa privatnim sektorom i uopšte unaprijeđenja izgrađenih standarda u oblasti zaštite i pomoći djeci žrtvama seksualne eksploatacije, Vladina Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima zajedno sa Ministarstvom turizma, a uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori sprovodi projekat "Kodeks ponašanja za zaštitu maloljetnika od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu". Kodeks je na ceremoniji koja je svečano bila upriličena 2006. godine, potpisalo 58 hotela, 28 turističkih agencija i 5 transportnih preduzeća, a ubrzo se taj broj povećao na preko 200 potpisnika koji su činom potpisivanja pokazali spremnost da se uključe i daju svoj doprinos u borbi protiv seksualne eksploatacije djece. Svaki hotel, turistička agencija imenovali su po jednu ili dvije osobe, koje su u svojim kompanijama nastavile da informišu osoblje na temu borbe protiv seksualne eksploatacije djece u turizmu, odnosno da se brinu o sprovođenju i poštovanju principa Kodeksa u svom hotelu ili agenciji. Na pomenutim seminarima najčešće su prisustvovali zaposleni koji su kroz svoj posao obično u prilici da primijete neke vrste atipičnog ponašanja koje bi signalizirale na trgovinu ili seksualnu eksploataciju maloljetnih lica.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, u saradnji sa OEBS Misijom u Crnoj Gori, periodično vrši posjete turističkim centrima, kako bi se upoznali sa načinima primjene Kodeksa i kako bi podsjetili na obaveznost poštovanja principa koji su zacrtani.

Predstavnici privatnog sektora su bili i članovi Nacionalnog tima zasprovođenje kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru (Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, kao i hotel „Maestral“, prijatelj i sponzor kampanje, u čijim prostorijama se organizovao okrugli sto „Seksualna zloupotreba djece u turističkim centrima“) aktivno su učestvovali u aktivnostima kampanje, kao organizatori događaja i promotori. Većina kompanija je potpisala i Kodeks ponašanja za zaštitu dece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu, obavezujući se na preduzimanje konkretnih mera za zaštitu djece.

Kampanja „Jedno od petoro“ za Crnu Goru je obuhvatila i sektor turizma kao posebno osjetljiv sektor kada je u pitanju zaštita djece od seksualnog zlostavljanja.

Postoji stalna komunikacija Ministarstva održivog razvoja i turizma i saradnja sa Crnogorskim turističkim udruženjem, Udruženjem malih hotela i Udruženjem ugostitelja u cilju davanja instrukcija kako da prepoznaju žrtve trafikinga i kako da adekvatno reaguju, kao i informisanje osoblja na temu borbe protiv seksualne eksploatacije djece u putovanjima i turizmu, odnosno da se brinu o sprovođenju i poštovanju principa Kodeksa ponašanja.

Kompanija „Microsoft“ pokrenula je proces instalacija programa Microsoft Live Family Safety na računarima u školskim učionicama. Instalacijom ovog programa obezbjediće se da se na školskim računarima ne može prikazati neprikladan sadržaj za djecu sa interneta. Ovaj program služi i za kontrolu i ograničenje pristupa sajtovima koji odvlače pažnju djece u toku nastave. Program Microsoft Family Safety omogućava profesorima i roditeljima da prate kretanje učenika i djece na internetu.

Telenor D.O.O. u saradnji sa Ministarstvom prosvjete realizuje Projekat "Spajamo generacije" na temu sigurnog internet, u cilju edukacije učenika o bezbjenom korišćenju internet. Projekat je nastavljen pod nazivom "Osvoji internet, surfuj pametno".

Pilot faza projekta "Spajamo generacije" je trajala od februara do septembra 2012. godine, i njome se željelo testirati aktivnosti i reakcije prije svega djece, a onda i roditelja i nastavnika na sam koncept vršnjačke edukacije u oblasti sigurnosti djece na Internetu. Ova faza je ujedno omogućila da se direktno od ciljane grupe prepoznaju problemi i potrebe, što je kasnije još jednom potvrđeno istraživanjem koje je realizovalo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije.

11b. mediji da pruže odgovarajuće informacije o svim aspektima seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece (član 9, stav 3, obrazloženje, stav 74);

Odgovor:

Zakon o medijima propisuje da se u medijima se slobodno objavljuju informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima poštujući Ustav, zakon i etička pravila novinarske profesije, kao i obavezu zaštite integriteta maloljetnih lica u medijima, tako da programski sadržaj medija koji može ugroziti zdravlje, moralni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj djeteta mora biti unaprijed jasno i vidno označen kao takav, distribuiran na način za koji je malo vjerovatno da će ga dijete koristiti.

Zakon o elektronskim medijima sadrži niz odredbi koje propisuju zaštitu maloljetnika od programskih sadržaja u elektronskim medijima, posebno kad su u pitanju AVM usluge na zahtjev, između ostalog, u slučajevima ako se pružanjem usluge može ugroziti zaštita maloljetnika.

Takođe, propisuje zabranu emitovanja programskih sadržaja izvan graničnog perioda, kao i programe koji sadrže pornografiju ili čiji sadržaji podržavaju kriminalno ponašanje. Na osnovu Zakona o elektronskim

medijima doneseni su podzakonski akti, kojima se detaljnije uređuju pitanja zaštite maloljetnika u elektronskim medijima.

Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima propisuje programske standarde u elektronskim medijima prema kojima se u elektronskim medijima zabranjuje emitovanje pornografije u nekodiranim programima, kao i to da se samo u graničnom periodu mogu emitovati programi namijenjeni isključivo odraslima, odnosno programi koji mogu imati štetne posljedice na maloljetnike. Elektronski mediji su dužni da unaprijed zvučno i vizuelno označe programski sadržaj, koji može ugroziti fizički, zdravstveni, moralni, mentalni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj maloljetnika (član 22). Grafičkom oznakom 16 označavaju se sadržaji koji nijesu namijenjeni maloljetnicima ispod 16 godina, a koji uključuju sadržaje u kojima se prikazuje nagost i seksualnost, bez eksplicitnog prikazivanja polnog akta, a koji su opravdani kontekstom (član 24, tačka b). Grafičkom oznakom 18, označavaju se sadržaji koji nijesu namijenjeni maloljetnicima ispod 18 godina, a koji uključuju detaljne prikaze seksualnih aktivnosti i scena eksplicitnog seksa (član 25, tačka b).

Pravilniko komercijalnim audiovizuelnim komunikacijama propisuje da se pružanje usluga komercijalnih audiovizuelnih komunikacija zasniva na načelima zabrane ugrožavanja ljudskog dostojanstva, zabrane diskriminacije, zaštite prava maloljetnika, kao i to da se u elektronskim medijima ne smije oglašavati pornografija i da se maloljetnici ne mogu dovoditi u vezu sa seksualnošću (član 22). Propisano je da se izvan graničnog perioda ustanovljenog Pravilnikom o programskim standardima zabranjuje oglašavanje usluga „vrućih linija“, SMS čatovanja i drugih sadržaja koji se, shodno Pravilniku o programskim standardima u elektronskim medijima, mogu emitovati samo u graničnom periodu.

Agencija za elektronske medije koja, shodno zakonu, posebno vrši nadzor nad izvršenjem obaveza pružaoca AVM usluga, nema slučajeva kršenja zakona u istom kontekstu zaštite djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Pored zakonskih odrebi koje regulišu pitanje zaštite maloljetnika, **Kodeks novinara Crne Gore** propisuje, između ostalih, i načelo da je novinar dužan da štiti integritet maloljetnih osoba, drugačijih i hendikepiranih. U Smjernicama za primjenu Kodeksa, kad je u pitanju zaštita maloljetnika, se ističe da su mediji obavezni da iskažu poseban obzir kada intervjuišu, fotografišu ili snimaju maloljetnike.

U Crnoj Gori djeluju četiri novinarska samoregulatorna tijela koja prate način izvještavanja elektronskih i štampanih medija i čiji je zadatak, između ostalog, da ukazuju na eventualno kršenje novinarskog kodeksa, posebno kad je u pitanju način izvještavanja o maloljetnim licima. Primjer: prilikom analize izvještaja Medijskog savjeta za samoregulaciju, koji okuplja dvadesetak medija, u periodu od marta 2012-septembra 2013.godine, nije bio slučajeva kršenja kodeksa kada se radi o sadržajima koji se odnose na maloljetnike, u kontekstu zaštite djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Neophodno je naglasiti da su sve aktivnosti kampanje „Jedno od petoro“ za Crnu Goru bile dostupni javnosti i medijima u cilju promocije kampanje, informisanosti i suzbijanja seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece, što dokazuju objavljena saopštenjane sajtu Vlade Crne Gore, gdje su mediji bili pozvani da proprate aktivnosti.

Takođe, u sklopu aktivnosti kampanje, okrugli sto na temu “Primjena etičkog kodeksa novinara u informisanju o slučajevima seksualnog nasilja nad djecom” imao je za cilj da uključi medije u kampanju i istakne njihovu važnu ulogu u borbi protiv seksualnog zlostavljanja djece. Shodno tome, nakon okruglog stola donijeti su sljedeći zaključci:

1. Informacije koje se tiču djece, ne smiju biti objavljene ukoliko na bilo koji način mogu nanijeti štetu djetetu.

2. Prilikom izvještavanja o djeci neophodno je poštovati prava djece i etički kodeks novinara, a naročito u osjetljivim slučajevima kao što je seksualno nasilje nad djecom.
3. Dosadašnja izvještavanja o slučajevima zlostavljanja i seksualnog nasilja nad djecom, u pojedinim medijima bila su krajnje neprimjerena, uz grubo kršenje etičkog kodeksa.
4. Prilikom izvještavanja u osjetljivim slučajevima kao što je seksualno nasilje nad djecom, neophodno je da novinari dobiju sve relevantne informacije od odgovarajućih institucija i u slučaju objavljivanja informacija one moraju biti iz pouzdanih izvora i moraju biti zaštićeni identitet i prava djeteta.
5. Senzibilizacija šire javnosti o problemima i potrebi zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja je obaveza svih, a naročito medija, ali na način da se poštuje poštovanje i zaštiti najbolji interes djeteta.
6. U cilju što efikasnijeg sprečavanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece neophodna je i dalja koordinirana akcija svih nadležnih resora, uz punu saradnju sa nevladinim organizacijama koje se bave pružanjem pomoći žrtvama, i prije svega treba insistirati na preventivnim mjerama, koje su primarne i važne da bi se izbjegle neželjene posljedice.
7. Negativnim je ocijenjeno i to što sastanku nijesu prisustvovali urednici svih medija, iako se radilo o veoma bitnoj i osjetljivoj temi, na koju upravo urednici treba da obrate pažnju, radi podsticanja pozitivnih modela, objektivnog i etičkog izvještavanja.

Crnogorskim medijskim zakonodavstvom (Zakon o medijima, "Sl. List RCG" br. 51/02 i br. 60/02, Zakon o elektronskim medijima, "Sl. List CG", broj 46/10, 40/11, 53/11 i Zakon o javnim radio-difuznim servisima Crne Gore, "Sl. List CG", broj 79/08) bliže se uređuje pravo na slobodu izražavanja.

11c. finansiranje, uključujući, gdje je to potrebno stvaranjem fondova, projekata i programa koje sprovodi civilno društvo u cilju prevencije i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (član 9, stav 4, obrazloženje, stav 75). Mogu li se prihodi od kriminala koristiti za finansiranje pomenutih projekata i programa? Molimo vas da navedete detalje. (član 27, stav 5, obrazloženje, stav 193)

Odgovor:

U Crnoj Gori ne postoje organizacije koje se isključivo bave prevencijom i zaštitom djece od seksualnog iskorištavanja. Postoje skloništa za žrtve nasilja i žrtve trafikinga. Dio aktivnosti ovih organizacija je finansiran iz državnog budžeta. Još uvijek se prihodi od kriminala ne koriste za finansiranje projekata i programa koje sprovodi civilno društvo u cilju prevencije i zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja.

Pitanje 12: Efikasnost preventivnih mjera i programa

12a. Navedite da li se procjena djelotvornosti i uticaja preventivnih mjera i programa opisanih u odgovorima na pitanja 4, 10 i 11 sprovodi redovno.

Odgovor:

Procjena djelotvornosti preventivnih mjera i programa nastoji se obezbijediti kroz monitoring koji se vrši od strane Vlade, putem praćenja implementacije dokumenata: NPAD, Strategije zaštite od nasilja u porodici, Strategije razvoja socijalne i dječje zaštite i evaluacije projekata koji se realizuju od strane

Vlade, Međunarodnih organizacija i NVO sektora, a usmjerene su na poboljšanje položaja djece u Crnoj Gori.

12b. Navedite primjere dobre prakse u sprječavanju seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece.

Upravo multidisciplinarni pristup, to jest postojanje operativnih timova pri centrima za socijalni rad omogućava da se vrši nadzor u porodicama u kojima postoji sumnja da neko od članova porodice može biti izložen nasilju, pa i seksualnom. Redovni obilasci i rad sa porodicama koje su u riziku smanjuje mogućnost da dođe do seksualnog zlostavljanja djece, odnosno, omogućava se da se blagovremeno preduzmu mjere u cilju zaštite djeteta. Tako su u toku 2012. godine centri za socijalni rad u Crnoj Gori postupali u 345 slučajeva nasilja nad djecom. Od toga je registrovano 8 slučajeva seksualnog zlostavljanja djece.

Kao primjer dobre prakse je projekat koji se realizuje već dvije godine od strane Vlade Crne Gore (Ministarstva za informaciono društvo i Ministarstva prosvjete), Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i Telenora (privatne kompanije), a usmjeren je na prevenciju različitih zloupotreba putem interneta, a posebno dječje pornografije i prostitucije.

Takođe se kao primjer dobre prakse izdvaja Projekat "Povjerljivi telefon", koji sprovodi NVO "Djeca prije svega", gdje djeca mogu prijaviti sve vrste nasilja i zloupotrebe i dobiti stručnu pomoć od strane specijalizovanih i senzibilisanih osoba.

Postoje primjeri dobre prakse u sprečavanju, prevenciji seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece, evidentirani kroz rad Zavoda za hitnu medicinsku pomoć i Urgentnog centra Kliničkog centra Crne Gore.

Zaštita i promocija prava djece žrtava seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja

Pitanje 13: Izražavanje sumnje u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem i seksualnim zlostavljanjem

Odgovor:

Postoji zakonska regulativa koja obavezuje prijavljivanje sumnje i radnje seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja. Navedena pitanja su obrađena u sljedećim zakonima: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Porodični zakon, Krivični zakonik, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zaštiti prava pacijenata, kao i u Protokolima o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

13a. Da li stručnjake koji rade sa djecom obavezuju pravila poverljivosti? Da li ova pravila predstavljaju prepreku u izvještavanju službama zaduženim za zaštitu djece o svakoj situaciji u kojoj oni imaju razumne osnove za vjerovanje da je dijete žrtva seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja ?

Molimo vas da navedete kriterijume ili smjernice koje dozvoljavaju odricanje od pravila povjerljivosti (član 12, stav 1, obrazloženje, stav 89)

Odgovor:

U gore navedenim zakonima definisane su obaveze i pravila stručnjaka koji rade sa djecom, koji nijesu prepreka u izvještavanju kada su razumne osnove za sumnju da je dijete žrtva seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

U okviru Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, kao i drugih zakona definisane su procedure kojima se štiti privatnost žrtve, a koje istovremeno ne predstavljaju prepreku za preduzimanje mjera u cilju zaštite djeteta i otkrivanja počinioca.

Krivični zakonik, izmjene i dopune iz 2010. godine:

Krivičnim zakonikom, članom 386, propisano je: Ko zna da je neko lice učinilo krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od četrdeset godina ili zna samo da je takvo djelo učinjeno pa to ne prijavi prije nego što su djelo, odnosno učinilac otkriveni, kazniće se zatvorom do dvije godine. Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i službeno ili odgovorno lice koje svjesno propusti da prijavi krivično djelo za koje je saznalo u vršenju svoje dužnosti, ako se za to djelo po zakonu može izreći pet godina zatvora ili teža kazna.

Član 416 - Zloupotreba službenog položaja

(1) Službeno lice koje protivpravnim iskorišćavanjem svog službenog položaja ili ovlašćenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlašćenja ili nevršenjem svoje službene dužnosti pribavi sebi ili drugom korist, drugom nanese štetu ili teže povrijedi prava drugog, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Član 417 - Nesavjestan rad u službi

(1) Službeno lice koje kršenjem zakona ili drugih propisa ili opštih akata, propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavjesno postupa u vršenju službe, iako je bilo svjesno ili je bilo dužno i moglo biti svjesnoda usljed toga može nastupiti teža povreda prava drugog ili imovinska šteta, pa takva povreda, odnosno šteta u iznosu koji prelazi tri hiljade eura i nastupi, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

Jedno od osnovnih načela Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku je poštovanje prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka. Državni tužilac za maloljetnike, sudija za maloljetnike i sudije vijeća za maloljetnike i druga lica koja učestvuju u postupku moraju voditi računa o tome da ne dođe do povrede prava privatnosti maloljetnog lica.

13b. Da li postoje pravila koja ohrabruju neku osobu koja zna ili sumnja, u dobroj namjeri, na seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje djece, da izvijesti o činjenicama nadležne organe? Ako je tako,

molimo Vas da navedete pod kojim uslovima i koje organe (član 12, stav 2, obrazloženje, stav 91) . Navedite primjere dobre prakse.

Odgovor:

Zakonima je utvrđena obaveza svakog građanina koji je u saznanju da postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično djelo da to prijavi nadležnim organima. Takođe, sam postupak i način prijavljivanja je regulisan mnogobrojnim propisima, kao isama zaštita lica koja učestvuju u tim postupcima.

Pitanje 14: SOS telefoni

Koje su zakonodavne ili druge mjere preduzete da se podstakne i podrži uspostavljanje informacionih usluga, kao što su SOS telefoni, da pruže savjete osobama koje zovu, čak i povjerljivo ili uz dužno poštovanje njihove anonimnosti? (Član 13, obrazloženje, stav 92)

Odgovor:

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima finansira SOS liniju za žrtve trgovine ljudima 11 66 66, putem koje se besplatno i anonimno mogu dobiti svi neophodni savjeti i informacije edukativnog tipa o fenomenu trgovine ljudima/djecom i prijaviti eventualne sumnje na izvršenje ovog krivičnog djela.

NVO „Djeca prije svega“ iz Podgorice, od 2003. godine, realizuje interventne, razvojne i preventivne programe koji se odnose na djecu i porodicu. Jedna od socijalnih usluga koja se sada realizuje je savjetodavna dječja linija »Povjerljivi telefon«, a koja je do jula 2012. godine bila podržavana od strane Evropske komisije i u tom periodu je postala punopravni član globalne mreže telefona za djecu »Child Helpline International«. To znači da je ispunila visoke standarde globalne mreže telefona za djecu. Nakon završetka projekta i podrške EK, ne uspijevaju se obezbijediti sredstva za rad linije, te ona dalje radi volonterski.

Savjetodavna dječja linija »Povjerljivi telefon« edukaciju savjetnika sprovodi u partnerstvu sa NVO »Hrabri telefon« (Zagreb, Hrvatska) i Nacionalna dječja linija Srbije (Beograd), kao i relevantna istraživanja.

NVO »Djeca prije svega« u vezi relativno malog broja do sada primljenih poziva i pisama djece, posmatra kroz obezbijedeni broj »Povjerljivog telefona« (080 081 550), koji je besplatan za pozivaoca, ali dostupan samo sa fiksnog broja, u odnosu na period u kojem se linija stvarala (januar 2011/jul 2012), našu kulturu i položaj djeteta u našoj kulturi - opštih mogućnosti djeteta da saopšti svoje mišljenje, da se njegovo mišljenje čuje i bude uvaženo, da traži i dobije relevantne informacije. Takođe, svjesna je da je »Povjerljivi telefon« nova usluga za djecu u našoj zemlji i da je potreban rad i vrijeme kako za jačanje društvene svijesti o afirmaciji prava djeteta, tako i za osnaživanje djece za javljanje i sticanje povjerenja u ovakav vid podrške.

Takođe, u Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda postoji mogućnost da se telefonski ili putem interneta prijavi svako kršenje prava djeteta.

Pitanje 15:**Pomoć žrtvama**

15a. Navedite koje su vrste pomoći iz člana 14 predviđene za žrtve seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece. (Obrazloženje stav 93-100) Molimo navedite.

Odgovor:

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, u okviru svih 10 centara za socijalni rad u Crnoj Gori, formirani su multidisciplinarni timovi, čija je nadležnost proširena na sve žrtve porodičnog nasilja, a ne samo na djecu. Timovi pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvama porodičnog nasilja. Kada se radi o socijalnoj zaštiti, ovaj zakon propisuje da socijalna zaštita žrtve obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, kao i besplatnu pravnu pomoć, koju ostvaruju u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, donesena je i **Strategije zaštite od nasilja u porodici**. Strategija je usvojena na sjednici Vlade u julu 2011. godine.

U novembru 2011. godine potpisan je i **Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici**. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje.

Cilj Protokola jeste da se uspostavi i podstakne uspostavljanje multidisciplinarne saradnje s jasno razrađenim postupanjima svakog sistema. Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizišle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom o zaštiti od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja.

Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i konvencija, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za osiguranje organizovanosti, opremljenosti i edukovanosti dovoljnog broja specijalizovanih stručnjaka koji se bave problematikom nasilja u porodici. Protokolom je predviđeno da stručni radnik/radnica centra za socijalni rad kada od bilo koga i na bilo koji način u svom radu sazna o nasilju u porodici, prijavi bez odlaganja policiji sumnju da je počinjeno nasilje.

Spoazumom o saradnji koji je potpisan u cilju bolje saradnje u borbi protiv trgovine ljudima u praksi kroz prevenciju, edukaciju, krivično gonjenje izvršilaca i zaštitu potencijalnih i žrtava trgovine ljudima, naročito žena i djece, zakonom definisane obaveze institucija potpisnika su konkretizovane kroz standardne operativne procedure koja svaka strana potpisnica preduzima u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima/djecom. S tim u vezi:

Aneksom Sporazuma o međusobnoj saradnji u oblastima prevencije, krivičnog gonjenja i zaštite potencijalnih žrtava trgovine ljudima **Vrhovni sud** se obavezao da će sudije:

- u okviru zakonskih ovlašćenja sarađivati sa potpisnicima Sporazuma u cilju zaštite potencijalne žrtve davanjem uputstava za preduzimanje konkretnih radnji radi obezbjeđenja potencijalne žrtve kao svjedoka u eventualnom krivičnom postupku;

- ukazati na potrebu pribavljanja i obezbjeđenja ljekarske i druge dokumentacije, kao i odgovarajućeg smještaja i tretmana žrtve u skloništu da bi se dobilo njeno povjerenje u cilju uspješnog vođenja krivičnog postupka i kažnjavanja učinilaca krivičnog djela;

- u skladu sa zakonom, prilikom postupanja po predmetu dati prioritet rješavanju predmeta sa elementima krivičnog djela trgovine ljudima;

- dozvoliti da aktivistkinje nevladine organizacije koja pruža asistenciju potencijalnoj žrtvi u Skloništu prisustvuju sudskom procesu u svojstvu pratnje potencijalnoj žrtvi, u slučaju da potencijalna žrtva to zatraži.

Aneksom Sporazuma o međusobnoj saradnji u oblasti krivičnog gonjenja, **Vrhovno državno tužilaštvo** se obavezalo da državni tužioci:

- u okviru zakonskih ovlaštenja sarađuju sa potpisnicima Sporazuma u cilju zaštite potencijalne žrtve davanjem uputstava za preduzimanje konkretnih radnji radi obezbjeđenja potencijalne žrtve kao svjedoka u eventualnom krivičnom postupku;

- ukažu na potrebu pribavljanja i obezbjeđenja ljekarske i druge dokumentacije, kao i odgovarajućeg smještaja i tretmana žrtve u skloništu da bi se dobilo njeno povjerenje u cilju uspješnog vođenja krivičnog postupka i kažnjavanja izvršilaca krivičnog djela trgovine ljudima.

Aneksom Sporazuma o međusobnoj saradnji u oblastima prevencije, krivičnog gonjenja i zaštite potencijalnih žrtava, odnosno žrtava trgovine ljudima, predviđeno je da će **Ministarstvo unutrašnjih poslova - Uprava policije**:

- u okviru svoje nadležnosti pružati pomoć potencijalnim žrtvama i žrtvama trgovine ljudima od momenta identifikacije kroz sve faze istrage, zaključno sa okončanjem postupka reintegracije u zemlje porijekla, tranzita i krajnjeg odredišta;

- uspostaviti mehanizme pomoću kojih će službenici policije biti dostupni 24 časa dnevno radi pružanja podrške drugim potpisnicima Sporazuma.

Ukoliko je Ministarstvo unutrašnjih poslova – Uprava policije obaviještena o prisustvu potencijalne žrtve trgovine ljudima ili identifikuje istu, obezbijediće u skladu sa zakonom i ovim Sporazumom realizaciju sljedećih mjera i radnji, i to:

- potencijalnoj žrtvi će pružiti mogućnost odlaska u Vladino Sklonište za žrtve trgovine ljudima, ili u slučajevima hitnosti u druga skloništa. Ako žrtva odluči da ode u jedno od ovih skloništa, o tome će odmah informisati osoblje skloništa i pružanjem bezbjednosne zaštite, otpratiti je u isto;

- obavijestiti nadležni centar za socijalni rad, u slučaju da je potencijalna žrtva maloljetno lice;

- licima za koja se pretpostavlja da su potencijalne žrtve trgovine ljudima policija će pružiti potpune informacije o službama za pomoć žrtvama, na jeziku koji potencijalna žrtva razumije, kako bi joj se omogućilo da donese odluku koja je u njenom interesu, nezavisno od toga da li je spremna da svjedoči ili ne;

- poštovaće privatnost i identitet potencijalnih žrtava trgovine ljudima;

- obezbijediće potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima profesionalan tretman baziran na poštovanju ljudskih prava žrtava;

- brinuće se za stvaranje optimalnih uslova unutar kojih potencijalna žrtva može da da svoj iskaz uz maksimalno umanj enje traume;
- u okviru svoje nadležnosti, obezbijediće odgovarajuće mjere administrativne, pravne i bezbjednosne zaštite potencijalnim žrtvama i žrtvama trgovine ljudima, njihovim najbližim i zaposlenima u skloništu, kroz sve faze istrage i krivičnog postupka od momenta identifikacije, zaključno sa postupkom reintegracije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova - Uprava policije će međusobno sarađivati sa drugim državnim organima u oblasti imigracija razmjenom informacija u cilju obezbjeđenja zakonitog boravka potencijalnoj žrtvi i žrtvi trgovine ljudima u skladu sa članom 51 Zakona o strancima (Službeni list CG br. 82/2008 od 31.12.2008. godine), u kojem je propisan način regulisanja privremenog boravka stranih državljana – potencijalnih žrtava i žrtava trgovine ljudima iz humanitarnih razloga.

Ministarstvo unutrašnjih poslova - Uprava policije će u skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima postupati po zahtjevima potpisnika Sporazuma koji su Ministarstvu unutrašnjih poslova - Upravi policije dostavljeni posredstvom Kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima ili neposredno od podnosilaca zahtjeva. Nakon izvršenih provjera po navedenim zahtjevima, informisaće Kancelariju za borbu protiv trgovine ljudima o rezultatima izvršenih provjera, a koja će o tome informisati podnosioca zahtjeva.

Aneksom sporazuma o međusobnoj saradnji u oblasti zdravstvene zaštite, **Ministarstvo zdravlja** se obavezalo da će:

- u pružanju zdravstvene zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima obezbijediti odgovarajuću zdravstvenu zaštitu kroz javne zdravstvene ustanove, uvažavajući principe hitnosti i prioriteta.

Mehanizmi podrške i pomoći koji se obezbjeđuju u javnim zdravstvenim ustanovama obuhvataju:

- a) procjenu zdravstvenog stanja potencijalne žrtve trgovine ljudima, odgovarajuće dijagnostičke pretrage i terapijske usluge, kao i prijedloge za dalje liječenje sa detaljnom medicinskom evidencijom o svim nalazima;
- b) prepoznavanje potencijalne žrtve i obavješćavanje odgovarajućih službi u sistemu zaštite žrtava utvrđenih Sporazumom.

Zdravstvene službe će u svim slučajevima sumnje da je lice potencijalna žrtva trgovine ljudima primjenjivati samo neophodne standarde identifikacije kako bi se ispoštovalo:

- a) pravo na privatnost potencijalne žrtve, naročito za pitanja lične prirode i traumatična pitanja koja nijesu neophodna da bi se pružila zdravstvena zaštita;
- b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u vezi zdravstvenog stanja, stepena ugroženosti zdravlja, načinu liječenja i medicinskim intervencijama;
- c) pružanje zdravstvenih usluga ne smije se uslovljavati nedostatkom identifikacionih dokumenata.

Za potencijalne žrtve trgovine ljudima koje nijesu osigurane u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju Crne Gore, troškovi zdravstvene zaštite, u slučajevima hitne medicinske pomoći, obezbjeđuju se iz sredstava budžeta, preko Fonda za zdravstveno osiguranje Crne Gore. U slučaju da je potencijalna žrtva trgovine ljudima državljanin države sa kojom Crna Gora ima potpisan bilateralni Sporazum o socijalnom osiguranju, troškovi će se izmirivati u skladu sa tim Sporazumom. U svim ostalim slučajevima, troškove zdravstvene zaštite snosiće Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja se Aneksom sporazuma u oblasti socijalne, dječje i porodične zaštite saglasilo da će:

- u pružanju socijalne, dječje zaštite i porodične zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, državljanima Crne Gore i stranim državljanima, obezbijediti odgovarajuću socijalnu, dječju zaštitu i porodičnu zaštitu, preko JU centara za socijalni rad, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve;
- JU centri za socijalni rad će žrtvama/potencijalnim žrtvama trgovine ljudima, obezbijediti brzu i efikasnu pomoć na teritoriji čitave države.

Socijalna i dječja zaštita stranim državljanima žrtvama / potencijalnim žrtvama trgovine ljudima obuhvata pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na postavljanje staraoca.

Socijalna i dječja zaštita državljana Crne Gore obezbjeđuje se u skladu sa zakonom. Socijalna i dječja zaštita i zaštita u oblasti porodičnih odnosa koja se obezbjeđuje ovim Aneksom pruža se potencijalnim žrtvama za vrijeme njihovog boravka na teritoriji države bez obzira gdje su smještene.

Mehanizmi pomoći obuhvataju:

- a) procjenu socijalno-ekonomskog stanja, kao osnova za dodjelu jednokratne novčane pomoći i drugih oblika zaštite u skladu sa zakonom;
- b) utvrđivanje zakonskog osnova za postavljanje staraoca;
- c) izradu individualnih planova zaštite potencijalnim žrtvama trgovine ljudima u saradnji sa drugim potpisnicima Sporazuma.

JU Centri za socijalni rad će u svim slučajevima sumnje da je osoba žrtva trgovine ljudima, primjenjivati standarde identifikacije, kako bi se ispoštovalo:

- a) pravo na privatnost potencijalnih žrtava, naročito za pitanja lične prirode i pitanja traumatične prirode, ukoliko nijesu u svrhu prikupljanja neophodnih podataka;
- b) pravo potencijalne žrtve na sve informacije u oblasti socijalne, dječje zaštite i porodičnih odnosa, kao i u drugim mogućim postupcima koji će se preduzimati u cilju njene zaštite.

Aneksom sporazuma o saradnji u oblasti obrazovanja i vaspitanja, **Ministarstvo prosvjete** se obavezalo da će potencijalnim žrtvama, odnosno žrtvama trgovine ljudima, naročito djeci koja zakonito borave na teritoriji Crne Gore, obezbijediti odgovarajući smještaj, odnosno uključivanje u obrazovanje u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama, sa prioritetom u odnosu na ostale slučajeve, u skladu sa propisima koji regulišu odgovarajuću oblast vaspitanja i obrazovanja, uz poštovanje prava na privatnost, u skladu sa pravilima i etikom struke.

Ministarstvo prosvjete, kao i stručne službe u javnim vaspitno-obrazovnim ustanovama će obezbijediti brzo i efikasno uključivanje djece, potencijalnih žrtava, odnosno žrtava trgovine ljudima u vaspitno-obrazovni sistem na teritoriji Crne Gore.

Mehanizmi podrške i pomoći koji će se obezbjeđivati djeci potencijalnim žrtavama, odnosno žrtavama trgovine ljudima, zasnivaće se na:

- a) posebnim pedagoško-psihološkim postupcima u nadležnim službama obrazovno-vaspitnih ustanova i aktuelnog funkcionisanja i trenutnog nivoa postignuća djeteta, upućivanje na dodatne stručne tretmane, u skladu sa propisima koji regulišu tu oblast;
- b) praćenju ponašanja, učenja djeteta i obavještanje odgovarajućih službi u sistemu zaštite djece utvrđenom Sporazumom.

JU Centar za podršku djeci i porodici na planu prevencije i zaštite žrtava trgovine ljudima se obavezao da će pružati pomoć i podršku djeci koja su žrtve trgovine ljudima, ili koja su zloupotrijebljena u svrhu prinudnog rada, prosjačenja i kriminalnih djelatnosti. Djeci koja su žrtve trgovine ljudima obezbijediti po principu hitnostisklonište u Prihvatnoj stanici Centra, zadovoljavanje osnovnih životnih potreba za vrijeme boravka, tj. smještaj, hranu, higijenu, do konačnog zbrinjavanja nadležnih institucija. Centar će u saradnji sa socijalnim, zdravstvenim i obrazovnim ustanovama pružiti pomoć djeci žrtvama trgovine ljudima u ostvarivanju zdravstvene zaštite i rekreativnih programa za vrijeme boravka u skloništu.

Crveni krst se u oblasti edukativno-preventivnog djelovanja, psiho-socijalne i humanitarne podrške obavezao da:

- radi na edukaciji volontera Crvenog krsta, po principu vršnjačke edukacije, na senzibilizaciji ciljnih grupa, i u okviru obrazovnih institucija. Dio edukativnih i preventivnih aktivnosti realizuje se sa mladima iz RAE populacije, u kolektivnim centrima na Koniku;
- radi na organizovanju specijalizovanih obuka volontera, u cilju podizanja nivoa svijesti u vezi sa potencijalnim žrtvama, odnosno žrtvama trgovine ljudima, uz korišćenje pozitivne prakse i iskustava članica Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca;
- u cilju podizanja svijesti o značaju borbe protiv trgovine ljudima, vodi kampanje, izrađuje i distribuira edukativni materijal, u skladu sa mogućnostima;
- u skladu sa mogućnostima potencijalnim žrtvama/žrtvama trgovine ljudima obezbjeđuje humanitarnu pomoć.

NVO su se u oblasti djelovanja na planu prevencije i zaštite potencijalnih žrtava trgovine ljudima saglasile da:

- poštuju princip pristupačnosti i nediskriminacije, što znači pružiti podršku svim osobama bez obzira na pol, godište, etničku pripadnost, državljanstvo, vjersku pripadnost, seksualnu orijentaciju ili bilo koju različitost, osim u slučaju gdje su, osnivačkim ciljevima i unutrašnjim aktima organizacije, kompetencije organizacije, vezane za pol i godište, drugačije definisane;
- poštuju princip anonimnosti, što podrazumijeva da osobe ne moraju ostaviti svoje lične podatke, tj. da potencijalne žrtve, odnosno žrtve trgovine ljudima, članovi njihovih porodica kao i osobe koje se obraćaju za pomoć moraju dati pristanak da se lični podaci proslijede spoljnim sardnicima ili nadležnim organima;
- pružaju psiho-socijalnu i pravnu podršku potencijalnim žrtvama, odnosno žrtvama, posredovanje i zastupanje njihovih interesa kroz institucije;
- u svojstvu „povjerljivog lica“ imaju pravo da prate žrtvu tokom cijelog postupka;
- istovremeno obavješćavaju Upravu policije i Kancelariju za borbu protiv trgovine ljudima, o svim saznanjima u pogledu novih potencijalnih žrtava i potrebe za njihovom fizičkom zaštitom, kao i zaštitom zaposlenih u skloništu.

- NVO koje posjeduju sklonište za žrtve porodičnog nasilja mogu, po principu hitnosti, prihvatiti žrtvu do njenog konačnog zbrinjavanja u Vladino Sklonište za žrtve trgovine ljudima;
- sarađuju sa centrima za socijalni rad na ostvarivanju prava potencijalnih žrtava iz oblasti socijalne, dječje i porodične zaštite;
- pružaju pomoć pri integraciji i reintegraciji potencijalnih žrtava i u slučaju dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla. NVO pružaju pomoć pri povezivanju potencijalne žrtve sa porodicom i održavanju kontakta u toku boravka i nakon napuštanja skloništa. NVO će u oblasti prevencije trgovine ljudima sarađivati sa nadležnim organima i ustanovama. NVO se bave istraživanjem, informisanjem, sprovođenjem kampanja i drugih aktivnosti preko sredstava javnog informisanja, društvenih i ekonomskih inicijativa u pravcu spriječavanja trgovine ljudima;
- vode bazu podataka, statistiku, sačinjavaju izvještaje o svojim aktivnostima i dostavljaju iste potpisnicima Sporazuma.
- na koji način je pomoć prilagođena uzrastu žrtava i njihovoj zrelosti

Svakoj žrtvi se prilazi individualno i stručnjaci donose odluke o obliku zaštite u skladu sa njenim najboljim interesom, uzimajući u obzir pri tom uzrast, potrebe i mišljenje žrtve.

Mišljenju djeteta mora se posvetiti dužna pažnja u svim pitanjima koja ga se tiču i u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, a u skladu sa godinama i zrelošću djeteta. Dijete koje je navršilo 10 godina života može slobodno i neposredno izraziti svoje mišljenje u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima.

Dijete koje je navršilo 10 godina života može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju svog prava na slobodno izražavanje mišljenja.

Nadležni organ utvrđuje mišljenje djeteta u neformalnom razgovoru koji se obavlja na prikladnom mjestu, u saradnji sa školskim psihologom, odnosno organom starateljstva, porodičnim savjetovalištem ili drugom ustanovom specijalizovanom za porodične odnose, i u prisustvu lica koje dijete samo izabere.

- na koji način se vodi računa o mišljenju djeteta, njegovim potrebama i interesima;

Princip participacije i mogućnost da se mišljenje djeteta čuje, zastupljen je u zakonima koji regulišu oblast porodičnih odnosa, socijalne i dječje zaštite, odnosno krivično-pravne zaštite. Na nivou ustavnih načela ovo pravo je priznato svim licima pod jurisdikcijom Crne Gore bez razlike po osnovu starosne dobi. Međutim, iako je npr. princip poštovanja mišljenja djeteta uključen u **Porodični zakon** (pored ostalog, zakonom je predviđeno da je organ starateljstva dužan da, prije određivanja porodičnog smještaja, omogući djetetu da slobodno izrazi svoje mišljenje u vezi sa porodičnim smještajem i da to mišljenje cijeni u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta; dijete ima pravo da blagovremeno dobije sva obavještenja koja su mu potrebna za formiranje mišljenja; dijete koje je navršilo 10 godina života može slobodno i neposredno izraziti svoje mišljenje u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, odnosno može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju ovog svog prava), a postoje i učenički parlamenti u svim školama i lokalni dječji parlamenti.

U Crnoj Gori su donijete brojne strategije i operativni planovi u funkciji ostvarivanja i zaštite prava djeteta (Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2013–2017. godine, Strategija razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012–2016. godine, Strategija za integraciju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori 2008–2016. godine, Strategija zaštite od nasilja u porodici, Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2010–2015. godine, Strategija razvoja osnovnog obrazovanja i vaspitanja s akcionim planom 2011–2017. godine, Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana 2012–2016. godine, Nacionalni plan akcije za djecu 2013–2017. godine, itd).

- ako je pomoć (posebno u hitnim slučajevima pružanja psihičke zaštite) takođe predviđena za bliske rođake žrtve i lica odgovornih za njihovu negu.

Odgovor:

Pomoć žrtvama u sistemu zdravstva, shodno Zakonu o zdravstvenoj zaštiti i Zakonu o zaštiti nasilja u porodici, pruža se u sklopu servisa hitne medicinske pomoći, urgentnih medicinskih centara, servisa centara primarne zdravstvene zaštite i kroz funkcionisanje multidisciplinarnih timova, od koji su svi navedeni posebno obučavani za rad sa osobama žrtvama nasilja, kao i za rad sa porodicom.

15b. Molimo navedite da li i u kojoj mjeri unutrašnje pravo predviđa mogućnost uklanjanja :
(Član 14, stav 3, obrazloženje, stav 99)

- navodnog počinioca, kada su roditelj ili osobe koje brinu o djetetu umiješani u njegovo ili njeno seksualno iskorišćavanje ili seksualno zlostavljanje;

- žrtve iz njegovog ili njenog porodičnog okruženja kada su roditelji ili lica koja se brinu o djetetu umiješani u njegovo ili njeno seksualno iskorišćavanje ili seksualno zlostavljanje

Odgovor:

Shodno odredbama Porodičnog zakona, svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom djeteta u svim aktivnostima koje se tiču djeteta. Ovim zakonom je takođe propisano da se roditelj koji zloupotrebljava roditeljska prava ili grubo zanemaruje roditeljske dužnosti, lišava roditeljskog prava, gdje se pod zloupotrebom, između ostalog podrazumijeva ako roditelj fizički, seksualno ili emocionalno zlostavlja dijete. Postupak za lišenje roditeljskog prava može pokrenuti drugi roditelj, organ starateljstva ili državni tužilac.

Takođe, organ starateljstva dužan je da pokrene postupak za lišenje roditeljskog prava kad na bilo koji način sazna da postoje razlozi za to predviđeni u ovom zakonu i da, ako sazna da postoji opasnost zloupotrebe roditeljskog prava ili opasnost grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti, hitno preduzme mjere za zaštitu ličnosti, prava i interesa djeteta.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti predviđa široki registar intervencija u porodici: od kontrole i pružanja stručne pomoći roditeljima, do preduzimanja pravno-represivnih mjera prema roditeljima, odnosno iniciranja sudskih postupaka za zaštitu prava djeteta i zastupanja njegovih interesa u tim postupcima.

Uslugeu oblasti socijalne i dječje zaštite su: procjena i planiranje; podrška za život u zajednici; savjetodavno-terapijska i socijalno-edukativna usluga; smještaj, neodložne intervencije i druge usluge.

Centar za socijalni rad pruža uslugu procjene i planiranja i u skladu sa tim se određuje dalji oblik zaštite djeteta. Procjenom i planiranjem vrši se: procjena stanja, odnosno potreba, snaga i rizika korisnika i drugih lica značajnih za korisnika; procjena staraoca, hranitelja, usvojioca i lica kojem je dijete povjereno na njegu, vaspitanje i obrazovanje; izrada individualnog plana pružanja usluga i drugih procjena i planova.

Savjetodavno-terapijske i socijalno-edukativne usluge obuhvataju: savjetovanje, terapiju, medijaciju, SOS telefon i druge usluge s ciljem prevazilaženja kriznih situacija i unaprjeđivanja porodičnih odnosa.

Smještaj je usluga koja podrazumijeva boravak korisnika: na porodičnom smještaju-hraniteljstvu, porodičnom smještaju, u ustanovi, u prihvatilištu – skloništu i u drugim vrstama smještaja. Smještaj može biti privremeni, povremeni i dugotrajni, zavisno od procjene potrebe korisnika.

Smještaj djeteta u ustanovu obezbjeđuje se u slučaju kada centar za socijalni rad ustanovi da se ne može obezbijediti ostanak djeteta u porodici, kroz pružanje podrške porodici, odnosno ne može se obezbijediti porodični smještaj-hraniteljstvo, odnosno da nije u najboljem interesu djeteta.

Centar za socijalni rad smještaj djeteta u ustanovu preispituje najmanje jednom u šest mjeseci. Djetete mlađe od tri godine života se ne smješta u ustanovu.

Smještaj u ustanovu pruža se korisniku tako da obezbjeđuje pripremu za njegov povratak u biološku porodicu, odlazak u drugu porodicu, odnosno pripremu korisnika za samostalan život.

Korisniku smještaja u ustanovu ne može prestati smještaj prije nego što centar za socijalni rad obezbijedi uslove za smještaj u drugu ustanovu, porodični smještaj ili drugi oblik socijalne i dječije zaštite.

Usluge neodložne intervencije pružaju se radi osiguranja bezbjednosti u situacijama koje ugrožavaju život, zdravlje i razvoj korisnika i obezbjeđuju se 24h dnevno.

Usluge neodložne intervencije pruža centar za socijalni rad uz obaveznu saradnju sa drugim nadležnim organima i službama.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici:

Član 28 - Naredba

Policijski službenik može, radi otklanjanja opasnosti po fizički integritet žrtve, narediti učiniocu nasilja udaljenje ili zabranu vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje, koja ne može trajati duže od tri dana.

Član 21 – Udaljenje iz stana

Udaljenje iz stana učiniocu nasilja koji živi sa žrtvom izriče se u trajanju koje ne može biti kraće od trideset dana niti duže od šest mjeseci.

Član 22 – Zabrana približavanja

Zabrana približavanja izriče se u trajanju koje ne može biti kraće od trideset dana niti duže od jedne godine.

Krivični zakonik u članu 77a propisuje da se učiniocu krivičnog djela protiv polne slobode, može izreći mjera bezbjednosti zabrana približavanja žrtvi ili drugom licu ili grupi lica ili određenom mjestu kad postoji opasnost da bi učinilac prema tim licima ili na tom mjestu mogao ponovo da izvrši isto ili istovrsno krivično djelo. Ova mjera bezbjednosti se može izreći samo onda kada je učiniocu izrečena kazna zatvora ili novčana kazna.

15c. Ako unutrašnji zakon to predviđa:

- da li su uslovi i trajanje takvog uklanjanja utvrđeni u skladu sa najboljim interesima djeteta?

Odgovor:

Uslovi i trajanje izdvajanja djeteta iz porodice uvijek su usklađeni sa najboljim interesima djeteta, što je obaveza svih organa koji su uključeni u zaštitu djeteta.

- da li su socijalni programi i multidisciplinarne strukture usklađene da obezbijede neophodnu podršku žrtvama, njihovim najbližim rođacima i bilo kojoj osobi koja je odgovorna za njihovu njegu? (Član 11, obrazloženje, stav 87-88)

Odgovor:

Multidisciplinarni operativni timovi pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvama porodičnog nasilja. Kada se radi o socijalnoj zaštiti, socijalna zaštita žrtve obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, kao i besplatnu pravnu pomoć, koju ostvaruju u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

Strategija zaštite od nasilja u porodici je usvojena u julu 2011. godine, a u novembru iste godine je potpisan i **Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici**. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje.

Cilj Protokola jeste da se uspostavi i podstakne uspostavljanje multidisciplinarne saradnje, s jasno razrađenim postupanjima svakog sistema. Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizišle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom zaštite od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja.

Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i konvencija, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za osiguranje organizovanosti, opremljenosti i edukovanosti dovoljnog broja specijalizovanih stručnjaka koji se bave problematikom nasilja u porodici.

Kroz reformu sistema socijalne zaštite nastoji se da se što više podignu standardi u zaštiti djece i uvedu različiti servisi usluga, kao i da se obezbijedi interni i eksterni nadzor nad radom službi.

Novim Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, koji je donesen u junu mjesecu 2013. godine, ispoštovani su međunarodni standardi i obaveze preuzete ratifikacijom međunarodnih ugovora, prije svega onih koji se odnose na garancije ljudskih prava i sloboda i prava djeteta. Zakon je, između ostalog, usklađen i sa

Konvencijom UN o pravima djeteta. Zakonom su propisana prava iz socijalne i dječije zaštite i obavljanje djelatnosti u toj oblasti.

Donošenjem novog zakona realizuju se opredeljenja, koja podrazumijevaju, između ostalog, podsticanje razvoja raznovrsnih i uvođenje novih usluga socijalne i dječije zaštite u zajednici i uključivanje u sferu pružanja usluga što više različitih aktera. Zakonom je proširen i preciziran broj usluga i to: procjena i planiranje; podrška za život u zajednici; savjetodavno-terapijska isocijalno-edukativna usluga, smještaj i neodložne intervencije.

Zakonom je predviđeno propisivanje minimalnih standarda za pružanje usluga socijalne i dječije zaštite. Minimalni standardi omogućavaju da se usluge na teritoriji Crne Gore pružaju i razvijaju na ujednačen način. To znači da usluga u svim mjestima u kojima se pruža mora zadovoljiti isti minimum standarda.

Cilj razvoja socijalne i dječije zaštite je da se u Crnoj Gori uspostavi minimum standarda, kao i da se prilikom pružanja usluga ispod minimuma ne može ići, a svako podizanje standarda je cilj i zadatak socijalne i dječije zaštite. Standardi čine osnovu za uvođenje sistema licenciranja pružalaca usluga. Standardi, takođe, daju podsticaj poboljšanju ponude i kvaliteta svih usluga za korisnika.

15d. Koje su zakonodavne ili druge mjere preduzete u cilju obezbjeđivanja da žrtve krivičnog djela utvrđenog u skladu sa Konvencijom na teritoriji članice pored one u kojoj borave, mogu podnijeti tužbu nadležnim organima u državi prebivališta? (Član 38, stav 2, obrazloženje, stav 258-259)

Ova mogućnost nije izričito propisana krivičnim zakonodavstvom. Međutim, član 9 propisuje da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. Što se tiče međunarodne saradnje, Crna Gora je 2008. godine donijela Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, usklađen sa standardima Savjeta Evrope.

Sudski progon počinitelja seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece

Pitanje 16: Krivična djela

16a. Molimo da navedete da li se namjerno ponašanje u polju ispod smatra krivičnim djelom u unutrašnjem pravu.

Odgovor:

Glava osamnaesta Krivičnog zakonika – Krivična djela protiv polne slobode, sveobuhvatno reguliše ponašanje u polju iznad, kroz krivična djela Silovanje, čl.204, Obljuba nad nemoćnim licem, čl.205, Obljuba sa djetetom, čl.206, Obljuba zloupotrebom položaja, čl.207, Nedoovoljene polne radnje, čl. 208, Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa, čl.209, Posredovanje u vršenju prostitucije čl.210 i

Prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječje pornografije, čl.211. Izmjenama i dopunama KZ, koje su u toku, predloženo je da se pomenuti čl. 211 mijenja i da glasi Dječja pornografija. Ovim članom bi se šire obuhvatile inkriminisane radnje i teže kaznili počinioci navedenog djela. Takođe je predloženo uvođenje novog člana koji bi glasio Mamljenje djeteta u cilju vršenja krivičnih djela protiv polne slobode, čl.211b.

16b. Gdje god se namjerno ponašanje, koje je inkriminisano, razlikuje od Lanzarote Konvencije kao mjerila, molimo vas da obrazložite.

Krivična djela propisana Krivičnim zakonikom su, posljednjim izmjena i dopunama, potpuno usklađena sa predmetnom konvencijom.

16c. Molimo označite da li postoje drugi prekršaji koji nisu uključeni u polje ispod , a koji inkriminišu seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje djece u vašoj zemlji ? Navedite svoje definicije i precizirajte u koji zakon su uključeni.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici propisana je prekršajna odgovornost lica koje seksualno uznemirava drugog člana porodice.

16d. Molimo Vas da navedete da li starost djeteta igra važnu ulogu u određivanju ozbiljnosti krivičnog djela.

Odgovor:

Starost djeteta igra veoma važnu ulogu kada je su pitanju krivična djela koja se odnose na seksualno zlostavljanje djece i u tim slučajevima radi se kvalifikovanim oblicima krivičnih djela. Takođe, kada je u pitanju odmjeravanje kazne učiniocu ovakvih krivičnih djela, sud, shodno pravilima o odmjeravanju kazne uzima u obzir sve okolnosti koje utiču na određivanje visine kazne, a naročito o pobudama iz kojih je djelo učinjeno, prema kome je djelo učinjeno, njegov odnos prema žrtvi i dr.

Seksualno zlostavljanje (član 18)

- 1.Stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom koje, u skladu sa relevantnim odredbama nacionalnog zakona, nije punoljetno za seksualne aktivnosti;
2. Stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom, gdje se:
 - koriste prinuda, sila ili prijetnje;
 - zloupotreba sastoji od priznate pozicije povjerenja, autoriteta ili uticaja nad djetetom, uključujući i u okviru porodice;
 - zlostavljanje vrši u posebno ranjivoj situaciji po dijete, prije svega zbog mentalnog ili fizičkog invaliditeta ili situacije zavisnosti.

Dječja prostitucija (član 19)

- 1.Regrutovanje djeteta u prostituciju ili izazivanje djeteta da učestvuje u prostituciji;
2. Primoravanje djeteta na prostituciju ili profitiranje ili na drugi način iskorišćavanje djeteta u takve svrhe;
3. Pribjegavanje dječijoj prostituciji.

Dječja pornografija (član 20)

1. Proizvodnja dječje pornografije;
2. Pružanje ili raspolaganje dječjom pornografijom;
3. Distribucija ili emitovanje dječje pornografije;
4. Nabavka dječje pornografije za sebe ili za drugo lice;
5. Posjedovanje dječje pornografije;
6. Svjesno dobijanje pristupa, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, za dječju pornografiju.

Učešće djeteta u pornografskim predstavama (član 21)

1. Regrutovanje djeteta u svrhu učestvovanja u pornografskim predstavama ili izazivanje djeteta da učestvuje u takvim predstavama;
2. Primoravanje djeteta na učešće u pornografskim predstavama ili profitiranje ili na drugi način iskorišćavanje djeteta u takve svrhe;
3. Svjesno prisustvovanje pornografskim predstavama u kojima učestvuju djeca.

Korupcija djece (član 22)

Namjerno izazivanje, u seksualne svrhe, djeteta koje još nije punoljetno za seksualne aktivnosti, da prisustvuje seksualnom zlostavljanju ili seksualnim aktivnostima, čak i kao pasivni subjekt djela;

Navođenje djece na prostituciju ("grooming") (član 23)

Namjeran predlog, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, odrasle osobe da se nađe sa djetetom koje nije punoljetno prema unutrašnjem pravu, u svrhu seksualnih aktivnosti, u cilju seksualnog zlostavljanja ili proizvodnje dječje pornografije, gdje je ovaj predlog praćen materijalnim aktima koji vode do takvog sastanka.

Pomaganje ili podsticanje i pokušaj (član 24)

1. Namjerno pomaganje ili podstrekavanje na izvršenje bilo kog od navedenih krivičnih djela;
2. Pokušaj da se izvrši bilo koje od navedenih djela.

Pitanje 17: Zajednička odgovornost

Da li vaš sistem predviđa da se pravno lice može smatrati odgovornim za krivično djelo utvrđeno u skladu sa članom 26? Navedite pod kojim uslovima.

Odgovor:

Odgovornost pravnih lica za krivična djela regulisana je Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Ovaj zakon postavlja više uslova koji moraju biti kumulativno ostvareni da bi postojala odgovornost pravnog lica: 1. potrebno je da je učinjeno krivično djelo od strane fizičkog lica, 2. to lice mora imati položaj odgovornog lica u pravnom licu, 3. da je odgovorno lice djelovalo u ime pravnog lica, 4. da je to odgovorno lice djelovalo u okviru svojih ovlašćenja, i 5. za odgovornost pravnog lica potrebno je postojanje određene namjere kod odgovornog lica, tj. namjere da se za pravno lice ostvari kakva korist. Osim navedenih uslova, odgovornost pravnog lica postoji i onda kada je djelovanje odgovornog lica bilo

u suprotnosti sa poslovnom politikom ili nalogima pravnog lica. Odgovornost pravnog lica ne isključuje krivičnu odgovornost odgovornog lica za učinjeno krivično djelo. Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela predviđa tri vrste sankcija za pravno lice: 1) kaznu, 2) uslovnu osudu i 3) mjere bezbjednosti. Kazna može biti novčana kazna i prestanak pravnog lica.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici (2010), članom 9, propisano je da sudržavni organ, drugi organ, zdravstvena, obrazovna i druga ustanova dužni da prijave policiji učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti. Prijavu o učinjenom nasilju dužno je da policiji podnese odgovorno lice u organu ili ustanovi, kao i zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitači drugo lice koje sazna za učinjeno nasilje u vršenju svojih poslova. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju. Članom 39 istog zakona propisano je da će se novčanom kaznom od 100 eura do 500 eura kazniti za prekršaj odgovorno lice u državnom organu, drugom organu, zdravstvenoj, obrazovnoj i drugoj ustanovi, zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitači drugo lice ako ne prijavi policiji učinjeno nasilje za koje sazna u vršenju svojih poslova.

Pitanje 18: Sankcije i mjere

18a. Navedite koje unutrašnje pravo predviđa sankcije za krivična djela utvrđena u skladu sa Konvencijom, kako u pogledu fizičkih tako i pravnih lica. Navedite da li su sankcije krivične, građanske i / ili administrativne sankcije. (član 27, obrazloženje, stav 182-193)

Odgovor:

Krivični zakonik Crne Gore propisuje sankcije odnosno kazne za krivična djela utvrđena u skladu sa Konvencijom. Za sva krivična djela koja regulišu zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i seksualne eksploatacije u skladu sa konvencijom, Krivični zakonik predviđa kaznu zatvora.

18b. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se obezbijedi mogućnost uzimanja u obzir konačne kazne koju je donijela druga članica u odnosu na krivična djela utvrđena u skladu sa Konvencijom? Molimo vas da navedete detalje i opišete dobre prakse koja proizilaze iz preduzimanja ovih mjera. (član 29, obrazloženje, stav 203-208)

Krivičnim zakonikom su propisana opšta pravila o odmjeravanju kazne. Sud će učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca (čl. 42). Takođe, prema članu 43 Krivičnog zakonika, sud, kada odmjerava kaznu učiniocu za krivično djelo koje je učinio poslije izdržane, oproštene ili zastarjele kazne ili oslobođenja od kazne, po proteku roka za opozivanje uslovne osude ili poslije izrečene sudske opomene, može tu okolnost uzeti kao otežavajuću, cijeneći pri tom naročito težinu ranije učinjenog krivičnog djela, da li je ranije djelo iste vrste kao i novo djelo, da li su oba djela učinjena iz istih pobuda, okolnosti pod kojima su djela učinjena i koliko je vremena proteklo od ranije osude,

odnosno od izrečene, oprostene ili zastarjele kazne, oslobođenja od kazne, od proteka roka za opozivanje ranije uslovne osude ili od izrečene sudske opomene.

Prema članu 42 Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, jedan od oblika međunarodne pravne pomoći je i dostavljanje podataka iz kaznene evidencije podataka o osudi. Crna Gora je ratifikovala Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima.

Pitanje 19: Nadležnost

U pogledu krivičnih djela iz pitanja 16, navedite koja se pravila nadležnosti primjenjuju. Navedite pod kojim uslovima, ako je potrebno. (član 25, obrazloženje, stav 165-176)

Odgovor:

Nadležnost suda određena je Zakonikom o krivičnom postupku, koji određuje da je mjesno nadležan sud na čijem području je krivično djelo izvršeno ili pokušano. Privatna tužba može se podnijeti i sudu na čijem području okrivljeni ima prebivalište ili boravište.

Ako nije poznato mjesto izvršenja krivičnog djela ili ako je to mjesto van Crne Gore, nadležan je sud na čijem području okrivljeni ima prebivalište ili boravište.

Ako je sud na čijem području okrivljeni ima prebivalište ili boravište već započeo postupak, ostaje nadležan i kad se sazna za mjesto izvršenja krivičnog djela.

Ako nije poznato mjesto izvršenja krivičnog djela ni prebivalište ili boravište okrivljenog ili su oba van Crne Gore, nadležan je sud na čijem se području okrivljeni liši slobode ili se sam prijavi. Ukoliko se ne može ustanoviti koji je sud mjesno nadležan, Vrhovni sud Crne Gore određuje jedan od stvarno nadležnih sudova pred kojim će se sprovesti postupak.

Pitanje 20: Otežavajuće okolnosti

Navedite koje od okolnosti iz člana 28, ukoliko već nisu dio sastavnih elemenata krivičnog djela, u skladu sa relevantnim odredbama unutrašnjeg prava, mogu biti uzete u obzir u vašem pravnom sistemu kao otežavajuće okolnosti u određivanju sankcija u odnosu na krivična djela utvrđena u skladu sa ovom Konvencijom. (obrazloženje, stav 194-202)

Odgovor:

Krivičnim zakonikom određena su Opšta pravila o odmjeravanju kazne prema kojima će sud učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve olakšavajuće ili otežavajuće okolnosti.

Kad su u pitanju otežavajuće okolnosti u skladu sa članom 28 Konvencije, većina navedenih okolnosti čini sastavni dio krivičnog djela, a sud će shodno pravilima o odmjeravanju kazne naročito voditi računa o: stepenu krivice, pobudama iz kojih je djelo učinjeno, jačini ugrožavanja ili jačini povrede žrtve, okolnostima pod kojima je djelo učinjeno, o odnosu učinioca prema žrtvi, njegovoj ranijoj osuđivanosti i

sl. Novim izmjenama Krivičnog zakonika uvedena je i posebna okolnost za odmjeraivanje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje.

Pitanje 21: Mjere za zaštitu djeteta žrtve

21a. Molimo da opišete mjere preduzete u cilju obavješćavanja djece žrtava o njihovim pravima, uslugama koje su im na raspolaganju, praćenje njihove žalbe, optužbama, opštem napretku istrage ili postupka, i njihove uloge, kao i ishoda njihovih slučajeva (član 31, stav 1, slovo (a) i stav 2). Molimo vas da takođe navedete šta je urađeno u cilju obezbjeđivanja svih relevantnih informacija na način koji je prilagođen uzrastu i zrelosti djeteta i na jeziku koji on / ona može da razumije.

Odgovor:

U postupcima koji se tiču zaštite prava djeteta, djete zastupa njegov zakonski zastupnik, a ako se utvrdi da djete nije zastupano na odgovarajući način, sud će mu odrediti privremenog zastupnika. Ukoliko postoje suprotni intresi između djeteta i njegovih roditelja ili zakonskog zastupnika sud može preko organa starateljstva da mu postavi kolizijskog staratelja koji je dužan da se stara o tome da dijete blagovremeno dobije sva potrebna obavješćenja i objašnjenja koja se tiču mogućih posljedica akata koje on preduzima. Kolizijski staratelj je dužan da prenese sudu mišljenje djeteta.

Što se tiče krivičnog postupka u kome učestvuje maloljetnik, jedan od osnovnih principa jeste razumljivost jezika, upotreba tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti maloljetnog lica.

21b. Molimo vas da takođe navedete koje su mjere preduzete kako bi se omogućilo da se o problemu djeteta žrtve čuje, da se pribave dokazi i izaberu sredstva da bi se njegovi / njeni stavovi, potrebe i brige predstavili, direktno ili preko posrednika, i razmotrili. (član 31, stav 1, slovo (c))

Odgovor:

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisuje da u krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice saslušaava kao svjedok, radnje, po pravilu, preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice. Poseban član ovog zakona propisuje i način saslušavanja maloljetnog lica:

Član 93

Saslušanje maloljetnog lica, po pravilu, obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Izuzetno, maloljetno lice može se ponovo saslušati ako za to postoje opravdani razlozi.

Saslušanje iz stava 1 ovog člana sprovodi se u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica i, po pravilu, uz pomoć stručnih lica, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica.

Izuzetno od stava 2 ovog člana, saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete), kao oštećenog ili svjedoka u postupku, obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica.

Stranke i branilac okrivljenog postavljaju pitanja maloljetnom licu preko sudije, odnosno državnog tužioca. Ako se saslušanje maloljetnog lica vrši uz pomoć uređaja za audiovizuelno snimanje, snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku.

Izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, kao svjedoci, odnosno oštećeni mogu se saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.

21c. Koja vrsta podrške je omogućena djeci žrtvama i njihovim porodicama, na način da su njihova prava i interesi propisno predstavljeni i uzeti u obzir? (član 31, stav 1, slovo (d))

Odgovor:

Djeci žrtvama i njihovim porodicama je omogućena kroz multidisciplinarni pristup sveobuhvatna podrška i zaštita.

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici donesena je **Strategije zaštite od nasilja u porodici** u julu 2011. godine. U novembru 2011. godine potpisan je i **Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici**. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje.

Cilj Protokola jeste da se uspostavi i podstakne uspostavljanje multidisciplinarne saradnje s jasno razrađenim postupanjima svakog sistema. Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizišle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom zaštite od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja.

Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i konvencija, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za osiguranje organizovanosti, opremljenosti i edukovanosti dovoljnog broja specijalizovanih stručnjaka koji se bave problematikom nasilja u porodici.

Postupanje centara za socijalni rad kada su djeca uključena u slučaj porodičnog nasilja su:

U slučaju saznanja/sumnje o učinjenom nasilju u porodici u kojem je dijete žrtva (neposredna ili posredna) stručni radnik/radnica centra za socijalni rad hitno/neodložno prijavljuje slučaj policiji; hitno utvrđuje plan pomoći i mjere za zaštitu djeteta žrtve nasilja u porodici – u svakom konkretnom slučaju rukovodi se principom najboljeg interesa djeteta; imenuje staratelja za dijete ukoliko roditelji nijesu u mogućnosti da vrše ovu ulogu ili postoji sukob interesa roditelja i djeteta (poseban staratelj); donosi odluku o izmještanju djeteta iz porodice samo u izuzetnim slučajevima, odnosno samo u slučajevima kada je nemoguće naći drugo bezbjedno mjesto za dijete – žrtvu nasilja u porodici; razmatra mogućnost odgovarajućeg smještaja u hraniteljskoj porodici ukoliko se to procijeni kao neophodno i jedino valjano za dijete žrtvu; kontinuirano prati slučaj i najmanje jednom mjesečno obilazi porodicu u kojoj se dijete – žrtva nasilja nalazi; ostvaruje i kontinuirano održava kontakt sa stručnjacima iz zdravstvenih i vaspitno-obrazovnih ustanova (predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove) u slučaju da je dijete žrtva

nasilja u porodici (bilo neposredna ili posredna); pokreće građanski sudski postupak pred nadležnim sudom.

Centar za socijalni rad takođe inicira i zajedno s predstavnicima državnog i nevladinog sektora obrazuje stručni tim, čiji je zadatak: utvrđivanje plana pomoći, mjera za zaštitu djeteta – žrtve nasilja u porodici i koordinacija aktivnosti u procesu zaštite.

Za koordinatora/koordinatorku stručnog tima bira se stručni radnik/radnica iz Centra za socijalni rad.

Stručni tim: pribavlja relevantne podatke o slučaju; vrši procjenu stepena rizika (korišćenjem Matrice za procjenu rizika); pokreće procedure bitne za zaštitu djeteta; obezbjeđuje realizaciju procedure za zaštitu djeteta; pruža stručnu pomoć djetetu – žrtvi porodičnog nasilja kao i pomoć cjelokupnoj porodici, a naročito ukoliko u porodici ima još djece; sprječava mogućnost sekundarne viktimizacije djeteta u toku sprovođenja mjera zaštite. (radi smanjenja sekundarne viktimizacije djeteta: ograničava broj intervjua sa djetetom – na najviše dva, i koristi, uvijek kada je to moguće, savremena tehnička pomagala za uzimanje iskaza - dvostrana ogledala i audio i video tehnike radi snimanja iskaza djeteta i njihovog kasnijeg korišćenja na sudu kako bi se izbjeglo izlaganje djeteta novim traumatskim iskustvima); vodi evidencije o svim aktivnostima provođenja mjera zaštite; formira elektronske baze podataka.

21d. Molimo da opišete mjere preduzete radi zaštite privatnosti, identiteta i slike djece žrtava. (član 31, stav 1, slovo (e))

Odgovor:

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku kao jedno od osnovnih načela predviđa poštovanje prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka. Zakonom je predviđeno isključenje javnosti na glavnom pretresu, zabrana objavljivanja spisa predmeta i toka postupka, kao i podataka o identitetu maloljetnika ili njegovog zakonskog zastupnika. Zakonom o medijima zabranjeno je objavljivati identitet maloljetnih osoba umiješanih u krivična djela, bilo kao žrtve ili kao optuženog.

21e. Molimo opišete mjere koje su preduzete da se obezbijedi sigurnost djece žrtava i svjedoka i njihovih porodica od zastrašivanja, odmazde i ponovne viktimizacije. (član 31, stav 1, slovo (f))

Odgovor:

Zakonom o zaštiti svjedoka uređuju se uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Zaštita i pomoć mogu se pružiti i osobama koje su bliske svjedoku, odnosno žrtvi. Zaštita svjedoka, odnosno njemu bliskog lica obezbjeđuje se primjenom Programa zaštite svjedoka. Program zaštite može se primijeniti na maloljetno lice samo uz saglasnost roditelja ili staratelja.

21f. Navedite da li su žrtva i njegova / njena porodica informisani kada je lice koje se krivično goni ili je osuđeno, privremeno ili definitivno pušteno iz pritvora ili zatvora. Navedite ko pruža ove informacije i na koji način. (član 31, stav 1, slovo (b))

Ne postoje zakonske odredbe koje regulišu ovu obavezu.

21g. Takođe navedite koje su mjere preduzete u cilju obezbjeđivanja da se kontakt između žrtava i počinioca, u sudu i prostorijama agencije za sprovođenje zakona, izbjegava. Navedite pod kojim uslovima nadležni organi mogu da odobre takav kontakt a sve u najboljem interesu djeteta ili kada istrage ili postupci zahtijevaju takav kontakt. (član 31, stav 1, slovo (g))

Odgovor:

Maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života (dijete) koje je oštećeno krivičnim djelom ili se sasluša kao svjedok ne može se suočavati sa okrivljenim. Ako se kao svjedok, odnosno oštećeni sasluša maloljetno lice starije od 14 godina života, koje se usljed prirode krivičnog dela, posljedica ili drugih okolnosti nalazi u posebno teškom psihičkom stanju, to lice ne može se suočavati sa okrivljenim. Nadležni organi koji preduzimaju radnje u postupku u kojem učestvuje maloljetno lice preduzeće potrebne mjere kako bi se, u njihovim službenim prostorijama, izbjegao susret maloljetnog lica sa okrivljenim.

Saslušanje maloljetnog lica, po pravilu, obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Saslušanje se sprovodi u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica i, po pravilu, uz pomoć stručnih lica, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica, a saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete), kao oštećenog ili svjedoka u postupku, obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica. Stranke i branilac okrivljenog postavljaju pitanja maloljetnom licu preko sudije, odnosno državnog tužioca. Ako se saslušanje maloljetnog lica vrši uz pomoć uređaja za audiovizuelno snimanje, snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, kao svjedoci, odnosno oštećeni mogu se saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.

21h. Navedite pod kojim uslovima djeca žrtve krivičnih djela, utvrđenih u skladu sa Konvencijom, imaju pristup pravnoj pomoći koja je besplatna (član 31, stav 3)

Odgovor:

Pravo na besplatnu pravnu pomoć u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći imaju djeca koja su žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovina ljudima. Znači, ona djeca koja su žrtve seksualnog zlostavljanja i seksualnog uznemiravanja od strane članova porodice, ili lica koja žive u istom porodičnom domaćinstvu, bez obzira na srodstvo, imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć. Takođe, djeca koja su žrtve krivičnog djela trgovina ljudima, znači djeca koja su vrbovana, prodavana i sl, a u cilju vršenja njihove seksualne eksploatacije, prostitucije ili upotrebe u pornografske svrhe.

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, članom 95 propisano je dana prijedlog državnog tužioca, organa starateljstva ili po službenoj dužnosti, sudija, odnosno predsjednik vijeća će maloljetnom licu, kada ocijeni da je to u najboljem interesu zaštite njegove ličnosti, u skladu sa zahtjevima pravičnosti, postaviti punomoćnika iz reda advokata koji su, po pravilu, stekli posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnicima u krivičnom postupku (na teret budžetskih sredstava suda). Članom 50 propisano je da maloljetnik koji je u sukobu sa zakonom mora imati branioca-advokata tokom prvog saslušanja i čitavog postupka (i pomoć službenoj dužnosti).

Mjere koje primjenjuje sud prilikom saslušanja su: saslušanje djeteta u prisustvu roditelja, centra za socijalni rad, psihologa, a najčešće mjere koje primjenjuje tužilaštvo su: saslušanje u prisustvu socijalnog radnika i psihologa

Pitanje 22: Istrage i krivične mjere u cilju zaštite djeteta žrtve

22a. Kakav je zaštitni pristup prema žrtvama usvojen kako bi se osiguralo da istrage i krivični postupci ne pogoršavaju traume koje je dijete preživjelo i da uz krivični pravosudni odgovor slijedi pomoć, ukoliko je to moguće? (član 30, stav 2, obrazloženje, stav 211-215)

Odgovor:

Kako bi obezbjedio potpunu zaštitu djeteta - žrtve tokom istrage i krivičnog postupka, Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku ovom pitanju posvetio je posebnu pažnju u glavi IV. Poštovanje osnovnih načela kao što su uvažavanje najboljeg interesa djeteta, zabrana diskriminacije po bilo kom osnovu, razumljivost jezika, upotreba tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti mal. lica, poštovanja prava na privatnost u svim fazama postupka i slobodno izražavanje mišljenja, u potpunosti se poštuju. Članom 91 propisano je da bilo koja informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom ne može biti objavljena. Članom 92 propisano je da se u krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeni ili svjedok, po pravilu, angažuju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilnom postupanju prema maloljetniku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi. Članom 93 propisano je da saslušanje maloljetnih lica po pravilu obavlja državni tužilac ili sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Maloljetno lice se samo izuzetno može ponovo saslušati i to ako za to postoje opravdani razlozi. Saslušanje lica mlađeg od 14 godina se obavezno sprovodi uz pomoć stručnog lica - psihologa, pedagoga, socijalnog radnika ili nekog drugog stručnog lica koje vlada posebnim znanjima i vještinama. Članom 94 ističe se da se maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života, koje je oštećeno krivičnim djelom ne može suočavati sa okrivljenim.

Od septembra 2011. godine u svim tužilaštvima u Crnoj Gori opremljena je po jedna prostorija u kojoj se može sprovesti audiovizuelno saslušanje, a te prostorije su korišćene i za potrebe saslušanja maloljetnih lica kao žrtava krivičnog djela. Početkom novembra 2013. godine, u okviru projekta "Pravda za djecu" koji sprovodi UNICEF u saradnji sa Ministarstvom pravde i Ministarstvom rada i socijalnog staranja, obezbijedena je oprema za audio vizuelno saslušanje u devet kancelarija Osnovnih i Viših tužilaštava u Crnoj Gori, koje se koriste isključivo i samo za potrebe saslušanja maloljetnih lica, bilo kao žrtava, svjedoka ili izvršilaca krivičnog djela. Na ovaj način dijete žrtva je maksimalno zaštićeno od dodatne traumatizacije, jer saslušanje vodi jedno lice (psiholog ili psihijatar), dok je tužilac u drugoj prostoriji i putem pomenute tehnike prati saslušanje, a pomoću mikrofona postavlja pitanja psihologu koji koristi slušalice u komunikaciji sa tužiocem. Psiholog po potrebi preformuliše pitanje na način koji je razumljiv za dijete, ali vodeći računa da se dobije tražena informacija. Na ovaj način onemogućeno je da dijete vidi i čuje tokom saslušanja bilo koje, osim stručno lice koje može biti psiholog, psihijatar, pedagog ili socijalni radnik u zavisnosti od traume i stanja djeteta, te potreba postupka. Ovako uzet iskaz žrtve djeteta se audiovizuelno snima i služi kao dokaz u krivičnom postupku, kako bi se spriječilo ponovno saslušanje žrtve, i suočenje osumnjičenog i žrtve.

Tužilac koji vodi ove postupke prošao je specijalističku edukaciju za rad sa djecom i član je lokalnog multidisciplinarnog tima (MOT), koji se sastaje najmanje jednom mjesečno (a u hitnim slučajevima odmah po saznanju) i razmatra sve slučajeve u kojima se pojavljuju neki oblici zlostavljanja djece kako bi djetetu pružili što efikasniju zaštitu. Ovaj tim je formiran pri centrima za socijalni rad, a čine ga profesionalci različitih struka: iz oblasti pravosuđa, socijalne i dječije zaštite, zdravstva, nevladinog sektora, lokalne uprave i po potrebi drugih srodnih grana. Sagledavajući problematiku, svako od članova tima predlaže radnje iz njegove nadležnosti. Tako, u slučaju da se zlostavljanje dogodilo u krugu porodice od strane oba roditelja, može se donijeti odluka da se dijete izdvoji iz porodice i smjesti u srodničku porodicu, ili u drugu porodicu. Izbjegava se institucionalni smještaj, sem u situacijama kad je to jedino rješenje. Ako je jedan roditelj zlostavljač, a drugi se procjeni kao sigurna baza, dijete ostaje uz tog roditelja, ali im se reguliše smještaj, materijalna pomoć, psihološko osnaživanje i tek kad je dijete potpuno zaštićeno od eventualnog daljeg zlostavljanja, tužilac preduzima radnje iz svoje nadležnosti. Ovo je regulisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, članom 11, koji se odnosi na plan pomoći žrtvi.

22b. Koje su zakonodavne ili druge mjere preduzete kako bi se osiguralo da istraga ili progon krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom, neće zavisiti od prijave ili optužbe od strane žrtve i da se postupak može nastaviti čak i ako je žrtva povukla njegovu ili njenu izjavu? (Član 32, obrazloženje, stav 230)

Odgovor:

Državni tužilac je na osnovu čl. 44 Zakonika o krivičnom postupku nadležan da goni za sva krivična djela za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti bez obzira na stav oštećenog i bez obzira da li je žrtva povukla prijavu. Policija je dužna da obavijesti tužioca o izvršenom krivičnom djelu, koji cijeni da li se radi o krivičnom djelu za koje se goni po službenoj dužnosti. Ukoliko prikupljeni dokazi ukazuju na osnov sumnje da je izvršeno krivično djelo, bez obzira na okolnosti da li oštećeni povuče prijavu ili se izjasni da nije zainteresovan za gonjenje, tužilac nastavlja da vodi postupak po službenoj dužnosti. Takođe, ako tužilac ima bilo kakva saznanja da je izvršeno neko krivično djelo, dužan je da izvrši provjere i preduzme radnje u okviru svoje nadležnosti.

22c. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se obezbijedi da je nastupila zastarjelost za pokretanje postupka, u vezi sa krivičnim djelima ustanovljenim u skladu sa članovima 18, 19, stav 1.a i b, i 21, stav 1.a i b, traje u periodu dovoljnom da omogući efikasno pokretanje postupka nakon što je žrtva dostigla punoljetstvo i koji je u skladu sa težinom krivičnog dela koje je u pitanju? (Član 33, obrazloženje, stav 231-232)

Odgovor:

Članom 125 Zakonika o krivičnom postupku propisano je da zastarijevanje krivičnog gonjenja za djelo učinjeno na štetu maloljetnog lica ne teče dok to lice ne navrši 18 godina. Na ovaj način se osigurava efikasno pokretanje postupka u slučajevima kad je dijete – žrtva postalo punoljetno. Takođe, iako je žrtva napunila 18 godina, kao punoljetno lice ima pravo da se sasluša odvojeno uz pomoć audiovizuelne tehnike, bez sauočavanja sa okrivljenim, ako se procijeni da je to u njenom interesu radi očuvanja psihofizičkog zdravlja i ličnog integriteta (čl. 113 st.5 Zakona o krivičnom postupku – oštećeni koji je žrtva ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji).

22d. Pojasnite da li vaši pravosudni organi mogu imenovati specijalnog predstavnika za žrtvu koja može biti stranka, gdje je nosiocima roditeljske odgovornosti zabranjeno da zastupaju dijete u postupcima

vezanim za seksualno iskorišćavanje ili seksualno zlostavljanje djece, kao rezultat sukoba interesa između njih i žrtve. Navedite ko može biti imenovan kao predstavnik i koji su njegovi/njeni zadaci (član31, stav 4). Molimo Vas da opišete pod kojim uslovima je to moguće.

Odgovor:

Pravosudni organi mogu imenovati specijalnog predstavnika za žrtvu, koji može biti stranka u postupku. U slučajevima gdje je oštećena strana djeteta (žrtva), a zakonskom zastupniku (roditelju, usvojitelju ili staratelju) je zabranjeno da zastupa djeteta, organ starateljstva (centar za socijalni rad) postavlja djetetu privremenog staratelja koji može biti lice od izrazitog povjerenja koje djeteta naznači kao takvo, ili lice iz reda profesionalaca a koje raspolaže posebnim znanjima u radu sa djecom. Ovo pravo regulisano je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, čl.16 - povjerljivo lice može biti član porodice, lice iz organa, ustanove, nevladine organizacije i drugog pravnog lica ili drugo lice u koje žrtva ima povjerenje. Povjerljivo lice ne može biti učinilac nasilja.Žrtva može izabrati povjerljivo lice prije ili u toku postupka i preduzimanja radnji u vezi zaštite.Nadležni organi su obavezni da omoguće prisustvo povjerljivog lica u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, a koji su u vezi sa odnosima u porodici.

Članom 54 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da organ starateljstva ima pravo u postupku prema maloljetniku da se upozna sa tokom postupka, da u toku postupka stavlja predloge i da ukazuje na činjenice i dokaze koji su od značaja za donošenje pravilne odluke, te da će o svakom pokretanju postupka prema maloljetniku državni tužilac za maloljetnike obavijestiti organ starateljstva, a u Crnoj Gori to je centar za socijalni rad.

Članom 95 istog Zakona propisano je da će na predlog državnog tužioca, organa starateljstva ili po službenoj dužnosti sudija, odnosno predsjednik vijeća maloljetnom licu kad ocijeni da je to u interesu zaštite njegove ličnosti, a u skladu sa zahtjevima pravičnosti, postaviti punomoćnika iz reda advokata koji su po pravilu stekli posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Porodičnim zakonom, članom 67, propisano je da djeteta koje je sposobno da formira svoje mišljenje ima pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja. Djeteta koje je navršilo 10 godina života može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju svog prava na slobodno izražavanje mišljenja. Nadležni organ utvrđuje mišljenje djeteta u neformalnom razgovoru koji se obavlja na prikladnom mjestu, u saradnji sa školskim psihologom, odnosno organom starateljstva, porodičnim savjetovalištem ili drugom ustanovom specijalizovanom za porodične odnose, i u prisustvu lica koje djeteta samo izabere.

Članom 246 navedenog zakona propisano je da će se posebni staralac postaviti djetetu nad kojim roditelji vrše roditeljsko pravo za vođenje spora između njega i njegovih roditelja, za sklapanje pojedinih poslova između njih, kao i u drugim slučajevima kad su njihovi interesi u suprotnosti.

Članom 356 navedenog zakona propisano je da, ako između djeteta i njegovog zakonskog zastupnika postoje suprotni interesi, djeteta zastupa kolizijski staratelj.Članom 357 navedenog zakona propisano je da, ako sud procijeni da u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje roditeljskog prava djeteta kao stranka nije zastupano na odgovarajući način, dužan je da djetetu postavi privremenog zastupnika. Ako sud utvrdi da je u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje roditeljskog prava stranka djeteta koje je sposobno da formira svoje mišljenje, dužan je damišljenje djeteta utvrdi na način i na mestu koje je u skladu sa njegovim godinama i zrelošću, osim ako bi to očigledno bilo u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta. Članom 358

navedenog zakona propisano je da, ako kolizijski staratelj ili privremeni zastupnik utvrdi da u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje, odnosno lišenje roditeljskog prava on zastupa dijete koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje, dužan je da se stara da dijete blagovremeno dobije sva obaveštenja koja su mu potrebna; djetetu pruži objašnjenje koje se tiče mogućih posledica akta koji on preduzima; prenese sudu mišljenje djeteta, ako dijete nije neposredno izrazilo mišljenje pred sudom, osim ako bi to očigledno bilo u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta.

Odredbe čl. 356 do 358 navedenog zakona (o kolizijskom staratelju i privremenom zastupniku) primjenjuju se i u drugim sudskim postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, ako se ti postupci odnose i na prava djeteta. Odredbe čl. 356 do 358 ovog zakona dužni su da primjenjuju i organi koji vode druge postupke, ako se ti postupci odnose i na prava djeteta.

22e. Molimo vas da opišete kako vaše unutrašnje pravo dopušta grupama, fondacijama, udruženjima ili vladinim ili nevladinim organizacijama pružanje pomoći / ili podrške žrtvama da učestvuju u sudskim postupcima (na primjer, kao trećih lica) (član 31, stav 5). Navedite pod kojim uslovima, ako je to potrebno.

Odgovor:

U toku 2013. godine, оформljene su tri Stručne službe, dvije pri Višim sudovima (jedna u Podgorici, nadležna za centralni i južni dio Crne Gore, druga u Bijelom Polju, nadležna za sjevernu regiju Crne Gore) i jedna pri Vrhovnom državnom tužilaštvu (nadležna za čitavu Crnu Goru). Službe su оформljene radi pružanja pomoći sudovima i državnim tužilaštvima u postupku prema maloljetnicima, a koju sačinjavaju stručna lica različitih specijalističkih profesija (socijalni radnici, psiholozi, pedagozi i sl.).

Član 46, stav 3 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u Krivičnom postupku propisuje da Stručna služba može dati stručno mišljenje, obavještenje i drugu pomoć u postupanju prema maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

U slučajevima kad Stručna služba procijeni da je za postupak i podršku djetetu neophodno prisustvo trećeg lica (npr. psiholog nevladine organizacije "Sigurna ženska kuća" sa kojim je dijete već ostvarilo odnos povjerenja ili pedagog škole, osoba bliska djetetu i sl.) tužiocu ili sudiji predlažu prisustvo ovog lica kako bi dijete bilo potpuno zaštićeno, odnosno kako bi se osjećalo bezbjedno, sigurno i time olakšao tok postupka. Između ostalog, zadatak Stručne službe jeste da posreduje u obezbjeđivanju svake vrste pomoći i podrške porodici i djetetu - žrtvi, počevši od smještaja, materijalne pomoći, zdravstvene, psihosocijalne podrške i svih drugih oblika zaštite. Da bi se ovo postiglo, Stručne službe usko sarađuju sa svim raspoloživim resursima lokalnih zajednica.

22f. Molimo vas da opišete pod kojim okolnostima je dozvoljena upotreba tajnih operacija u odnosu na istragu krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom. (član 30, stav 5)

Odgovor:

Članom 157 i 158 Zakonika o krivičnom postupku propisane su mjere tajnog nadzora i to ako postoje osnovi sumnje da je neko lice samo ili u saučesništvu sa drugim izvršilo, vrši ili se priprema za vršenje krivičnih djela, između ostalih krivičnog djela prikazivanje pornografskog materijala, posredovanje u vršenju prostitucije, kao i za sva djela za koja se može izreći kazna zatvora u trajanju od 10 godina i teža kazna, a da se na drugi način ne bi mogli prikupiti dokazi ili bi njihovo prikupljanje zahtijevalo

nesrazmjerni rizik ili ugrožavanje života ljudi. Prema tim licima se mogu odrediti mjere tajnog nadzora: tajni nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora odnosno druge komunikacije koja se vrši putem sredstava za tehničku komunikaciju na daljinu, kao i privatnih razgovora koji se obavljaju privatnim ili javnim prostorijama ili na otvorenom, zatim tajno fotografisanje i vizuelno snimanje u privatnim prostorijama, kao i tajno praćenje i tehničko snimanje lica i predmeta.

22g. Molimo Vas da opišete koje su tehnike razvijene za ispitivanje materijala koji sadrži pornografske snimke djece. (član 30, stav 5)

Odgovor:

U Crnoj Gori postoji Forenzički centar čije je sjedište u Danilovgradu, a koji je osposobljen da obavlja vještačenje pornografskih sadržaja, na način što se može utvrditi IP adrese sa kojih je poslat pornografski sadržaj ili snimci, kao i sajt sa kojeg je takav sadržaj preuzet. U slučajevima kada se takav materijal zaplijeni, u smislu pronađenih fotografija, video snimaka na cd-ovima i sl, sem slanja dokaznog materijala u Forenzički centar, mogu da se angažuju i drugi vještaci koji utvrđuju autentičnost dokaznog materijala, kako bi se isključila mogućnost fotomontaže i drugih oblika falsifikovanja. Takođe, u tužilaštvu postoje operateri za audio-vizuelno snimanje koji pružaju tehničku pomoć tužiocima za maloljetnike u vidu pregleda video materijala i mogu da sugerišu tužiocima na koji način je najbolje uraditi stručnu ekspertizu kako bi se dobili što pouzadaniji podaci.

Pitanje 23: Intervjuisanje i postupak koji su blagonakloni prema djetetu

23a. Molimo vas da opišete kako se sprovode intervjui (član 35) sa djecom žrtvama, posebno ukazujući na to da li:

- se odvijaju bez neopravdanog odlaganja nakon što su činjenice saopštene nadležnim organima;

Odgovor:

Odmah po saznanju da je izvršeno krivično djelo gdje je žrtva seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djeteta, hitno se preduzimaju mjere u cilju obezbjeđenja saslušanja tog djeteta. Ako je djeteta u stanju intenzivnog posttraumatskog stresa, u saradnji sa organom starateljstva vrši se procjena rizika i, u skladu sa tom procjenom, organ starateljstva preduzima radnje iz svoje nadležnosti – zbrinjavanje, materijalna pomoć, postavljenje staratelja, psihološko osnaživanje i sl. i čim se steknu uslovi, bez odlaganja se vrši saslušanje pred tužiocem za maloljetnike u saradnji sa Stručnom službom. Stručne službe se nalaze pri tužilaštvima, čine ih socijalni radnici i psiholozi, a njihova uloga je da pružaju pomoć službenicima pravosuđa, kao i da posreduju između socijalnih službi i pravosuđa.

- se odvijaju, gde je to potrebno, u prostorijama koje su projektovane ili prilagođene za ovu namjenu;

Odgovor:

Saslušanje se odvija u prostorijama koje su specijalno opremljene tehnički za tu namjenu i to putem audio vizuelnog snimanja, a izuzetno kako to propisuje čl.93 st.6 Zakona o postupanju prema maloljetnicima, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, to jest djeca kao žrtve, mogu se saslušati i u svom

stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.

- se izvode od strane profesionalaca obučениh za ovu svrhu;

Odgovor:

Članom 93 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku je propisano da saslušanje maloljetnog lica obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audio vizuelno snimanje, uz pomoć stručnih lica, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica. Izuzetno, saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete), kao oštećenog ili svjedoka u postupku obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica. Za ovakvu vrstu saslušanja koriste se dvije prostorije. U jednoj je dijete i stručno lice koje vodi intervju, a u drugoj je tužilac, ili sudija u zavisnosti od faze postupka, koji putem mikrofona komuniciraju sa stručnim licem koje koristi slušalice i na taj način dolaze do traženih podataka. U krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice sasluša kao svjedok, radnje, po pravilu, preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice.

- ista lica, ako je to moguće i gdje je to moguće, sprovode sve intervju sa djetetom;

Odgovor:

Po pravilu, uvijek isti tužilac (koji je obučен za rad sa djecom) vodi postupak od početka do kraja, uz saradnju sa istim stručnim licem koje vrši intervju.

Zakonsku obavezu ispitivanja djeteta žrtve direktno obavljaju policijski inspektor (u predkrivičnom postupku, uz propisano prisustvo organa starateljstva i/ili stručnog lica) i sudija (dozvoljeno je da se pitanja djetetu postavljaju samo preko sudije) uz propisano prisustvo organa starateljstva i/ili stručnog lica, kao i da forenzički intervju sa djetetom žrtvom obavlja stručnjak pomagačke profesije edukovan za obavljanje forenzičkog intervjua, putem videolinka, a ovaj razgovor se snima. Nakon tako snimljenog svejdočenja, dijete se upućuje kod drugog stručnjaka na psihoterapijski tretman – u odgovarajuću službu zdravstvenog sistema.

-je broj intervjua ograničen koliko god je to moguće i u mjeri u kojoj to neophodno u svrhu postupka;

Odgovor:

Članom 93, kao što je gore navedeno, saslušanje maloljetnog lica obavlja se u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audio vizuelno snimanje i takav snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku, tj.transkriptu. Na ovaj način, broj intervjua je ograničen na najmanju moguću mjeru.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisuje u članu 93 – Saslušanje maloljetnog lica, da „saslušanje maloljetnog lica, po pravilu, obavlja državni tužilac i sudija istog pola

kao maloljetno lice (napomena konsultanta: to nije primjereno ako je i počinitelj zlostavljanja djeteta osoba istog pola kao sudija), u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Izuzetno, maloljetno lice se može ponovo saslušati ako za to postoje opravdani razlozi.“

-dijete može biti u pratnji njegovog zakonskog zastupnika ili, gdje je to moguće, odrasle osobe po njegovom ili njenom izboru, osim ako je obrazložena odluka donijeta u suprotnosti u odnosu na tu osobu;

Odgovor:

Dijete je uvijek u pratnji svog zakonskog zastupnika, tj. roditelja ili odrasle osobe po njegovom izboru, osim u situaciji kada tužilac za maloljetnike može uskratiti pravo zakonskom zastupniku da prisustvuje određenoj radnji u pripremnom postupku ako je takva odluka u interesu zaštite njegove ličnosti, a shodno čl. 74, st. 4 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku.

23b. Molimo takođe navedite da li se svi intervjui sa žrtvom ili, gdje je to potrebno, oni sa djetetom kao svjedokom, mogu snimati i da li ti snimani razgovori mogu biti prihvaćeni kao dokazi tokom sudskog postupka.

Odgovor:

Svi intervjui sa djetetom - žrtvom se audio vizuelno snimaju i ti snimci služe kao dokaz u krivičnom postupku - član 93 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku.

23c. Molimo vas da opišete pod kojim uslovima sudija može narediti da se saslušanje odvija bez prisustva javnosti i da se dijete žrtva može saslušati u sudnici bez fizičkog prisustva, naročito kroz korišćenje odgovarajućih komunikacionih tehnologija? (Član 36)

Odgovor:

Članom 314 Zakonika o krivičnom postupku propisano je da sudija može od otvaranja zasjedanja do završetka glavnog pretresa u svako doba po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio ako je to potrebno radi zaštite interesa maloljetnog lica, tj. djeteta žrtve krivičnih djela seksualnog iskorišćavanja ili zlostavljanja. Tužilaštva su u saradnji sa UNICEF-om obezbjedila tehnička sredstva za audiovizuelno snimanje, odnosno saslušanje djeteta i ista koriste u praksi.

Shodno članu 113, oštećeni koji je žrtva krivičnog djela protiv polne slobode, kao i dijete koje se saslušava kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem, a tužilac, okrivljeni i branilac da gledaju prenos iz druge prostorije, uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti, što se zapisnički konstatuje.

Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (CETS br. 201)

**Upitnik za 1. rundu tematskog monitoringa:
„SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE DJECE U KRUGU
POVJERENJA“**

Usvojen od strane Komiteta Lanzarote 16. maja 2013.

Odgovore treba uputiti na Sekretarijat Komiteta Lanzarote
lanzarote.committee@coe.int

Ovaj upitnik, kao i opšti pregled upitnika i referentni dokument T - ES (2013) 07 dostupni su na adresi : <http://www.coe.int/lanzarote>

UVOD

1. *Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja* (u daljem tekstu „Konvencija Lanzarote“ ili „Konvencija“), koja je stupila na snagu u julu 2010, zahtijeva inkriminisanje svih vrsta seksualnih krivičnih djela nad djecom.

Ona navodi da će države u Evropi i šire usvojiti posebno zakonodavstvo i preduzeti mjere da se spriječi seksualno nasilje, zaštite djeca žrtve nasilja i krivično gone počinioci.

2. Komitet članica Konvencije (takođe poznat kao „Lanzarote komitet“), osnovan je u cilju monitoringa članica radi efikasnog sprovođenja Konvencije (član 1, stav 2), i odlučio je da:

„1. Monitoring sprovođenja Konvencije u članicama radiće se na osnovu postupka koji će biti podijeljen na runde, svaka runda će imati temu o kojoj odlučuje Lanzarote komitet ili putem nekog drugog pristupa određenog od strane Komiteta Lanzarote u okviru Konvencije.

2. Lanzarote komitet će odrediti dužinu svake monitoring runde , imajući u vidu izabrane teme i odredbe Konvencije koje se prate.

3. Monitoring runda biće pokrenuta upućivanjem upitnika o sprovođenju relevantnih odredaba Konvencije u odnosu na odabrane teme.

4. Sve članice za koje je Konvencija stupila na snagu , u roku od tri mjeseca od dana usvajanja upitnika će proći kroz monitoring rundu. Članice za koje Konvencija stupa na snagu tri mjeseca nakon usvajanja upitnika, priključiće se u narednoj monitoring rundi (Pravilo 24 Pravilnika Lanzarote Komiteta)“.

3. Podaci koji su na raspolaganju pokazuju da je većina seksualnog zlostavljanja nad djecom u državama Savjeta Evrope „izvršena u okviru porodice , od osoba bliskih djetetu ili onih u društvenom okruženju djeteta“ (vidi Lanzarote konvenciju obrazloženje , stav 48 i 123-125), Lanzarote komitet je odlučio da će se prva runda monitoringa fokusirati na „seksualno zlostavljanje djece u krugu povjerenja“.

4. U maju 2013, Lanzarote komitet je usvojio ovaj tematski upitnik. Njegova svrha je da prikuplja određene informacije o tome kako članice sprovode Lanzarote Konvenciju u vezi sa situacijom seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja . Odgovori na upitnik će se procjenjivati prema odgovarajućim osnovnim informacijama koje su pružile članice kada su odgovarale na opšti pregled upitnika o sprovođenju Konvencije (vidjeti dokument T - ES(2013)02) i putem ostalih relevantnih informacija iz pouzdanih izvora.

5. Podsjećamo da je u skladu sa pravilom 26 Pravilnika o radu Komiteta:

„(...) 2. Sekretarijat će uputiti upitnike članicama preko člana Lanzarote komiteta koji zastupa članicu čiji se rad nadgleda, i djelovaće kao „kontakt osoba“.

3. Članice će dostaviti odgovore na jednom od zvaničnih jezika Savjeta Evrope Sekretarijatu u okviru roka koji je Lanzarote komitet utvrdio . Odgovori će biti detaljni , treba dati odgovore na sva pitanja koji će sadržati sve relevantne referentne tekstove. Odgovori će biti objavljeni javno, osim ako članice kojih se to tiče ne zahtijevaju drugačije.

4. Sekretarijat će takođe uputiti isti upitnik predstavnicima civilnog društva, nevladinim organizacijama i drugim organima koji su uključeni u sprječavanje i borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece . Ovi posljednji će biti pozvani da odgovore na upitnik, na jednom od zvaničnih jezika Savjeta Evrope - u istom roku kao i članice . Odgovori će biti objavljeni javno, ukoliko NVO ili drugi organ koji im je to podnio, to zatraži.

5. Sekretarijat može da zatraži dodatne informacije ako se čini da odgovori nisu konačni ili su nejasni. Gdje je to opravdano, uz saglasnost članica kojih se to tiče, i u okviru budžetskih apriorijacija, Biro Lanzarote komiteta može odlučiti da izvrši posjetu članica kojih se to tiče u cilju razjašnjenja situacije“.

UVODNE NAPOMENE

6. Kao i u opštem pregledu upitnika (u daljem tekstu „OPU“), odredbe Konvencije Lanzarote su grupisane u različitim odjeljcima ovog upitnika bez automatskog praćenja strukture Konvencije. Ovaj metodološki izbor ni na koji način ne namjerava da da prioritet različitim odredbama Konvencije: jednaka važnost se pridaje svim pravima i principima u njoj.

7. Ovaj tematski upitnik ne nastoji da prikuplja informacije o opštem zakonodavstvu i institucionalnom okviru utvrđenim od strane članica u cilju sprovođenja Konvencije. On se fokusira samo na određene zakonodavne ili druge mjere koje su preduzete ili predviđene za sprječavanje i zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja i na koji način počinioce ovih krivičnih djela treba sankcionisati.

8. Odgovori na ovaj tematski upitnik biće shvaćeni prema osnovnim podacima dostavljenim od strane članica kao odgovor na OPU. Kad god je opravdano, članice se na bazi toga pozivaju na takve informacije. Gdje se pitanja preklapaju između OPU-a i ovog upitnika, odgovori ovog drugog će biti ocjenjivani od strane Komiteta u pripremi izvještaja o njegovoj implementaciji Konvencije u odnosu na monitoring temu. Od članica se na taj način traži da uključe samo dodatne konkretne informacije u vezi sa temom „seksualnog zlostavljanja djece u krugu poverenja“ u svojim odgovorima na ovaj upitnik.

9. Za potrebe ovog upitnika pojam „krug povjerenja“ uključuje članove šire porodice , lica koja imaju funkcije zbrinjavanja djeteta ili vršenja kontrole nad djetetom , osobe sa kojima je dijete u porodičnim odnosima, uključujući i njegove /njene vršnjake. Primjeri ovih različitih kategorija lica mogu se naći u stavovima 123-125 u obrazloženju Konvencije.

10. Ako se razlikuju u odnosu na indikacije navedene tokom odgovaranja na OPU, od članica se traži da navedu koji državni organ/agencija je odgovoran/a za prikupljanje odgovora na ovaj upitnik, a koji državni organi/agencije i, gdje je relevantno, nevladine organizacije su doprinijeli odzivu na ovaj upitnik.

11 . Kao i kod OPU-a, od članica se traži da:

- odgovore na pitanja u pogledu centralnih, regionalnih i lokalnih nivoa u mjeri u kojoj je to moguće. Savezne članice mogu, s obzirom na svoje suverene entitete, odgovoriti na pitanja u sažetoj formi;
- obezbijede, kad god se pitanja/odgovori odnose na njega, relevantni tekst (ili rezime) zakona ili drugih propisa na engleskom ili francuskom jeziku;

- odgovore na pitanja iz perspektive ravnopravnosti polova , odnosno navodeći , gdje je relevantno, da li i na koji način mjere koje se odnose na žrtve i/ili počinioce uzimaju u obzir rodno - specifične zahtjeve;
- se pozivaju na dokument T- ES (2013) 07, dostupan na www.coe.int/lanzarote, za neiscrpan pregled relevantnih prava djece u sudskoj praksi Suda za ljudska prava i Evropskog komiteta za socijalna prava.

PRIKUPLJANJE PODATAKA

Pitanje 1 : Podaci o seksualnom zlostavljanju u krugu povjerenja

Molimo navedite da li se podaci prikupljaju u cilju posmatranja i vrednovanja fenomena seksualnog zlostavljanja djece u krugu poverenja. Ako je tako, molimo vas da:

- precizirate koji mehanizmi su uspostavljeni za prikupljanje podataka ili da li su fokusne tačke identifikovane, posebno u vezi sa statističkim podacima o žrtvama i prestupnicima u krugu povjerenja (član 10 (2) (b), obrazloženje, stav 83 i 84);
- uključite sve relevantne podatke u prilogu.

Odgovor:

Nema jedinstvene evidencije ili baze podataka o djeci – žrtvama seksualnog nasilja, već svaka institucija ima svoju evidenciju.

Baza podataka o zaštiti djece, koja se odnosi na socijalnu i dječju zaštitu, uspostavljena je na lokalnom i na nacionalnom nivou, kako bi se doprinijelo poboljšanju monitoringa i planiranju dječje zaštite, kao i izradi programa za njeno unapređenje.

Aplikacija je stavljena u funkcionalni rad početkom 2012. godine, pa zaposleni u centrima za socijalni rad vrše unos svih novih slučajeva, kao i već ostvarenih prava iz prethodnih godina.

U okviru multidisciplinarnih timova obrađuje se svaki slučaj nasilja posebno, sa svim svojim karakteristikama i specifičnostima.

Podaci postoje u svim zdravstvenim institucijama u papirnoj formi.

Uočeni nedostatak u zaštiti djece je taj što nedovoljan broj slučajeva seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja djece dobija sudski epilog, a kao razlog profesionalci navode problem dokazivosti, tj. nemogućnost sprovođenja efikasne istrage, što nerijetko dovodi do odugovlačenja postupka i odustajanja žrtve“. Npr. u periodu od 2008. do 2011. u osnovnim sudovima u Crnoj Gori u vezi seksualnog iskorišćavanja djece podnijeta je 61 krivična prijava, a donijete su 44 osude za navedena krivična djela; prema evidenciji Osnovnih državnih tužilaštava podnijeto je 58 krivičnih prijava, a donijeto je 27 osuda.⁴

U toku 2012. godine sprovedena je, u saradnji s ombudsmanima iz regiona, a uz podršku Save the Children Norway, druga faza projekta *“Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“*, koja se odnosila na zaštitu djece od seksualne eksploatacije. Rezultati istraživanja sprovedenog u Crnoj Gori ukazuju da su slučajevi seksualne eksploatacije i zlostavljanja djece registrovani u svim područnim jedinicama Uprave policije i osnovnim

⁴ „Izveštaj o seksualnom iskorišćavanju djece u Crnoj Gori“, u okviru regionalnog projekta mreže Ombudsmana za jugoistočnu Evropu „Unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“, 2010.

državnim tužilaštvima i u većini centara za socijalni rad (57,14%). Polovina osnovnih sudova izvijestila je o slučajevima seksualne eksploatacije djece, što pokazuje da mali broj slučajeva dobija sudski epilog.

Nerijetke su situacije da, i kada postoji sumnja da je dijete seksualno iskorišćavano, izostane prijava zbog nedostatka materijalnih dokaza, problema male sredine, i slično. Sami profesionalci često nemaju podršku roditelja i porodice sa kojom dijete živi, jer u većini slučajeva porodica ne prihvata takve indicije kao moguće i više se povjerenja i pažnje poklanja iskazu odrasle osobe (mogućeg počinioca zlostavljanja) nego izjavama djeteta. Sve navedeno veoma zabrinjava jer ukazuje na probleme u postupcima: prijavljivanja, identifikacije djeteta žrtve, međuresorne saradnje, istrage i procesuiranja slučajeva seksualnog iskorištavanja djece i bezbjednosti djeteta u samom postupku zaštite.

PREVENCIJA

Pitanja u ovom odjeljku posebno imaju za cilj prikupljanje informacija o politikama i strategijama za sprječavanje seksualnog zlostavljanja naročito u krugu povjerenja djeteta. Pitanja na taj način iskazuju zabrinutost u vezi podizanja svijesti dece, kao i lica koja su u redovnom kontaktu sa njima, tako da čine dio njihovog kruga povjerenja.

Pitanje 2: Obrazovanje za djecu

Odgovor na pitanje 8 u OPU biće pregledano od strane Komiteta radi procjene primjene člana 6 u odnosu na temu monitoring runde. Dok odgovarate na ovo pitanje, molimo Vas da stoga samo dodate da li je posebna pažnja skrenuta na obrazovanje djece o rizicima seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja , i na koji se način djeca mogu zaštititi i zatražiti pomoć u tom smislu . Ako jeste, navedite detalje. (Obrazloženje, stav 59 - 62)

Odgovor:

Posebna pažnja je usmjerena na obrazovanje djece o rizicima seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja. U tom cilju su predviđene određene mjere zaštite djece i ona u tom smislu mogu zatražiti pomoć od stručnih lica u školi ili od lica u koje imaju najveće povjerenje. Te moguće mjere su:

U cilju zaštite djece od svih vidova nasilja i zanemarivanja i zlostavljanja, pa shodno tome i od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, škole preduzimaju određene mjere zaštite i uspostavljaju saradnju sa relevantnim institucijama. Jedna od najvažnijih mjera je primjena Protokola postupanja sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja. U tom smislu postoje škole koje mogu da primjenjuju Protokol postupanja sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim pri centrima za socijalni rad. Ovaj protokol posvećen je zbrinjavanju djeteta žrtve unutar škole i na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim kada se radi o bilo kom stepenu i vrsti zlostavljanja ili zanemarivanja. Poseban dio u protokolu se odnosi na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje.

U školama postoji kutija povjerenja, postavljena i označena na posebnom mjestu u koju učenici mogu da stave svoju prijavu protiv bilo koje vrste nasilja i da se na osnovu te prijave aktivira Protokol postupanja sa djecom žrtvama svih oblika nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja. Kutiju otvaraju stručni saradnici u školi, i oni su prva karika u rješavanju svih vidova nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Djeca mogu na različite načine (e-mailom, telefonom, Facebook-om, blogom) da se obrate Zaštitniku ljudskih prava i sloboda tražeći zaštitu svojih prava.

Takođe mogu da kontaktiraju Povjerljivi telefon i SOS telefon kako bi zatražili pomoć.

U okviru sprovođenja istraživanja *Seksualno iskorišćavanje djece u Crnoj Gori*, koje je Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda započela krajem 2011. godine, sprovedene su različite aktivnosti u cilju edukacije djece i podizanja svijesti šire i stručne javnosti o pojmu, oblicima i rizicima seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja maloljetnih lica. Institucija Zaštitnika je sprovedla niz radionica i fokus grupa sa djecom različitog uzrasta na temu seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, o oblicima zlostavljanja, rizicima i načinima zaštite i traženja pomoći. Osim toga, fokus grupe, na istu temu, su održavane i sa roditeljima različitih socijalnih struktura. Predstavnici Institucije su, u okviru kampanje, održali više panel diskusija i predavanja na ovu temu u cilju informisanja stručne i šire javnosti o samom problemu, kao i o rizicima koji vrebaju našu djecu svakodnevno. Sa profesionalcima koji direktno rade sa djecom i za djecu su sprovedene posebne fokus grupe u cilju provjere prepoznavanja samog problema, kao i postupka prepoznavanja i rada sa djecom koja su žrtve ili potencijalne žrtve seksualnog iskorišćavanja. Na taj način, Zaštitnik je sveobuhvatno pristupio podizanju svijesti, kako djece i njihovih najbližih, preko profesionalaca koji su u direktnom kontaktu sa djecom do stručne i šire javnosti o pojmu, oblicima i rizicima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja maloljetnih lica, kao i načinima njihove zaštite. Sve aktivnosti su, između ostalog, bile usmjerene na prevenciju i razvijanje preventivnih mehanizama.

U okviru kampanje „Odgovor na seksualno zlostavljanje djece TIŠINA“, koja je pratila samo istraživanje i njegovu promociju, sačinjen je adekvatan propagandni materijal u vidu flajera i postera koji je podijeljen svim obrazovnim ustanovama, centrima za socijalni rad i mjestima na kojima borave djeca. Sve aktivnosti su preduzete u cilju prekidanja „tišine“ i podsticanja, kako djece, tako i odraslih da slučajeve zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja djece prijave.

Propagandni materijal, kao i sadržina izvještaja koji je sačinio Zaštitnik ljudskih prava i sloboda se može naći na zvaničnoj stranici institucije: <http://ombudsman.co.me/>

Pitanje 3: Zapošljavanje i skrining

Odgovor na pitanje 9 u OPU biće pregledano od strane Komiteta za procjenu primjene člana 5, stav 3 u vezi sa temom monitoring runde, posebno obraćajući pažnju na zapošljavanje i skrining lica čija profesija podrazumijeva redovne kontakte sa djecom.

Odgovor:

Zakonskom regulativom je propisano izdavanje ljekarskog uvjerenja o sposobnosti za rad u skladu sa zahtjevima konkursa za zapošljavanje, ali se ne traži eksplicitna potvrda da li je lice osuđivano za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece, ukoliko taj rad podrazumijeva redovan kontakt sa djecom.

U skladu sa Zakonom o državnim službenicima i namještenicima, propisani su opšti uslovi za zasnivanje radnog odnosa u organima državne uprave, tako da radni odnos može zasnovati lice ukoliko je zdravstveno sposobno za obavljanje poslova radnog mjesta i nije osuđivano za krivično djelo koje ga čini nedostojnim za rad u državnom organu i protiv koga se ne vodi krivični postupak za krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti.

Pored opštih uslova i drugih uslova propisanih ovim zakonom, posebnim zakonom, drugim propisom ili aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji mogu se propisati i drugi uslovi za zasnivanje radnog odnosa.

Zdravstvena sposobnost za obavljanje poslova radnog mjesta dokazuje se uvjerenjem koje izdaje nadležna zdravstvena ustanova u skladu sa zakonom.

Pitanje 4: Podizanje svijesti o seksualnom zlostavljanju u krugu poverenja

Da li se politike ili strategije sprovode u cilju promovisanja i sprovođenja kampanja o podizanju svijesti, gdje je fokus posebno usmjeren ka rizicima i realnosti seksualnog zlostavljanja djece u krugu povjerenja? Ako jesu, molimo Vas da navedete za koga se vode ove kampanje (član 8, obrazloženje, stav 65-66). Navedite primjere dajući linkove za ono što je urađeno.

Odgovor:

Akcioni plan: Crna Gora je usvojila akcioni plan za borbu protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece kroz realizaciju plana aktivnosti kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro” za Crnu Goru:

<http://www.gov.me/en/News/111538/Montenegro-joins-Council-of-Europe-campaign-to-stop-sexual-violence-against-children.html>

<http://www.gov.me/en/News/112301/Montenegro-initiates-preparations-for-participation-in-CoE-campaign-One-in-five.html>

Nacionalni plan aktivnosti kampanje „Jedno od petoro” za Crnu Goru usvojen je 11. aprila 2012. godine, a obuhvatao je aktivnosti od aprila do novembra iste godine.

<http://www.gov.me/en/News/113207/Montenegro-national-team-for-CoE-One-in-Five-campaign-adoptsactivities-for-April-November-2012.html>

Plan aktivnosti kampanje „Jedno od petoro” za Crnu Goru dobio je pohvale od gospođe Tiina-Maria Levamo iz Savjeta Evrope: "Thank very much for sending us your excellent and thorough campaign plan. We were very impressed by it, and in fact, a thought crossed my mind that your plan could serve as an ideal model for other campaigning countries on how they could plan and report their campaigns".

<http://www.gov.me/en/News/112301/Montenegroinitiates-preparations-for-participation-in-CoE-campaign-One-in-five.html>

Oblasti djelovanja: Djelovanja kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro“ za Crnu Goru odnosila su se na sledeće oblasti: zdravstvo, školstvo, vaspitne i socijalne ustanove, državnu i lokalnu upravu, tužilaštvo, sudstvo, policiju, Vladine agencije, privatni i javni sektor, kao i na informaciono društvo i telekomunikacije.

Zaduženi organi za sprovođenje aktivnosti: Kampanja „Jedno od petoro“ za Crnu Goru sprovedena je pod okriljem Vlade Crne Gore, dok je Nacionalni tim za sprovođenje kampanje obuhvatao široku strukturu društvenih činilaca, shodno predlogu Savjeta Evrope: počev od Skupštine Crne Gore, preko relevantnih resora Vlade, tužilaštva i sudstva, Uprave policije, Zajednice opština, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, predstavnika domaćih i inostranih partnera, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Predstavnik Interpola u Crnoj Gori, Prijestonica Cetinje, UNICEF, NVO „Djeca prije

svaga“ i NVO „Centar za prava djeteta Crne Gore“, Medijsko samoregulatorno tijelo, kao i prijatelje: Ministarstvo kulture i hotel „Maestral“.

<http://www.gov.me/en/News/112301/Montenegro-initiates-preparations-for-participation-in-CoE-campaign-One-in-five.html>

Ministarstvo zdravlja je organizovalo u okviru projekta Savjeta Europe - Izgradnja Europe za djecu sa djecom, kampanju „Jedno od pet“, okrugli sto 19. aprila 2012, na temu „Identifikacija djece žrtava seksualnog nasilja i njihov medicinski i psihološki tretman“. U skladu s akcionim planom, Ministarstvo zdravlja organizovalo je okrugli sto na temu zdravlje djece, gdje su ciljne grupe bile medicinski stručnjaci i predstavnici drugih institucija koji u svom radu dolaze prvi u kontakt sa seksualno zlostavljanim djecom i oni koji su kasnije uključeni u proces pružanja medicinske njege i psihološke terapije, predstavnici Hitne medicinske pomoći, Kliničkog centra Crne Gore, odjeljenja neonatologije i psihijatrije, zatim iz Uprave policije, predstavnici sektora nevladinih organizacija, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete, Instituta za javno zdravlje i medija. Učesnici okruglog stola su tom prilikom naglasili važnost reaktualizacije teme zlostavljanja djeteta, koja je pokrenuta prije deset godina, i složili su se oko sljedećih zaključaka:

- kampanja Savjeta Europe „Jedno od petoro“ je veoma korisna, jer je doprinijela podizanju svijesti, senzibilitetu i prikupljanju informacija o težini problema ranog otkrivanja slučajeva zlostavljanja djece;
- Nedostatak kvalitetne usluge za posttraumatsko liječenje djece i njihovih porodica, nedovoljno obučeni stručnjaci, potreba za njihovom kontinuiranom edukacijom;
- nedostatak odgovarajućih podataka koji bi prikazali veličinu problema;
- neadekvatno procesuiranje utvrđenih slučajeva zlostavljanja, neprimjerena hospitalizacija i liječenje, kao i nedostatak protokola ponašanja u pojedinim situacijama;
- nedostatak finansija kako bi se adekvatno zbrinule žrtve seksualnog zlostavljanja.

Delegacija Skupštine CG u Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope i predstavništvo UNICEF-a u Crnoj Gori, kao doprinos kampanji Savjeta Evrope „Jedno od petoro“, realizovali su Istraživanje „Nasilje nad djecom u Crnoj Gori – istraživanje o znanju, stavovima i ponašanju 2013. godine“, čiji rezultati su predstavljeni na Press konferenciji u Skupštini 26. septembra 2013. godine.

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, 150 miliona djevojčica i 73 miliona dječaka bilo je izloženo seksualnom nasilju, a 1,3 miliona djece danas su žrtve globalne trgovine. Jedino funkcionalan obrazovni, socijalni i zdravstveni sistem može zaštititi djecu od nasilja, a neophodno je konstantno raditi na jačanju svijesti građana o potrebi borbe protiv ovog problema. Zaključeno je da ovo istraživanje treba da bude polazna osnova za preduzimanje aktivnosti od strane nadležnih državnih organa Crne Gore i svih drugih subjekata kako bi se smanjio nivo nasilja nad djecom i realizovale mjere u cilju zaštite djece.

<http://www.skupstina.me/index.php/me/odbor-za-ljudska-prava-i-slobode/aktuelnosti/item/1260-odrzana-konferencije-za-stampu-povodom-prezentacije-nalaza-istrazivanja-nasilje-nad-djecom-u-crnoj-gori-istrzivanje-o-znanju-stavovima-i-ponasanju-2013>

Pitanje 5: Specijalizovana obuka

Da li su zakonodavne ili druge mjere preduzete u cilju obezbjeđenja da su lica, jedinice ili službe zadužene za istrage obučena za rad sa slučajevima gdje je navodni počinitelj seksualnog zlostavljanja djeteta član uže porodice žrtve, ili je na drugi način bio u priznatoj poziciji povjerenja, autoriteta ili uticaja na njega ili nju? (član 34 (1), obrazloženje, stav 233-235, kao i

stav 123).

Odgovor:

Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije Crne Gore je u posljednje tri godine sproveo je aktivnosti inicijalne i kontinuirane edukacije za crnogorske sudije i tužioce i skoro u potpunosti ispunio očekivanja predviđena Godišnjim programom za narednu godinu.

U toku 2010. godine od sprovedenih 68 edukativnih aktivnosti,⁵ u vezi edukacija sudija i tužilaca za postupanje prema djeci sprovedena je jedna edukacija o međunarodnim standardima u oblasti maloljetničkog pravosuđa. Kroz specijalizovane obuke kada je riječ o tužilačkoj organizaciji prošlo je 54 državna tužioca, zamjenika, savjetnika i pripravnika, a kada su u pitanju predstavnici sudstva taj broj iznosi 44 (sudije, savjetnika i pripravnika).

U toku 2011. godine, od sprovedene 122 edukativne aktivnosti, u vezi edukacije sudija i tužilaca za postupanje prema djeci, sprovedena je jedna edukacija u vezi vještačenja seksualnog zlostavljanja djece. U navedenim obukama učestvovalo je ukupno 52 polaznika.

U toku 2012. godine, od sprovedenih 140 edukativnih aktivnosti, u vezi edukacije sudija i tužilaca za postupanje prema djeci, održane su dvije edukacije usmjerene na implementaciju novog Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku.

Kako je i samim Zakonom predviđena specijalizacija svih službenih aktera u postupcima sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnicima kao učesnicima u krivičnom postupku, tj. sudija, tužilaca, policajaca i advokata, kroz projekat „Pravda za djecu” organizovane su posebne specijalizovane obuke o novinama usvojenog zakonodavstva i međunarodnim standardima, kao i posebnim tehnikama i metodama vladanja potrebnih za rad sa djecom koje se sprovode u toku 2013. godine.

Kada su u pitanju nastavnici, profesori, stručni radnici iz sistema obrazovanja, Zavod za školstvo je u okviru implementacije izbornog predmeta Zdravi stilovi života edukovao 187 nastavnika iz 95 osnovnih škola u Crnoj Gori za realizaciju ciljeva i iz tematske oblasti **Reproduktivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti**. Nastavnici su kroz edukaciju upoznati sa oblicima i manifestacijama seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja. Na taj način su nastavnici pripremljeni za izvođenje nastave iz ove oblasti. Istovremeno, podignuta je svijest o tome šta je seksualno nasilje i zlostavljanje, koje su njegove vrste i kako se prepoznaje u ponašanju i izgledu djece.

Takođe, Zavod za školstvo je u saradnji sa NVO „Forum pedagoga Crne Gore“ realizovao četiri seminara sa pedagogima iz osnovnih i srednjih škola na temu **zanemarivanja i zlostavljanja djece**. Tokom realizacije seminara, stavljen je poseban akcenat na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje djece, seksualno nasilje kroz korišćenje moderne tehnologije, te rizike nastale usljed nekontrolisanog korišćenja Interneta i društvenih mreža. Seminari su obuhvatili preko 80% pedagoga osnovnih škola i značajan dio pedagoga srednjih škola. Cilj seminara je bio da se podigne nivo svijesti o pojavi nasilja nad djecom, kao i načinima postupanja u cilju zaštite od nasilja unutar škole i institucijama socijalne zaštite kao njenim partnerima u tom procesu. Podizanje nivoa znanja i obaviještenosti u osnovnim i srednjim školama o tome šta je nasilje, koje su njegove vrste i kako ga prepoznati u ponašanju i izgledu djece, kao i prijedlog organizacijsko-proceduralnih aktivnosti imao je za cilj da pomogne školi u suočavanju sa nasiljem nad djecom, pouzdanijem i dosljednijem sprovođenju aktivnosti u cilju pomoći djeci - žrtvama zanemarivanja i zlostavljanja. Planirana edukacija omogućava, kako školi kao sistemu,

⁵ Izvor: Godišnji izvještaji Vrhovnog suda za godine: 2010, 2011, 2012.

tako i pojedincima unutar tog sistema da ostvare bezbjednije uslove za siguran dječji razvoj. Kroz multisektorski pristup u zaštiti prava djece od zlostavljanja i zanemarivanja, škola ostvaruje uspješnije partnerstvo sa institucijama koje se bave ovom problematikom. Na seminaru se posebna pažnja poklonila zlostavljanju i zanemarivanju, faktorima rizika i indikatorima prepoznavanja nasilja u školama, kao i ulozi škole u identifikaciji nasilja. Vrlo interesantna oblast koja je bila predmet edukacije je bilo nasilje kao rezultat korišćenja moderne tehnologije. Ukazano je i na značaj i ulogu pedagoga u prevenciji nasilja u školi.

U cilju zaštite djece od svih vidova nasilja i zanemarivanja i zlostavljanja, pa shodno tome i od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, škole mogu da preduzmu određene mjere zaštite i uspostave saradnju sa relevantnim institucijama. Jedna od najvažnijih mjera je primjena Protokola o postupanju sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja. U tom smislu škole mogu da primjenjuju Protokol o postupanju sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim pri centrima za socijalni rad. Ovaj protokol posvećen je zbrinjavanju djeteta žrtve unutar škole i na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim kada se radi o bilo kom stepenu i vrsti zlostavljanja ili zanemarivanja. Poseban dio u protokolu se odnosi na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje.

U školama postoji kutija povjerenja, postavljena i označena na posebnom mjestu u koju učenici mogu da stave svoju prijavu protiv bilo koje vrste nasilja i da se na osnovu te prijave aktivira Protokol o postupanju sa djecom žrtvama svih oblika nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja. Kutiju otvaraju stručni saradnici u školi i oni su prva karika u rješavanju svih vidova nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Pitanje 6: Učešće djece, privatnog sektora, medija i civilnog društva

Odgovori na pitanja 4 i 11 OPU-a biće pregledani od strane Komiteta za procjenu primjene člana 9 u vezi sa temom monitoring runde. Molimo stoga da samo dodate da li su preduzeti konkretni koraci u cilju podsticanja učešća djece, privatnog sektora, medija i/ili civilnog društva u razvoju i sprovođenju politike, programa i drugih inicijativa, posebno onih koji se tiču seksualnog zlostavljanja djece u krugu povjerenja. Ako jesu, molimo navedite koji i objasnite na koji način se učešće odvija. (Obrazloženje, stav 67-75)

Odgovor:

Princip participacije i mogućnost da se mišljenje djeteta čuje, zastupljen je u zakonima koji regulišu oblast porodičnih odnosa, socijalne i dječije zaštite, odnosno krivično-pravne zaštite. Na nivou ustavnih načela, ovo pravo je priznato svim licima pod jurisdikcijom Crne Gore bez razlike po osnovu starosne dobi. Princip poštovanja mišljenja djeteta uključen je u Porodični zakon. Pored ostalog, zakonom je predviđeno da je organ starateljstva dužan da, prije određivanja porodičnog smještaja, omogući djetetu da slobodno izrazi svoje mišljenje u vezi sa porodičnim smještajem i da to mišljenje cijeni u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta; dijete ima pravo da blagovremeno dobije sva obavještenja koja su mu potrebna za formiranje mišljenja; dijete koje je navršilo 10 godina života može slobodno i neposredno izraziti svoje mišljenje u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, odnosno može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju ovog svog prava), a postoje i učenički parlamenti u svim školama i lokalni dječji parlamenti. Inače, u Crnoj Gori su donijete brojne strategije i operativni planovi u funkciji ostvarivanja i zaštite prava djeteta (Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite 2013–2017. godine, Strategija razvoja hraniteljstva u Crnoj Gori 2012–2016. godine, Strategija za

integraciju osoba s invaliditetom u Crnoj Gori 2008–2016. godine, Strategija zaštite od nasilja u porodici, Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja 2010–2015. godine, Strategija razvoja osnovnog obrazovanja i vaspitanja s akcionim planom 2011–2017. godine, Strategija za poboljšanje položaja Roma i Egipćana 2012–2016. godine, Nacionalni plan akcije za djecu 2013-2017. godine, itd.).

Primjena nekih od navedenih strateških dokumenata je tek otpočela, izvještaji o njihovoj realizaciji su u fazi pripreme, tako da u ovom trenutku nije moguće jasno definisati aktuelno stanje, odnosno nivo i vrstu promjena ostvarenih njihovom dosadašnjom primjenom. Međutim, važno je ukazati da duži niz godina, u postupku izrade i donošenja različitih strateških dokumenata učestvuju i predstavnici civilnog sektora, što je bitan kvalitet u radu i ponašanju državnih organa, a preko njih je u većoj mjeri olakšano i da se dječje mišljenje čuje i prilikom izrade navedenih dokumenata.

S aspekta implementacije principa participacije, od ogromnog značaja će biti praćenje Nacionalnog akcionog plana za djecu 2013-2017. godine, te obezbjeđivanje kontinuirane konsultacije djece i članova Savjeta za prava djeteta.

Kompanija „Microsoft“ pokrenula je proces instalacija programa Microsoft Live Family Safety na računarima u školskim učionicama. Instalacijom ovog programa obezbjeđuje se da na školskim računarima ne može prikazati neprikladni sadržaj za djecu sa interneta. Ovaj program služi i za kontrolu i ograničenje pristupa sajtovima koji odvlače pažnju djeci u toku nastave. Program Microsoft Family Safety omogućava profesorima i roditeljima da prate kretanje učenika i djece na internetu.

Telenor D.O.O. u saradnji sa Ministarstvom prosvjete realizuje Projekat „Spajamo generacije“ na temu sigurnog interneta u cilju edukacije učenika o bezbjednom korišćenju interneta. Projekat je nastavljen pod nazivom „Osvoji internet, surfuj pametno“.

Pilot faza projekta „Spajamo generacije“ je trajala od februara do septembra 2012. godine, i njome se željelo testirati aktivnosti i reakcije prije svega djece, a onda i roditelja i nastavnika na sam koncept vršnjačke edukacije u oblasti sigurnosti djece na Internetu. Ova faza je ujedno omogućila da se direktno od ciljne grupe prepoznaju problemi i potrebe, što je kasnije još jednom potvrđeno istraživanjem koje je realizovalo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije.

Na 56. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, održanoj 9. decembra 2011. godine, djeci iz JU Dječiji dom „Mladost“ Bijela i JU Centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“ omogućeno je da učestvuju na sjednici Odbora i da se pravo člana 12 Konvencije o pravima djeteta primijeni. Tako su djeca, među kojima je bilo i djece sa teškoćama u razvoju, postavljala pitanja predstavnicima nadležnih ministarstava i članovima Odbora o problemima koji su dio njihove svakodnevice.

Skupština Crne Gore, povodom obilježavanja Međunarodnog dana prava djeteta, već u kontinuitetu organizuje sjednice Dječjeg parlamenta na kojima predstavnici Vlade Crne Gore odgovaraju na pitanja djece iz svih crnogorskih opština. Cilj je da se doprinese sazrijevanju svijesti i unapređenju modela učešća djece u društvenim procesima, odnosno da se omogući djeci da učestvuju i odlučuju u pitanjima koja se na njih odnose.

Takođe, Skupština Crne Gore od oktobra 2012. godine realizuje program Demokratskih radionica, u kojem je do sada učestvovalo oko sedam hiljada djece iz brojnih škola iz svih krajeva Crne Gore. Tokom radionica izrađeno je ukupno 231 dječjih novina i 49 radio priloga, a poslanici Skupštine Crne Gore su često u prilici da razgovaraju sa djecom kako bi im predstavili rad Skupštine u upoznali se sa problemima sa kojima se djeca suočavaju.

Pitanje 7: Programi ili mjere preventivnog djelovanja

Koje mjere su preduzete kako bi se osiguralo da lica, posebno ona koja su dio djetetovog kruga povjerenja, a koja strahuju da mogu počiniti krivična djela seksualnog zlostavljanja, utvrđena u skladu sa Konvencijom, imaju pristup, gdje je to moguće, efikasnim programima ili mjerama intervencije čija je svrha procjenjivanje i sprječavanje rizika da krivična djela budu počinjena? (Član 7, obrazloženje, stav 64)

Odgovor:

Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju („Sl. list RCG“, br. 64/02, 31/05, 49/07 i „Sl. list Crne Gore“, br. 04/08, 21/09, 45/10), članom 9a propisano je da: “U ustanovi nije dozvoljeno: fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zloupotreba djece i učenika ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu zakona”. Nadalje, u cilju smanjenja konflikata, članom 9b propisano je: “U postupku rješavanja konflikata među djecom, učenicima, roditeljima i zaposlenim u ustanovi mogu se angažovati posrednici, u skladu sa zakonom”.

U pogledu suzbijanja nasilja među djecom u prethodnom periodu, kroz obavezne i izborne predmete u osnovnim i srednjim školama, izučavane su teme koje se odnose na prevenciju nasilja. U izbornom predmetu **Zdravi stilovi života** za VIII ili IX razred jedno posebno poglavlje se odnosi na prevenciju fizičkog i psihičkog nasilja. Ovaj predmet je u zadnje dvije godine izučavalo oko 60% učeničke populacije odgovarajućeg razreda.

Izborni predmet Zdravi stilovi života za I ili II razred gimnazije u srednjim stručnim školama će se izučavati kao međupredmetni program ili kroz slobodne aktivnosti škola.

Građansko vaspitanje je obavezan predmet u VI i VII razredu osnovne škole. U okviru ovog predmetnog programa predviđene su i izborne teme *Zlostavljanje i zanemarivanje učenika, Nasilje među mladima*.

Građansko obrazovanje se izučava u sva četiri razreda gimnazije.

Ministarstvo prosvjete je u saradnji sa NVO „Djeca prije svega“ organizovalo seminar „Zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja“, za članove stručnih službi predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i osnovnih škola u Podgorici. Seminar na istu temu je upriličen i za predstavnike sistema socijalne i dječje zaštite, zdravstvene zaštite, obrazovanja i vaspitanja (Ministarstvo prosvjete, Zavod za školstvo, direktori/ce predškolskih vaspitno-obrazovnih ustanova i osnovnih škola), policije i pravosuđa. Sprovedeni su u okviru kampanje Savjeta Evrope „Jedno od petoro“ i Skupštine Crne Gore, usmjerene na prevenciju i suzbijanje svih oblika seksualnog nasilja nad djecom.

Ministarstvo prosvjete u saradnji sa UNICEF-om od 2005/2006. implementira projekat „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje“ u cilju prevencije svih vidova nasilja. Poklanja se pažnja pojavi seksualnog nasilja kao dijela nasilja uopšte, kroz pristup koji cijeni razvojne karakteristike

djece. Teme se ne obrađuju eksplicitno već na način razumljiv djeci (dodirivanje tijela koje ne prija, izaziva nelagodu, uznemirenost i sl). Projekat „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje” uključuje obuke sa ciljem podizanja svijesti i nivoa znanja roditelja, nastavnika i drugih zaposlenih u školama o problemima vršnjačkog nasilja. Pripremljen je Priručnik za škole, brošura za roditelje i Upitnik za škole.

Ministarstvo prosvjete je, u saradnji sa NVO „Djeca prije svega“, sprovelo istraživanje o iskustvima djece u korišćenju Interneta, mobilnog telefona i drugih savremenih tehnologija (april 2011. godine). Istraživanje je obavljeno na uzorku od 1.003 učenika osnovnih i srednjih škola. Neki od podataka pokazuju sljedeće: sadržaje sa eksplicitnim prikazima tijela muškaraca i žena je primijetilo 69,3%, polni odnos 64%, seksualne aktivnosti s nasilnim ponašanjem 60,4%, a 83,4% je bilo izloženo putem interneta neugodnim komentarima i vrijeđanju. Zatim, dvije petine ispitanika (38,3%) navelo je da su naišli na web stranicu koja je sadržala fotografije koje prikazuju polni odnos, a da to nijesu željeli. Svaki deseti ispitanik (11,4%) primio je putem interneta poruku koja je nudila pornografske web stranice sa pokazivanjem seksualnih sadržaja ili je sadržala linkove za takve stranice. Skoro svaki treći ispitanik (31,1%) je znao da je ponuđena web stranica pornografska, prije nego što je na nju ušao. Ovo je podatak koji ukazuje da djeca već znaju koju će stranicu posjetiti i šta ih tamo očekuje. Zanimljiv podatak je to što su djeca koristila kompjuter kod kuće (njih 82,4%) kada su primila e-mail ili otvorili web stranicu sa uznemirujućim/seksualnim sadržajima. Na kraju Projekta, pripremljena je naljepnica sa sadržajem koji ukazuje djeci na opasnost prilikom korišćenja interneta i pruža informaciju o broju telefona na koji mogu prijaviti slučaj eventualnog nasilja. Ministarstvo prosvjete je preporučilo svim školama u kojima postoje računarske učionice da naljepnice zalijepe na prigodnom mjestu pored svakog računara, i tako djeci učine dostupnim instrukcije za ponašanje u slučaju tzv. sajber nasilja.

Ministarstvo prosvjete je potpisnik Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici: procedure i institucionalna saradnja u vezi sa porodičnim nasiljem i nasiljem nad djevojčicama i ženama. U odnosu na ustanove predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog obrazovanja i vaspitanja, resursne centre, predviđeno je postupanje i preduzimanje profesionalnih mjera, saglasno etici i struci.

Zavod za školstvo je u partnerstvu sa UNDP-em pokrenuo izučavanje izbornog predmeta Zdravi stilovi života, u VIII ili IX razredu osnovne škole i u I ili II razredu gimnazije sa 2 časa nedjeljno. Zdravi stilovi života se izučavaju i u srednjim stručnim školama kao međupredmetna oblast, odnosno određene teme iz ove oblasti se izučavaju u okviru postojećeg kurikulumu i to u sljedećim predmetima: psihologija, sociologija, fizičko vaspitanje, biologija i hemija. U okviru teme koja se odnosi na *Reproduktivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti* realizuju se ciljevi koji se odnose na razumijevanje oblika seksualnog nasilja i načina na koje se oni mogu spriječiti i suzbiti. Izborni predmet u osnovnoj školi spada u red predmeta koje učenici najviše biraju. Oko 60% populacije učenika VIII ili IX razreda ga izučava. Slična situacija je u gimnazijama i u mješovitim školama. U srednjim stručnim školama, tematika iz ove oblasti se izučava u okviru redovnih predmeta.

Zavod za školstvo je u okviru implementacije izbornog predmeta Zdravi stilovi života edukovao 187 nastavnika iz 95 osnovnih škola u Crnoj Gori za realizaciju ciljeva iz tematske oblasti *Reproduktivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti*. Nastavnici su kroz edukaciju upoznati sa oblicima i manifestacijama seksualnog iskorišćavanja i

seksualnog zlostavljanja. Na taj način su nastavnici pripremljeni za izvođenje nastave iz ove oblasti. Istovremeno, podignuta je svijest o tome šta je seksualno nasilje i zlostavljanje, koje su njegove vrste i kako se prepoznaje u ponašanju i izgledu djece.

Zavod za školstvo je u saradnji sa NVO „Forum pedagoga Crne Gore“ realizovao četiri seminara sa pedagozima iz osnovnih i srednjih škola na temu *zanemarivanja i zlostavljanja djece*. Tokom realizacije seminara, stavljen je poseban akcenat na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje djece, seksualno nasilje kroz korišćenje moderne tehnologije, te rizike nastale usljed nekontrolisanog korišćenja Interneta i društvenih mreža. Seminari su obuhvatili preko 80% pedagoga osnovnih škola i značajan dio pedagoga srednjih škola. Cilj seminara je bio da se podigne nivo svijesti o pojavi nasilja nad djecom, kao i načinima postupanja u cilju zaštite od nasilja unutar škole i institucijama socijalne zaštite kao njenim partnerima u tom procesu. Podizanje nivoa znanja i obaviještenosti u osnovnim i srednjim školama o tome šta je nasilje, koje su njegove vrste i kako ga prepoznati u ponašanju i izgledu djece, kao i prijedlog organizacijsko-proceduralnih aktivnosti imao je za cilj da pomogne školi u suočavanju sa nasiljem nad djecom, pouzdanijem i dosljednijem sprovođenju aktivnosti u cilju pomoći djeci - žrtvama zanemarivanja i zlostavljanja. Planirana edukacija omogućava, kako školi kao sistemu, tako i pojedincima unutar tog sistema da ostvare bezbjednije uslove za siguran dječji razvoj. Kroz multisektorski pristup u zaštiti prava djece od zlostavljanja i zanemarivanja, škola ostvaruje uspješnije partnerstvo sa institucijama koje se bave ovom problematikom. Na seminaru se posebna pažnja poklonila zlostavljanju i zanemarivanju, faktorima rizika i indikatorima prepoznavanja nasilja u školama, kao i ulozi škole u identifikaciji nasilja. Vrlo interesantna oblast koja je bila predmet edukacije je bilo nasilje kao rezultat korišćenja moderne tehnologije. Ukazano je i na značaj i ulogu pedagoga u prevenciji nasilja u školi.

U cilju zaštite djece od svih vidova nasilja i zanemarivanja i zlostavljanja, pa shodno tome i od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, škole mogu da preduzmu određene mjere zaštite i uspostave saradnju sa relevantnim institucijama. Jedna od najvažnijih mjera je Protokol o postupanju sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja. U tom smislu postoje škole koje mogu da primjenjuju Protokol o postupanju sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim pri centrima za socijalni rad. Ovaj protokol posvećen je zbrinjavanju djeteta žrtve unutar škole i na relaciji škola – multidisciplinarni operativni tim kada se radi o bilo kom stepenu i vrsti zlostavljanja ili zanemarivanja. Poseban dio u protokolu se odnosi na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje.

U školama postoji kutija povjerenja, postavljena i označena na posebnom mjestu, u koju učenici mogu da stave svoju prijavu protiv bilo koje vrste nasilja i da se na osnovu te prijave aktivira Protokol o postupanju sa djecom žrtvama svih oblika nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja. Kutiju otvaraju stručni saradnici u školi, i oni su prva karika u rješavanju svih vidova nasilja u obrazovno-vaspitnim ustanovama.

Istraživanje o bezbjednosti djece na internetu realizovano je u skladu sa Akcionim planim za 2012. godinu za implementaciju Strategije razvoja informacionog društva 2012-2016. godine, kojim je planirano da Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije sprovede istraživanje o sigurnosti djece na internetu. Sprovedeno je istraživanje među roditeljima djece ovog uzrasta o njihovoj percepciji korišćenja interneta od strane djece. Projekat „Istraživanje o

bezbjednosti djece na Internetu“ obuhvatio je dvije ciljne grupe - osnovce i njihove roditelje, te stoga predstavlja prvo te vrste u Crnoj Gori, koje istovremeno obuhvata dvije ciljne grupe ispitanika u kontekstu istraživanja bezbjednosti na Internetu. Za potrebe istraživanja kreirana su dva upitnika na koje je odgovore dalo ukupno 1.073 učenika i 965 roditelja, a metodologija korišćena tom prilikom sadrži neke od osnovnih indikatora praćenja bezbjednosti djece na Internetu koji se koriste u 27 zemalja EU, obuhvaćenih projektom EU Kids Online. Anketom su bili obuhvaćeni učenici od trećeg do devetog razreda osnovnih škola, gdje se vodilo računa o jednakoj zastupljenosti broja razreda po školama i opštinama, kao i o polnoj jednakosti učenika i učenica. Istraživanje je realizovano u periodu april-maj 2012. godine u tri regiona, devet crnogorskih opština i u trideset osnovnih škola. Istraživanje u južnom regionu obuhvatilo je opštine Kotor, Bar i Tivat, što čini 23,3% cjelokupnog uzorka. Na drugoj strani, centralni region obuhvatio je opštine Podgorica i Nikšić što predstavlja 39,9% uzorka, dok je sjeverni region obuhvatio opštine Bijelo Polje, Berane, Pljevlja i Rožaje što čini 36,8% uzorka. Anketa među učenicima realizovana je od strane tima E3 Consulting i uz superviziju tima Ministarstva prosvjete i razrednih starješina odjeljenja obuhvaćenih istraživanjem.

Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije nastavili su rad sa Telenorom i u ovoj fazi, a novi partner na projektu „Osvoji Internet, surfuj pametno!“ je NVO Roditelji. Saradnja sa 25 osnovnih škola u 12 crnogorskih gradova sa kojima realizuju aktivnosti omogućila je da se na pravi način započne izgrađivanje pravog sistema vrijednosti ponašanja u digitalnom svijetu.

60 ambasadora sigurnog Interneta je uradilo oko 200 radionica vršnjačke edukacije. Kroz radionice o sigurnom Internetu je prošlo oko 4000 učenika šestog i sedmog razreda, kao i neka odjeljenja osmih i devetih razreda osnovne škole.

NVO Prima iz Podgorice realizuje projekat koji se odnosi na prevenciju nasilja na internetu među mladima putem radionica sa učenicima osnovnih i srednjih škola Crne Gore i filma „Tagged“ koji se za njih prikazuje.

Kompanija „Microsoft“ pokrenula je proces instalacija programa Microsoft Live Family Safety na računarima u školskim učionicama. Instalacijom ovog programa obezbjediće se da se na školskim računarima ne može prikazati neprikladni sadržaj za djecu sa interneta. Ovaj program služi i za kontrolu i ograničenje pristupa sajtovima koji odvlače pažnju djeci u toku nastave. Program Microsoft Family Safety omogućava profesorima i roditeljima da prate kretanje učenika i djece na internetu.

Telenor D.O.O. u saradnji sa Ministarstvom prosvjete realizuje Projekat „Spajamo generacije“ na temu sigurnog interneta u cilju edukacije učenika o bezbjednom korišćenju interneta. Projekat je nastavljen pod nazivom „Osvoji internet, surfuj pametno“.

Pilot faza projekta „Spajamo generacije“ je trajala od februara do septembra 2012. godine, i njome se željelo testirati aktivnosti i reakcije prije svega djece, a onda i roditelja i nastavnika na sam koncept vršnjačke edukacije u oblasti sigurnosti djece na Internetu. Ova faza je ujedno omogućila da se direktno od ciljne grupe prepoznaju problemi i potrebe, što je kasnije još jednom potvrđeno istraživanjem koje je realizovalo Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije.

ZAŠTITA

Pitanja u ovom odjeljku imaju za cilj identifikovanje konkretnih zakonodavnih ili drugih mjera koje su posebno preduzete radi zaštite djece žrtava seksualnog zlostavljanja u krugu povjerenja.

Pitanje 8 : Izražavanje sumnje u vezi sa seksualnim zlostavljanjem

Odgovor na pitanje 13 u OPU biće pregledano od strane Komiteta za procjenu primjene člana 12 u vezi sa temom monitoring runde. Dok odgovarate na ovo pitanje, molimo Vas da stoga samo dodate da li su određene zakonodavne ili druge mjere preduzete za podsticanje izvještavanja o seksualnom zlostavljanju djece u krugu povjerenja nadležnim organima. (Obrazloženje, stav 91)

Odgovor:

Postoji zakonska regulativa koja obavezuje prijavljivanje sumnje i radnje seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja. Navedena pitanja su obrađena u sljedećim zakonima: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Porodični zakon, Krivični zakon, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zaštiti prava pacijenata kao i u Protokolima o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

U gore navedenim zakonima definisane su obaveze i pravila stručnjaka koji rade sa djecom, koja nijesu prepreka u izvještavanju kada su razumne osnove za sumnje da je dijete žrtva seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

U sklopu Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, kao i drugih zakona, definisane su procedure kojima se štiti privatnost žrtve, a koje istovremeno ne predstavljaju prepreku za preduzimanje mjera u cilju zaštite djeteta i otkrivanja počinioca.

Krivični zakonik, izmjene i dopune iz 2010:

Krivičnim zakonom, članom 386, propisano je sledeće: ko zna da je neko lice učinilo krivično djelo za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od četrdeset godina ili zna samo da je takvo djelo učinjeno pa to ne prijavi prije nego što su djelo, odnosno učinilac otkriveni, kazniće se zatvorom do dvije godine.

(2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i službeno ili odgovorno lice koje svjesno propusti da prijavi krivično djelo za koje je saznalo u vršenju svoje dužnosti, ako se za to djelo po zakonu može izreći pet godina zatvora ili teža kazna.

Član 416 - Zloupotreba službenog položaja

(1) Službeno lice koje protivpravnim iskorišćavanjem svog službenog položaja ili ovlašćenja, prekoračenjem granica svog službenog ovlašćenja ili nevršenjem svoje službene dužnosti pribavi sebi ili drugom korist, drugom nanese štetu ili teže povrijedi prava drugog, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.

Član 417 - Nesavjestan rad u službi

(1) Službeno lice koje kršenjem zakona ili drugih propisa ili opštih akata, propuštanjem dužnosti nadzora ili na drugi način očigledno nesavjesno postupa u vršenju službe, iako je bilo svjesno ili je bilo dužno i moglo biti svjesno da usljed toga može nastupiti teža povreda prava drugog ili imovinska šteta, pa takva povreda, odnosno šteta u iznosu koji prelazi tri hiljade eura i nastupi, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

Jedno od osnovnih načela Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku je poštovanje prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka. Državni tužilac za maloljetnike, sudija za maloljetnike i sudije vijeća za maloljetnike i druga lica koja učestvuju u postupku moraju voditi računa o tome da ne dođe do povrede prava privatnosti maloljetnog lica.

b. Da li postoje pravila koja ohrabruju neku osobu koja zna ili sumnja, u dobroj namjeri, na seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje djece, da izvijesti o činjenicama nadležne organe? Ako je tako, molimo Vas da navedete pod kojim uslovima i koje organe (član 12, stav 2, obrazloženje, stav 91). Navedite primjere dobre prakse.

Odgovor:

Postoji zakonska regulativa koja obavezuje prijavljivanje sumnje i radnje seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja. Navedena pitanja su obrađena u sljedećim zakonima: Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Porodični zakon, Krivični zakon, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zaštiti prava pacijenata, kao i u Protokolima o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici.

U gore navedenim zakonima definisane su obaveze i pravila stručnjaka koji rade sa djecom, koja nijesu prepreka u izvještavanju kada su razumne osnove za sumnje da je dijete žrtva seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

U okviru Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, kao i drugih zakona, definisane su procedure kojima se štiti privatnost žrtve, a koje istovremeno ne predstavljaju prepreku za preduzimanje mjera u cilju zaštite djeteta i otkrivanja počinioca.

NVO „Djeca prije svega“ iz Podgorice, od 2003. godine realizuje interventne, razvojne i preventivne programe koji se odnose na djecu i porodicu. Jedna od socijalnih usluga koja se sada realizuje je savjetodavna dječija linija »Povjerljivi telefon«, koja je postala punopravni član globalne mreže telefona za djecu »Child Helpline International«.

Savjetodavna dječja linija »Povjerljivi telefon« edukaciju savjetnika sprovodi u partnerstvu sa NVO »Hrabri telefon« (Zagreb, Hrvatska) i Nacionalna dječija linija Srbije (Beograd).

Pitanje 9: Pomoć i posebna zaštita za žrtve

9a. Da li, i u kojoj mjeri, unutrašnje pravo predviđa mogućnost uklanjanja žrtve iz njegovog/njenog porodičnog okruženja kada su roditelji ili lica koja se staraju o djetetu umiješani u njegovo/njeno seksualno zlostavljanje? Ako unutrašnji zakon to predviđa:

- da li uslovi i trajanje takvog uklanjanja treba da budu utvrđeni u skladu sa najboljim interesima djeteta? (član 14 (3), obrazloženje, stav 99)

Odgovor:

Djeci žrtvama i njihovim porodicama je omogućena kroz multidisciplinarni pristup sveobuhvatna podrška i zaštita.

U skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, donesena je **Strategije zaštite od nasilja u porodici** u julu 2011. godine. U novembru 2011. godine potpisan je i **Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici**. Potpisnici Protokola su: Vrhovni sud, Ministarstvo pravde, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Uprava policije i Vijeće za prekršaje.

Cilj Protokola jeste da se uspostavi i podstakne uspostavljanje multidisciplinarne saradnje s jasno razrađenim postupanjima svakog sistema. Protokol je sačinjen tako da poštuje osnovne principe proizišle iz svih konvencija i zakona navedenih Strategijom zaštite od nasilja u porodici i odnosi se na sveobuhvatnu zaštitu porodice od nasilja.

Protokolom je uređen zajednički rad svih sistema u toku sprovođenja zakona i konvencija, te obaveza preduzimanja potrebnih mjera za osiguranje organizovanosti, opremljenosti i edukovanosti dovoljnog broja specijalizovanih stručnjaka koji se bave problematikom nasilja u porodici.

Postupanje centara za socijalni rad kada su djeca uključena u slučaj porodičnog nasilja obuhvata:

U slučaju saznanja/sumnje o učinjenom nasilju u porodici u kojem je dijete žrtva (neposredna ili posredna) stručni radnik/radnica centra za socijalni rad hitno/neodložno prijavljuje slučaj policiji; hitno utvrđuje plan pomoći i mjere za zaštitu djeteta žrtve nasilja u porodici – u svakom konkretnom slučaju rukovodi se principom najboljeg interesa djeteta; imenuje staratelja za dijete ukoliko roditelji nijesu u mogućnosti da vrše ovu ulogu ili postoji sukob interesa roditelja i djeteta (poseban staratelj); donosi odluku o izmještanju djeteta iz porodice samo u izuzetnim slučajevima, odnosno samo u slučajevima kada je nemoguće naći drugo bezbjedno mjesto za dijete – žrtvu nasilja u porodici; razmatra mogućnost odgovarajućeg smještaja u hraniteljskoj porodici ukoliko se to procijeni kao neophodno i jedino valjano za dijete žrtvu; kontinuirano prati slučaj i najmanje jednom mjesečno obilazi porodicu u kojoj se dijete-žrtva nasilja nalazi; ostvaruje i kontinuirano održava kontakt sa stručnjacima iz zdravstvenih i vaspitno-obrazovnih ustanova (predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove) u slučaju da je dijete žrtva nasilja u porodici (bilo neposredna ili posredna); pokreće građanski sudski postupak pred nadležnim sudom.

Centar za socijalni rad takođe inicira i zajedno s predstavnicima državnog i nevladinog sektora obrazuje stručni tim, čiji je zadatak: utvrđivanje plana pomoći, mjera za zaštitu djeteta-žrtve nasilja u porodici i koordinacija aktivnosti u procesu zaštite. Za koordinatora/koordinatorku stručnog tima bira se stručni radnik/radnicu iz centra za socijalni rad.

Stručni tim: pribavlja relevantne podatke o slučaju; vrši procjenu stepena rizika (korišćenjem Matrice za procjenu rizika); pokreće procedure bitne za zaštitu djeteta; obezbjeđuje realizaciju procedure za zaštitu djeteta; pruža stručnu pomoć djetetu-žrtvi porodičnog nasilja kao i pomoći cjelokupnoj porodici, a naročito ukoliko u porodici ima još djece; sprječavanja mogućnost sekundarne viktimizacije djeteta u toku sprovođenja mjera zaštite. (radi smanjenja sekundarne viktimizacije djeteta: ograničava broj intervjua sa djetetom – na najviše dva, i koristi, uvijek kada je to moguće, savremena tehnička pomagala za uzimanje iskaza - dvostrana ogledala i audio i video tehnike radi snimanja iskaza djeteta i njihovog kasnijeg korišćenja na sudu kako bi se izbjeglo izlaganje djeteta novim traumatskim iskustvima); vodi evidencije o svim aktivnostima provođenja mjera zaštite; formira elektronske baze podataka.

Osnovni princip Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku jeste uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, kao i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, zabrana diskriminacije po bilo kom osnovu, razumljivost jezika, upotreba tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti maloljetnog lica; poštovanje prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka, uvažavanje prava maloljetnika da slobodno izraze svoje mišljenje, što veće izbjegavanje ograničenja lične slobode maloljetnika, hitnost u postupcima u kojima učestvuje maloljetno lice, sudska kontrola izvršenja krivičnih sankcija prema maloljetnicima; rehabilitacija i brisanje osude.

Zdravstveni sistem je nosilac psihoterapijskog rada sa djecom žrtvama zlostavljanja, međutim, centri za socijalni rad kroz programe zaštite, pomoći i reintegracije djeci žrtvama obezbjeđuju i rad na prevazilaženju traume.

Članom 28 **Zakona o zaštiti od nasilja u porodici** propisano je da policijski službenik može, radi otklanjanja opasnosti po fizički integritet žrtve, narediti učiniocu nasilja udaljenje ili zabranu vraćanja u stan ili drugi prostor za stanovanje, koja ne može trajati duže od tri dana.

Članom 21 navedenog zakona propisano je da se udaljenje iz stana učiniocu nasilja koji živi sa žrtvom izriče u trajanju koje ne može biti kraće od trideset dana niti duže od šest mjeseci. Članom 22 propisano je da se zabrana približavanja izriče u trajanju koje ne može biti kraće od trideset dana niti duže od jedne godine.

- da li su zakonodavne ili druge mjere preduzete kako bi se osiguralo da lica koja su bliska žrtvi mogu dobiti, gdje je to moguće, terapeutsku pomoć, prije svega hitnu psihološku pomoć? (član 14 (4), obrazloženje, stav 100)

Odgovor:

Shodno Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, u okviru svih 10 centara za socijalni rad u Crnoj Gori, formirani su multidisciplinarni timovi, čija je nadležnost proširena na sve žrtve porodičnog nasilja, a ne samo na djecu. Timovi pružaju potpunu i koordiniranu zaštitu žrtvama porodičnog nasilja. Kada se radi o socijalnoj zaštiti, ovaj zakon propisuje da socijalna zaštita žrtve obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i usluge socijalnog rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, kao i besplatnu pravnu pomoć, koju ostvaruju u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći.

Zdravstveni sistem je nosilac psihoterapijskog rada sa djecom žrtvama zlostavljanja, a centri za socijalni rad kroz programe zaštite, pomoći i reintegracije djeci žrtvama obezbjeđuju i rad na prevazilaženju traume.

9b. Da li unutrašnje pravo predviđa da sankcije za krivična djela seksualnog zlostavljanja djece u krugu povjerenja uključuju uskraćivanje počiniocu, privremeno ili trajno, vršenja stručne ili dobrovoljne aktivnosti koja uključuje kontakt sa djecom u okviru kojih je izvršeno krivično djelo? (član 27 (3) (b), obrazloženje, stav 187)

Odgovor:

Jedna od sankcija, odnosno kazni koja se može izreći pravnom licu za izvršeno krivično djelo jeste prestanak pravnog lica. Ovu kaznu sud može izreći ako je djelatnost pravnog lica u cjelini ili u znatnoj mjeri bila u funkciji vršenja krivičnog djela (Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela). Članom 73 Krivičnog zakonika propisano je da sud može učiniocu krivičnog djela zabraniti vršenje određenog poziva, određene djelatnosti ili svih ili nekih dužnosti vezanih za raspolaganje, korišćenje, upravljanje ili rukovanje tuđom imovinom ili za čuvanje te imovine, ako se opravdano može smatrati da bi njegovo dalje vršenje takve djelatnosti bilo opasno. Trajanje ove mjere ne može biti kraće od jedne niti duže od deset godina.

SUDSKI PROGON

Pitanja u ovom odjeljku fokusiraju se na odredbe koje se bave kažnjavanjem i sankcionisanjem namjerne radnje koja dostiže do seksualnog zlostavljanja unutar kruga djetetovog povjerenja, kao i nekih tema - specifičnih pitanja koja se odnose na to da li istražne, tužilačke i sudske faze postupka uzimaju u obzir posebnu prirodu slučajeva koja čine sastavni dio kruga povjerenja.

Pitanje 10: Krivično djelo seksualnog zlostavljanja

Odgovor na pitanje 16 u OPU biće pregledan od strane Komiteta za procjenu primjene člana 18 u vezi sa temom monitoring runde. Odgovor na pitanje broj 1 u OPU takođe će se uzeti u obzir prilikom procjene situacije u članici u vezi sa članom 18. Dok odgovarate na ovaj upitnik, molimo vas da stoga samo dodate:

a. šta se podrazumijeva pod „namjerna radnja“ u unutrašnjem pravu? (Obrazloženje, stav 117)

Odgovor:

Prema članu 5 Krivičnog zakonika, krivično djelo je djelo koje je zakonom određeno kao krivično djelo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno. Prema članu 15, krivično djelo je učinjeno sa umišljajem kad je učinilac bio svjestan svog djela i htio njegovo izvršenje ili kad je učinilac bio svjestan da može učiniti djelo pa je na to pristao. Umišljaj predstavlja viši stepen krivice od nehata i on se uvijek zahtijeva za postojanje krivičnog djela.

Seksualno zlostavljanje (član 18):

1. Stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom koje, u skladu sa relevantnim odredbama nacionalnog zakona, nije punoljetno za seksualne aktivnosti;
2. Stupanje u seksualne aktivnosti sa djetetom, gdje se:

- koriste prinuda, sila ili prijetnje;
- zloupotreba sastoji od priznate pozicije povjerenja , autoriteta ili uticaja nad djetetom , uključujući i u okviru porodice;
- zlostavljanje vrši u posebno ranjivoj situaciji po dijete, prije svega zbog mentalnog ili fizičkog invaliditeta ili situacije zavisnosti.

Ne postoji izričita norma o zabrani uvođenja djeteta - osobe mlađe od 18 godina u seksualne aktivnosti, osim navednog u odgovoru na pitanje broj 1.

Krivični zakonik, izmjene i dopune iz 2010:

Član 216 - Vanbračna zajednica sa maloljetnikom

- (1) Punoljetno lice koje živi u vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se i roditelj, usvojlac ili staralac koji maloljetniku omogući da živi u vanbračnoj zajednici sa drugim licem ili ga na to navede.
- (3) Ako je djelo iz stava 2 ovog člana učinjeno iz koristoljublja, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (4) Ako se brak zaključuje, gonjenje se neće preduzeti, a ako je preduzeto, obustaviće se.

Član 207 - Obljuba zloupotrebom položaja

- (1) Ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili sa njom izjednačen čin lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (2) Nastavnik, vaspitač, staralac, usvojlac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin sa maloljetnikom koji mu je povjeren radi učenja, vaspitavanja, staranja ili njege, kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.
- (3) Ako je djelo iz stava 2 ovog člana učinjeno prema djetetu, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.
- (4) Ako je djelo iz st. 1 do 3 ovog člana imalo za posljedicu trudnoću, učinilac će se kazniti za djelo iz stava 1 zatvorom od šest mjeseci do pet godina, za djelo iz stava 2 zatvorom od dvije do dvanaest godina, a za djelo iz stava 3 zatvorom od tri do petnaest godina.
- (5) Ako je usljed djela iz stava 3 ovog člana nastupila smrt djeteta, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.

Dječja prostitucija (član 19):

1. Rekrutovanje djeteta u prostituciju ili izazivanje djeteta da učestvuje u prostituciji;
2. Primoravanje djeteta na prostituciju ili profitiranje ili na drugi način iskorišćavanje djeteta u takve svrhe;
3. Pribjegavanje dječjoj prostituciji.

Član 209 - Podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa

- (1) Ko podvede maloljetno lice radi vršenja obljube, sa njom izjednačenog čina ili druge polne radnje, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.
- (2) Ko omogućava vršenje obljube, sa njom izjednačenog čina ili druge polne radnje sa maloljetnim licem, kazniće se zatvorom do tri godine.

Član 210 - Posredovanje u vršenju prostitucije

- (1) Ko navodi ili podstiče drugog na prostituciju ili učestvuje u predaji nekog lica drugome radi vršenja prostitucije ili ko putem sredstava javnog informisanja i drugih sličnih sredstava propagira ili reklamira prostituciju, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.

Dječija pornografija (član 20)

1. Proizvodnja dječje pornografije;
2. Pružanje ili raspolaganje dječjom pornografijom;
3. Distribucija ili emitovanje dječje pornografije;
4. Nabavka dječje pornografije za sebe ili za drugo lice;
5. Posjedovanje dječje pornografije;
6. Svjesno dobijanje pristupa, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, za dječju pornografiju.

Član 211 - Prikazivanje pornografskog materijala djeci i proizvodnja i posjedovanje dječje pornografije

- (1) Ko djetetu proda, prikaže ili javnim izlaganjem ili na drugi način učini dostupnim tekstove, slike, audiovizuelne ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest mjeseci.
- (2) Ko iskoristi maloljetnika za proizvodnju slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine ili za pornografsku predstavu, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (3) Ko nabavlja, prodaje, prikazuje, prisustvuje prikazivanju, javno izlaže ili elektronski ili na drugi način čini dostupnim slike, audio-vizuelne ili druge predmete pornografske sadržine nastale izvršenjem djela iz stava 2 ovog člana, ili ko takve predmete posjeduje, kazniće se zatvorom do dvije godine.
- (4) Ako je djelo iz st. 2 i 3 ovog člana izvršeno prema djetetu, učinilac će se kazniti za djelo iz stava 2 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina, a za djelo iz stava 3 ovog člana zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (5) Ako je djelo iz stava 2 ovog člana izvršeno upotrebom sile ili prijetnje, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do deset godina.
- (6) Neće se kazniti za djelo iz stava 3 ovog člana lice koje posjeduje predmete pornografske sadržine ako je stariji maloljetnik prikazan na njima dao za to svoj pristanak, a to lice predmete drži isključivo za sopstvenu upotrebu.

Učešće djeteta u pornografskim predstavama (član 21)

1. Rekrutovanje djeteta u svrhu učestvovanja u pornografskim predstavama ili izazivanje djeteta da učestvuje u takvim predstavama;
2. Primoravanje djeteta na učešće u pornografskim predstavama ili profitiranje ili na drugi način iskorišćavanje djeteta u takve svrhe;
3. Svjesno prisustvovanje pornografskim predstavama u kojima učestvuju djeca.

Korupcija djece (član 22)

Namjerno izazivanje, u seksualne svrhe, djeteta koje još nije punoljetno za seksualne aktivnosti, da prisustvuje seksualnom zlostavljanju ili seksualnim aktivnostima, čak i kao pasivni subjekt djela.

Navođenje djece na prostituciju („grooming“) (član 23)

Namjeran predlog, putem informacionih i komunikacionih tehnologija, odrasle osobe da se nađe sa djetetom koje nije punoljetno prema unutrašnjem pravu, u svrhu seksualnih aktivnosti, u cilju seksualnog zlostavljanja ili proizvodnje dječje pornografije, gdje je ovaj predlog praćen materijalnim aktima koji vode do takvog sastanka.

Pomaganje ili podsticanje i pokušaj (član 24)

1. Namjerno pomaganje ili podstrekavanje na izvršenje bilo kog od navedenih krivičnih djela;
2. Pokušaj da se izvrši bilo koje od navedenih djela.

Odgovor 10a:

Krivično djelo je učinjeno sa namjerom (umišljajem) kad je učinilac bio svjestan svog djela i htio njegovo izvršenje ili kad je učinilac bio svjestan da može učiniti djelo pa je na to pristao. Kriv je učinilac krivičnog djela koji je uračunljiv i koji je postupao sa umišljajem, a bio je svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da je njegovo djelo zabranjeno.

10 b. Šta se podrazumijeva pod „seksualnim aktivnostima“ u unutrašnjem pravu? (Obrazloženje, stav 127)

Odgovor:

“Seksualnom aktivnošću” u smislu krivičnog zakonodavstva podrazumijeva se inkriminisanje seksualnih radnji sa djetetom, i tu se misli na silovanje, obljubu izvršenu upotrebom sile ili prijetnje, ili neku drugu radnju koja je izjednačena sa činom obljuje, podvođenje maloljetnog lica radi vršenja obljuje, posredovanje u vršenju prostitucije, dječija pornografija, navođenje maloljetnog lica da prisustvuje vršenju krivičnih djela protiv polne slobode, mamljenje djeteta za vršenje krivičnih djela protiv polne slobode, obljuba ili neka radnja izjednačena sa činom obljuje koja se vrši zloupotrebom položaja i nedozvoljene polne radnje.

Pitanje 11: Odgovornost pravnog lica

Odgovor na pitanje 17 u OPU biće pregledan od strane Komiteta za procjenu primjene člana 26 Konvencije u vezi sa temom monitoring runde. Ako su, pored toga, neke druge mjere predviđene, navedite koje.

Odgovor:

Odgovornost pravnih lica za krivična djela regulisana je Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična djela. Ovaj zakon postavlja više uslova koji moraju biti kumulativno ostvareni da bi postojala odgovornost pravnog lica: 1. potrebno je da je učinjeno krivično djelo od strane fizičkog lica, 2. to lice mora imati položaj odgovornog lica u pravnom licu, 3. da je odgovorno lice djelovalo u ime pravnog lica, 4. da je to odgovorno lice djelovalo u okviru svojih ovlašćenja, i 5. za odgovornost pravnog lica potrebno je postojanje određene namjere kod odgovornog lica, tj. namjere da se za pravno lice ostvari kakva korist. Osim navedenih uslova odgovornost pravnog lica postoji i onda kada je djelovanje odgovornog lica bilo u suprotnosti sa poslovnom politikom ili nalogima pravnog lica. Odgovornost pravnog lica ne isključuje krivičnu odgovornost odgovornog lica za učinjeno krivično djelo.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela predviđa tri vrste sankcija za pravno lice: 1) kaznu, 2) uslovnu osudu i 3) mjere bezbjednosti. Kazna može biti novčana kazna i prestanak pravnog lica.

Odgovor:

Ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojsva drugog člana porodice smatra se posebno ako član porodice:

- 1) upotrijebi fizičku silu, bez obzira da li je nastupila tjelesna povreda drugog člana porodice;
- 2) prijeti napadom ili izaziva opasnost koja može prouzrokovati osjećaj lične nesigurnosti ili psihički bol drugog člana porodice;
- 3) verbalno napada, psuje, naziva pogrđnim imenom i na drugi način vrijeđa drugog člana porodice;
- 4) ograničava drugom članu porodice slobodu komuniciranja sa trećim licima;
- 5) iscrpljuje radom, uskraćuje san i drugu vrstu odmora, prijeti izbacivanjem iz stana i oduzimanjem djece;
- 6) seksualno uznemirava drugog člana porodice;
- 7) uhodi i na drugi način grubo uznemirava drugog člana porodice;
- 8) oštećuje ili uništava zajedničku imovinu ili imovinu drugog člana porodice ili pokušava da to učini;
- 9) uskraćuje osnovna sredstva za egzistenciju drugom članu porodice;
- 10) drskim ponašanjem ugrožava porodični mir člana porodice sa kojim ne živi u porodičnoj zajednici.

Članom 36, za navedene prekršaje je zapriječena novčana kazna od 150,00 eura ili kazna zatvora od najmanje 10 dana.

Ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojsva drugog člana porodice smatra se i ako član porodice ne vodi dovoljno brigu o:

- 1) ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj zaštiti ili redovnom pohađanju škole ili ne sprječava dijete u štetnom druženju, skitnji, prosjačenju ili krađi ili na drugi način u većoj mjeri zanemaruje podizanje i vaspitanje djeteta;
- 2) ishrani, higijeni, odijevanju ili medicinskoj zaštiti drugog člana porodice o kome je dužan da se stara, a kome je potrebna posebna pomoć zbog bolesti, invaliditeta, starosti ili drugih ličnih svojstava zbog kojih nije sposoban da se stara o sebi.

Težim oblikom nasilja u porodici smatra se prikrivanje člana porodice sa posebnim potrebama. Članom 37, za navedene prekršaje je zapriječena je novčana kazna od 250,00 eura ili kazna zatvora od najmanje 10 dana)

Član 9 - Dužnost prijavljivanja nasilja

Državni organ, drugi organ, zdravstvena, obrazovna i druga ustanova dužni su da prijave policiji učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti. Prijavu o učinjenom nasilju dužno je da policiji podnese odgovorno lice u organu ili ustanovi iz stava 1 ovog člana, kao i zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitač i drugo lice koje sazna za učinjeno nasilje u vršenju svojih poslova. Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju.

Član 39 - Prekršajna odgovornost drugog lica

Novčanom kaznom od 100 eura do 500 eura kazniće se za prekršaj:

- 1) odgovorno lice u državnom organu, drugom organu, zdravstvenoj, obrazovnoj i drugoj ustanovi, zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitač i drugo lice ako ne prijavi policiji učinjeno nasilje za koje sazna u vršenju svojih poslova (član 9, stav 2);
- 2) lice koje u djelokrugu svog rada sazna da učinilac nasilja ne postupa u skladu sa izrečenom zaštitnom mjerom i o tome ne obavijesti organ za prekršaje, centar za socijalni rad ili drugu ustanovu socijalne i dječje zaštite, policiju ili državnog tužioca (član 32 stav 2).

Pitanje 12: Otežavajuće okolnosti

Da li unutrašnje pravo obezbjeđuje da, ukoliko je krivično djelo seksualnog zlostavljanja, utvrđenog u skladu sa Konvencijom, izvršeno od strane člana porodice, lica koje živi zajedno sa djetetom ili lica koje je zlopotrijebilo svoja ovlašćenja ili nekog drugog lica u djetetovom krugu povjerenja, da takve okolnosti se mogu smatrati otežavajućim faktorom u određivanju sankcija, iako one ne čine sastavni dio elemenata krivičnog djela? Ako jesu, da li unutrašnje pravo predviđa različite sankcije u zavisnosti od toga da li je odnos počinioca prema djetetu u kontekstu porodičnih odnosa ili neke profesionalne ili dobrovoljne aktivnosti (npr. radnici u ustanovama, nastavnici, ljekari, itd)? (član 28 (c) i (d), obrazloženje, stav 198 – 199)

Odgovor:

Da, pored krivičnog djela Obljuba zloupotrebom položaja koje u svom kvalifikovanom obliku obuhvata i zloupotrebu položaja lica koja spadaju u djetetov krug povjerenja, sud će shodno pravilima o odmjeravanju kazne naročito voditi računa o: stepenu krivice, pobudama iz kojih je djelo učinjeno, jačini ugrožavanja ili jačini povrede žrtve, okolnostima pod kojima je djelo učinjeno, o odnosu učinioca prema žrtvi, njegovoj ranijoj osuđivanosti i sl. Novim izmjenama Krivičnog zakonika uvedena je i posebna okolnost za odmjeravanje kazne za krivično djelo učinjeno iz mržnje.

Pitanje 13: Najbolji interes djeteta

13a. Navedite da li su, u situacijama kada je navodni počinitelj član porodice žrtve, ili je na drugi način bio u priznatoj poziciji povjerenja ili ovlaštenja prema njemu ili njoj, zakonodavne ili druge mjere preduzete da se obezbijedi da se istrage i krivični postupci sprovedu u najboljem interesu i uz poštovanje prava djeteta žrtve seksualnog zlostavljanja? (član 30, stav 1, obrazloženje, stav 215)

Odgovor:

U okviru Programa rodne ravnopravnosti IPA 2010, u novembru 2011, u Podgorici je donijet Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, sa posebnim osvrtom na djecu žrtve. Navedenim Protokolom su propisana pravila postupanja svih nadležnih institucija koje su uključene u zaštitu djece od nasilja, koja prvenstveno podrazumijevaju poštovanje prava djeteta i vođenje postupka u njegovom najboljem interesu. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici propisuje hitnost u postupanju, vodeći računa o interesu i dobrobiti žrtve. Takođe se u istom zakonu propisuje dužnost prijavljivanja nasilja, utvrđivanje plana pomoći žrtvi od strane stručnog tima predstavnika ustanova koje se bave pitanjima porodice (centar za socijalni rad, policija, nevladine organizacije). Žrtve imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć. Zaštita žrtava se ostvaruje u skladu sa Strategijom zaštite od nasilja u porodici koju je donijela Vlada Crne Gore.

Osnovni princip Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku jeste uvažavanje najboljeg interesa maloljetnika, kao i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, zabrana diskriminacije po bilo kom osnovu, razumljivost jezika, upotreba tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti maloljetnog lica; poštovanje prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka, uvažavanje prava maloljetnika da slobodno izraze svoje mišljenje, što veće izbjegavanje ograničenja lične slobode maloljetnika, hitnost u postupcima u kojima učestvuje maloljetno lice, sudska kontrola izvršenja krivičnih sankcija prema maloljetnicima; rehabilitacija i brisanje osude.

13b. Odgovor na pitanje 22 (d) u OPU biće pregledano od strane Komiteta za procjenu primjene člana 31, stav 4 Konvencije u odnosu na temu monitoring runde.

Odgovor:

Porodičnim zakonom, članom 67 propisano je da dijete koje je sposobno da formira svoje mišljenje ima pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja. Dijete koje je navršilo 10 godina života može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zatražiti pomoć u ostvarivanju svog prava na slobodno izražavanje mišljenja. Nadležni organ utvrđuje mišljenje djeteta u neformalnom razgovoru koji se obavlja na prikladnom mjestu, u saradnji sa školskim psihologom, odnosno organom starateljstva, porodičnim savjetovalištem ili drugom ustanovom specijalizovanom za porodične odnose, i u prisustvu lica koje dijete samo izabere.

Članom 246 navedenog zakona propisano je da će se posebni staralac postaviti djetetu nad kojim roditelji vrše roditeljsko pravo za vođenje spora između njega i njegovih roditelja, za sklapanje pojedinih poslova između njih, kao i u drugim slučajevima kad su njihovi interesi u suprotnosti.

Članom 356 je propisano da, u slučaju da između djeteta i njegovog zakonskog zastupnika postoje suprotni interesi, dijete zastupa kolizijski staratelj.

Članom 357 propisano je da u slučaju kada sud procijeni da u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje roditeljskog prava dijete kao stranka nije zastupano na odgovarajući način, dužan je da djetetu postavi privremenog zastupnika. Ako sud utvrdi da je u sporu za zaštitu prava

djeteta ili u sporu za vršenje roditeljskog prava stranka djeteta koje je sposobno da formira svoje mišljenje, dužan je da mišljenje djeteta utvrdi na način i na mjestu koje je u skladu sa njegovim godinama i zrelošću, osim ako bi to očigledno bilo u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta.

Članom 358 je propisano da u slučaju kada kolizijski staratelj ili privremeni zastupnik utvrdi da u sporu za zaštitu prava djeteta ili u sporu za vršenje, odnosno lišenje roditeljskog prava on zastupa djeteta koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje, dužan je da se stara da djeteta blagovremeno dobije sva obaveštenja koja su mu potrebna; da djetetu pruži objašnjenje koje se tiče mogućih posledica akta koji on preduzima kao i da prenese sudu mišljenje djeteta, ako djeteta nije neposredno izrazilo mišljenje pred sudom, osim ako bi to očigledno bilo u suprotnosti sa najboljim interesom djeteta.

Odredbe čl. 356 do 358 ovog zakona (o kolizijskom staratelju i privremenom zastupniku) primjenjuju se i u drugim sudskim postupcima u vezi sa porodičnim odnosima, ako se ti postupci odnose i na prava djeteta. Odredbe čl. 356 do 358 ovog zakona dužni su da primjenjuju i organi koji vode druge postupke, ako se ti postupci odnose i na prava djeteta.

13c. Takođe, navedite da li unutrašnje pravo predviđa da sankcije, kao rezultat krivičnih djela počinjenih od strane lica za koje se smatra da je u krugu povjerenja žrtve, uključuju povlačenje roditeljskih prava ili praćenje ili nadzor osuđenih lica. (čl. 27, st. 4, Obrazloženje, stav 191)

Odgovor:

Krivični zakonik predviđa krivične sankcije kao rezultat krivičnih djela počinjenih od strane lica za koje se smatra da je u krugu povjerenja žrtve. Porodičnim zakonom predviđeno je da roditelju može biti ograničeno vršenje roditeljskog prava ili da može biti lišen roditeljskog prava ako roditelj fizički, seksualno ili emocionalno zlostavlja djeteta; izrabljuje djeteta prisiljavajući ga na pretjerani rad, ili na rad koji ugrožava moral, zdravlje ili obrazovanje djeteta, odnosno na rad koji je zabranjen zakonom; podstiče djeteta na vršenje krivičnih djela i sl.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, član 94 - Nemogućnost suočavanja, definiše da se djeteta koje nije navršilo 14 godina koje je oštećeno krivičnim djelom ili se saslušava kao svjedok ne može suočavati sa okrivljenim (a djeca starija od 14 godina mogu se suočavati sa okrivljenim), kao i da: „nadležni organi koji preduzimaju radnje u postupku u kojem učestvuje maloljetno lice preduzeće sve potrebne mjere kako bi se, u njihovim službenim prostorijama, izbjegao susret maloljetnog lica sa okrivljenim“.

Pitanje 14: Pravda po mjeri djeteta

14a. Navedite da li je, u situacijama kada je navodni počinilac član uže porodice žrtve, ili je na drugi način bio u priznatoj poziciji povjerenja ili ovlašćenja prema njemu ili njoj, zaštitni pristup prema žrtvama usvojen kako bi se osiguralo da istrage i krivični postupak ne pogoršavaju traume koje je djeteta pretrpjelo i da uz krivični pravosudni odgovor slijedi pomoć , gdje je to moguće (član 30, stav 2 i obrazloženje, stav 211-215)

Članom 1 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da se tim zakonom uređuje postupanje prema maloljetniku kao učiniocu krivičnog djela, djetetu i maloljetniku kao učesniku u postupku, koje se zasniva na poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda uz uvažavanje najboljih interesa maloljetnih lica, vodeći računa o njihovoj zrelosti, stepenu razvoja, sposobnostima i ličnim svojstvima, kao i težini krivičnog djela, a u cilju njihove rehabilitacije i socijalne reintegracije. Glava IV Zakona o postupanju prema maloljetnicima u

krivičnom postupku sadrži posebne odredbe o zaštiti maloljetnih lica kao učesnika u krivičnom postupku i te odredbe se primenjuju na maloljetno lice koje je oštećeno krivičnim djelom, odnosno koje se sasluša kao svjedok u krivičnom postupku. U krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice sasluša kao svjedok, radnje, po pravilu, preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice.

14b. Koje zakonodavne ili druge mjere su preduzete da se obezbijedi da istrage ili gonjenje krivičnih djela utvrđenih u skladu sa Konvencijom neće zavisiti od prijave ili optužbe od strane žrtve i da se postupak može nastaviti čak i ako je žrtva povukla svoju izjavu , posebno u slučajevima kada je navodni počinitelj član uže porodice žrtve , ili je na drugi način bio u priznatoj poziciji povjerenja ili ovlašćenja prema njemu ili njoj? (član 32, obrazloženje, stav 230)

Sva krivična djela propisana predmetnom konvencijom i koja su inkorporirana u krivično zakonodavstvo Crne Gore se gone po službenoj dužnosti, što znači da krivično gonjenje odnosno vođenje krivičnog postupka za neko od ovih krivičnih djela ne zavisi od izjave žrtve.

14c. Da li su zakonodavne ili druge mjere preduzete da se obezbijedi da sudija, u krivičnom postupku u pogledu djela za koje se može smatrati da uključuje seksualno zlostavljanje djeteta u krugu povjerenja, može narediti da se saslušanje odvija bez prisustva javnosti ili da se žrtva može saslušati u sudnici bez fizičkog prisustva? (član 36, stav 2 i obrazloženje, stav 242)

Članom 314 Zakonika o krivičnom postupku propisano je da od otvaranja zasijedanja do završetka glavnog pretresa vijeće može, u svako doba, po službenoj dužnosti ili po predlogu stranaka, ali uvijek po njihovom saslušanju, isključiti javnost za cio glavni pretres ili jedan njegov dio, ako je to potrebno radi čuvanja tajne, čuvanja javnog reda, zaštite morala, zaštite interesa maloljetnog lica ili zaštite ličnog ili porodičnog života okrivljenog ili oštećenog. U odnosu na samo saslušanje žrtve, članom 93 stav 6 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da se, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, kao svjedoci, odnosno oštećeni, mogu saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.